

Tegning: Herb

Out of area

Norske fortellinger møter afghanske

Ingeborg Eliassen

Masteroppgave i journalistikk, del 1 av 2

Institutt for medier og kommunikasjon

Universitetet i Oslo

22.06.2010

Sammendrag

Dette er en oppgave i to deler: Det journalistiske arbeidet ”Out of area. Norske fortellinger møter afghanske” og en refleksjonsrapport. Sistnevnte redegjør for metoder, sjanger og kildearbeid i prosessen med det journalistiske arbeidet – og drøfter kravet til ”objektivitet” i journalistikken. I denne manøveren har jeg vært utstyrt med noen av de teoretiske verktøyene som er utviklet på feltet og har trukket på egne erfaringer fra det journalistiske arbeidet.

Før skulle den norske militærmakten brukes i eksistensiell forsvarskamp på norsk jord, altså helst aldri. De siste 15 årene er den blitt omdannet til et spisst verktøy i daglig tjeneste for det den norske utenrikspolitiske eliten definerer som norske sikkerhetsinteresser. Den viktigste av disse er å bevare et godt forhold til USA. Dermed stilles norske styrker til disposisjon for amerikanske stormaktsinteresser. Denne tenkningen har ført til at norske styrker i flere år har slåss mot opprørere i Afghanistan, et av verdens aller fattigste land. ”Out of area. Norske fortellinger møter afghanske” viser hvordan norske beslutningstakere, norske soldater og afghanske sivile ser på denne utviklingen og opplever følgene av den.

I forhold til det amerikanske angrepet på Irak i 2003, var det amerikanske angrepet på Afghanistan i 2001, lite omstridt i Norge. Med utgangspunkt i det rådende kravet til journalistisk ”objektivitet”, diskuterer jeg i refleksjonsrapporten hvordan og hvorfor det var slik. Begrepet *tolkningsrammer* står sentralt i drøftingen. Jeg argumenterer for at en snevert og utilstrekkelig definert ”objektivitet” holder journalistikken fast i forståelser, tolkningsrammer, av denne krigen som hindrer grunnleggende debatt, marginaliserer alternative stemmer og tjener krigsinteresser heller enn en stadig mer global offentlighet.

Summary

This thesis has two parts: Five journalistic texts titled ”Out of area. Encounters of Norwegian and Afghan tales” and an academic report. In the latter, I explain my methodology as well as selection of sources and genre – and discuss the demand for “objectivity” in journalism. In this maneuver I was equipped with some of the existing theoretical tools and have drawn on my experience from the previously mentioned journalistic work.

Previously, the Norwegian military was to be used in existential, defensive struggle on Norwegian territory, preferably never. In the last 15 years, however, it has been reshaped into a sharpened tool in daily service for what the foreign affairs elite defines to be Norwegian security interests. The most important of these is to maintain a good relationship to the USA. This thinking has resulted in Norwegian forces fighting for years against insurgents in Afghanistan, one of the world’s poorest countries. “Out of area. Encounters of Norwegian and Afghan tales” shows how Norwegian decision makers, Norwegian soldiers and Afghan civilians see this development and how they experience its consequences.

Compared to the American attack on Iraq in 2003, the American attack on Afghanistan in 2001 was uncontroversial in Norway. In the academic part of the thesis, I discuss why how and why this came to be, starting with the prevailing demand for journalistic “objectivity”. The concept of *framing* is central to this discussion. I argue that a confined and insufficiently defined “objectivity” contains mainstream journalism in understandings, *frames*, that prevent fundamental debate, marginalise alternative voices and serve interests of war rather than an emerging global public.

Forord

Flyet til USA går om sju dager, og rundt meg er hjemmekontoret i ferd med å bli demontert for ett års fravær av en reiseklar ektemann. Til hans og resten av familiens store lettelse setter jeg dermed punktum i dag og leverer fra meg resultatet av arbeidet som har holdt meg i ensporet ånde siden i fjor høst.

Jeg har ingen andre å skylde på her, tvert imot har jeg mange å takke for at det overhodet er blitt en masteroppgave. Mange burde vært nevnt, og her er noen av dem:

Min arbeidsgiver Stavanger Aftenblad, som i sitt mest dramatiske kriseår tilbød staben slutt- og studiepermisjonspakker. Jeg valgte det siste og har følt meg privilegert som har kunnet bruke tiden på å studere og eksperimentere i faget vårt mens gjenværende kolleger har strevd med å drifte en redaksjon på minste sparebluss.

Elisabeth Eide, min veileder, som har vært en sjenerøs ressurs på journalistisk og all annen slags Afghanistan-kunnskap, så vel som på medieteori. For en reporter med lang erfaring men uten formell journalistutdanning er det bratt å tilegne seg et teoretisk begrepsapparat om journalistikk som jeg – nesten uforståelig, virker det nå – tidligere har greid meg uten. Elisabeth har klart kombinasjonsøvelsen å holde meg i ørene og samtidig heie meg fram. Jeg går ut av studentrollen og tilbake til reporterjobben med ny fascinasjon for faget.

Alle intervjuobjektene mine. Seansene strakk seg ofte over flere, sikkert utmattende, timer. Jeg håper dere føler dere redelig behandlet.

Torunn Wimpelmann Chaudhary, som forbarmet seg over en førstegangsreisende til Afghanistan og viste meg hvor i Kabul man kan kjøpe croissanter. Og Afghanistan-komiteens folk, både i Oslo og i Kabul, som var til stor og håndfast hjelp i den trivielle, men helt avgjørende logistikken.

Mine gode kolleger Kristin Aalen og Harald Maaland, som har lunsjet, lyttet, diskutert og muntret meg opp i hele prosessen - og holdt fast så jeg ikke glemte veien til Aftenbladet. Og Turid Borgen, som i siste runde leste og ga meg smarte og konstruktive innspill.

Kirsten, Ann-Magrit, Anders, Guri, Torunn, Knut, Åshild, Per Olav og Marianne, som gjestfritt har stilt med seng, selskap og kjøkkenets spesialiteter til pendler-studenten.

Georg, Lene, Else-Beth, Kate, Emily og Turid, som deler min begeistring for *tur* og som vet at Stokkavatnet i Stavanger er verdt mange helsebudsjetter. Men det er ikke sikkert jeg vil fortsette å bli med på runder klokka 06.30.

Den aller største takken går til Sven Egil, som tar kaka i alle kategorier av hjelpere. IOU1.

Stavanger, 21. juni 2010

Ingeborg Eliassen

Innhold

1. Krigernasjonen
2. Avmakt i historiens veikryss
3. I krig er alle ulver grå
4. Kvinnene. Du husker dem?
5. Den tapte kampen om hjerter og sinn

Krigernasjonen

”Nå er det Afghanistan. Neste gang er det noe annet”.
Tidligere forsvarssjef Sverre Diesen

Over skrivebordet til forsvarssjefen henger et flyfoto av en taggete fjellheim. Hindu Kush? Tora Bora?

”Nei”, sier Sverre Diesen. ”Det er fra Rondane. Jeg har hytte der”.

Kalenderen viser 28. september 2009. Det er ikke lenge før han kan konsentrere seg fullt og helt om de nære fjellområder. Han har vært avskjedsrunden på Dagsnytt 18 og i de store avisene. To dager igjen, så kan han ta heisen ned, sluses ut gjennom de elektroniske sperringene i vakta, krysse den brolagte plassen til porten og legge Akershus festning bak seg. Samt ansvaret for norske styrker i krig på andre siden av kloden.

På kontorgolvet står tomme pappkasser til tingene han skal ha med inn i pensjonist-tilværelsen. De omfatter ikke våpensamlingen på veggene, som er rikets eiendom: ”Dét er ryttersabler, kavalerisabler, såkalte palasker, de korte der er sabler for fotsoldater, jegersoldater, norske, ja - alt er norsk. De to der borte er også gamle. Dét er en bondeøks, en stridsøks som bøndene var pliktige til å ha. Vi hadde et system som var basert på å skrive ut bønder til militærtjeneste. Dette er en bondesabel de var pålagt å ha, fire fullgårder skulle stille én soldat, det var en form for skattlegging”.

Diesen kan sin militærhistorie. Og i den nyere delen av den har han skrevet seg selv inn: I fire år som øverste faglige sjef for Forsvaret fikk han tilnavnet ”den intellektuelle general”. Diesen ga ideologisk tyngde og fart til en ny-definering av begrepet ”forsvar” som begynte på 1990-tallet.

Den gangen var Forsvaret ennå et instrument som skulle brukes i eksistensiell kamp mot invasjon på norsk jord, altså helst aldri. I det daglige skulle det holde seg såpass oppreist at det kunne virke avskrekkende på den store naboen i øst. Russerne skulle vite at Nato-alliansens sterkeste gutter ville komme til unnsetning på nordflanken hvis det knep.

Sånn er det ikke lenger. Et paradigmeskifte har inntruffet, sa Diesen i 2003, det er utløst av informasjonsteknologien og har gitt omveltninger som er ”minst like grunnleggende som de som fulgte i kjølvannet av oppfinnelsen av kruttet, telegrafene og bensinmotoren”.¹

Noe ”inntraff”. I dag er Forsvaret redusert til et redskap i den utenrikspolitiske verktøykassen, til bruk ute i verden hver eneste dag for å fremme ”norske sikkerhetspolitiske interesser”. Et sted på veien tok man lett på et stort spørsmål: Hva har vi Forsvaret til? For å krige – eller for å unngå krig?

179 år etter sin død har den mest berømte av alle intellektuelle generaler, Carl von Clausewitz, fått rett, også i fredsnasjonen Norge: Krig er bare en forlengelse av politikken med andre midler. Diesen siterte Clausewitz for en fullsatt sal i Polyteknisk forening i 2003 og utdypet: ”Militærmakten må til enhver tid være et avstemt instrument for statens politiske interesser og mål. Enhver stat har et valg om enten å holde seg med tidsriktig og relevant militærmakt eller å akseptere at den blir en brikke i andre staters sikkerhetssystem”.²

Hele konseptet er endret. Høsten 2009 tok Stortinget konsekvensen av at Norge har skaffet seg en utenrikspolitikk med militært offensive sider: Nasjonalforsamlingens tradisjonsrike fagkomiteer for forsvarssaker og utenrikssaker ble slått sammen til en ny utenriks- og forsvarskomite.

I 2010 foregår forsvaret av Norge ikke minst i Afghanistan, et sted mange nordmenn knapt kan peke ut på en globus. Fem norske soldater er drept siden 2004.³ Den definerte fienden er menn som ofte ikke kan lese eller skrive. De fleste av dem har mange grunner til å bære våpen, men ingen av grunnene er at de planlegger internasjonal terror. Derimot er det en måte å overleve på. For 60 kroner dagen legger folk ut veibomber som dreper norske soldater.⁴ Hadde det vært inntekter å få fra annet arbeid, ville mange nok heller ha valgt det.

Nasjonens eksistens står ikke på spill – i hvert fall ikke den norske nasjonens eksistens. Dermed er det vanskelig for norske militære å innbille seg eller oss andre at de slåss – eller dør – for konge og fedreland. Dette er en side av omleggingen som har opptatt Sverre Diesen sterkt – og som i desember 2008 fikk ham til å sende Aftenposten kronikken ”Den nye krigerkulturen”.⁵

Den ytre omleggingen av Forsvaret må følges opp av en *indre* endring for å kunne fungere, mente han: For at soldater skal være villige til å ta livet av andre samtidig som de risikerer sitt eget, må de ha en stridsmoral som bærer dem gjennom, og den må bygges på noe større enn dem selv og noe stødigere enn en utenlandsoperasjon ”som et flertall av befolkningen kanskje er nokså likegyldige til og godt kan greie seg uten”.

Kameratskap og samhold i avdelingen må bli kraften som erstatter de høyere idealene, mente Diesen. Men de som hevdet at dette hørtes ut som opplegg for en leiesoldat-hær, hadde misforstått:

”Leiesoldaten er en privat militær-entreprenør. Han jobber for en hvilken som helst arbeidsgiver som er villig til å betale ham, inklusive en privat person som ønsker noe gjort. En profesjonell soldat arbeider for en stat og ansvarlig regjering. Fremmedlegionen er et typisk eksempel på en profesjonalisert avdeling med en sterk avdelingskultur. Holdningene deres ernærer seg av fortiden: Man minnes hele tiden om historien. Det er oppstillinger på årsdager for begivenheter der avdelingen har hevdet seg med heder og minnemarkeringer for de falne – virkemidler som tar sikte på å skape denne følelsen av forpliktelse”.⁶

Men i motsetning til Frankrike har Norge ingen tradisjon for profesjonaliserte militære organisasjoner eller for det som skal til for å holde dem sammen. ”Det er svært vanskelig å innføre en kultur ved dekret. Den må oppstå og få befestet seg over tid. For dette er jo ikke noe som bare gjelder oppdraget i Afghanistan, det gjelder hele utviklingen av Forsvaret. Nå er det Afghanistan, neste gang er det noe annet”.⁷

Diesens tanker har funnet grobunn. I begynnelsen av mai 2010, etter at to norske soldater var blitt livstruende skadet i voldsomme trefninger i det urolige Ghormach-distriktet, ble statsminister Jens Stoltenberg nødt til å forsikre offentlig at han støttet soldatene. Da hadde Befalets fellesorganisasjon og opposisjonen i Stortinget gjort et nummer av at det var nesten fem år siden han hadde besøkt Afghanistan, og at han den gangen hadde avsett fattige fem timer til visitten. 17. mai, knappe to uker etter kravet om at statsministeren måtte vise ”sterkere ansvar for å forklare hvorfor soldatene risikerer livet der”,⁸ dukket Stoltenberg opp i den norske leiren i Maimana i Afghanistan. Der tok han seg tid til å snakke med noen av soldatene. ”Det er sånne som deg vi trenger”, fastslo han i samtale med en grenader fra Telemark bataljon som var på sin femte tur i landet.⁹

Stoltenberg hadde ellers outsourcet soldatpleien til forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen, som i løpet av fire år i jobben besøkte de norske styrkene i Afghanistan ti ganger. I 2009 gjeninnførte hun dessuten Krigskorset, Norges høyeste militære utmerkelse, i tråd med Diesens ønsker om heder og anerkjennelse. Men ”krigerkultur” ville hun ikke ha. ”Etter min oppfatning har vi ingen tradisjon for krigerkultur i Norge, som kommer til uttrykk i dyrking av militære seire eller jubling over nedkjemping av fiender. En utvikling i den retning bør heller ikke tilstrebes”.¹⁰

På tross av slike besvergelses spørsmål det hvor stor innflytelse hun og andre politikere har på følgene av sine konsept-endringer. I Forsvaret fins tendenser til norrøn krigerideologi som ”kan komme til å uttrykke menneskeforakt og fremme urett”, mener feltprost Alf Petter Hagesæther.¹¹ Ved båren til en soldat som ble drept i Afghanistan, ropte medsoldater fra Telemark bataljon ”Til Valhall, til Valhall!”. I denne avdelingen, som er Norges eneste profesjonelle hæravdeling, skal det ha vært vanlig å høre før oppdrag at man sees ”her eller i Valhall”.¹²

Sommeren 2009 ble hele Norge kjent med figurene Tjostolv Moland og Joshua French. De to tidligere soldatene i Telemark bataljon hadde etablert seg i ”sikkerhetsbransjen” i Uganda og satt plutselig arrestert i Kongo, anklaget for drap og spionasje. VG la ut video av de to i uniform under ”intern trening av medarbeidere” på ei øy i Victoriasjøen. Den viste nakne rekrutter som blant annet ble beordret til å kripe rundt i sanden og vannkanten mens French brølte til dem.¹³ En talsperson i Forsvaret tok avstand fra metodene,¹⁴ selv om de minnet om scenene som NRK Dagsrevyen hadde vist fra opptaksprøven for marinejegere på hemmelig sted året før.

Og rett før Diesen forlot kontorene på Akershus festning, kunne han åpne Aftenposten og lese – over to sider – følgende spørsmål: ”Gir Forsvaret soldater lyst til å drepe?”.¹⁵ Avisa hadde intervjuet tre menn med utdanning fra Forsvaret. To av dem ønsket å oppleve å drepe i krig. Den tredje mente det ville vært en nyttig erfaring.

En drøy uke etter at forsvarssjefen hadde trådt av, holdt han i et leserbrev til avisa fast ved at krigerkultur trengs; altså en *positiv* krigerkultur. Hvis politikerne vil målet – et forsvar som kan brukes utenfor Norge – må de også akseptere middelet, hevdet han: En militær profesjonsidentitet med ritualer og minnemarkeringer. Fornekter man dette, så ”ødelegger man ikke bare det nye forsvarets moralske fiber og brukbarhet. Man tvinger i tillegg slike kulturelle uttrykk under jorden og oppmuntrer kulturelle utvekster. ’Da blir det mer Moland & French’”.¹⁶

Fra 91 Stomperud til Joshua French. Hva skjedde?

Forsvarsalliansen Nato sto plutselig arbeidsløs da den øst-europeiske og sovjetiske kommunismen klappet sammen som korthus i 1989. Fienden var forsvunnet.

Så man søkte en ny.

Som det er sagt: Hvis man står med en hammer, så ser alle problemer ut som spiker. Nato oppdaget nye farer i en lang rekke generelle politiske og sosiale problemer som alliansen nå definerte som potensielle trusler mot ”euro-atlantisk fred og stabilitet”: ”terrorisme, etnisk

konflikt, menneskerettsovergrep, politisk uro, økonomisk sårbarhet og spredning av atomvåpen, biologiske våpen og kjemiske våpen (..).¹⁷

I 1991 kom organisasjonen ut av 40-årskrisen med et nytt strategisk konsept, sitt femte. Der erkjente man at fortidens trusler var forduftet, men slo fast at det fantes nye – og skaffet seg alburom for militære prosjekter hvor som helst i verden ved å påpeke at man nå måtte forholde seg til en ”global kontekst”. De nye truslene hadde mange fasetter og kom fra mange retninger, noe som gjorde dem ”vanskelige å forutse og bedømme”.¹⁸

To år etter fikk truslene en konkret avsender: Et Jugoslavia i oppløsning. I løpet av de neste seks årene ristet Nato av seg den kalde krigens stivnete verdensbilde og tilpasset seg den nye tid. Forsvarsalliansen drev offensiv krigføring, først i Bosnia-krigen, seinere i Kosovo-krisen. I Bosnia skjedde det under FN-mandat, i Kosovo uten slik folkerettslig fortyning.¹⁹ Norge mistet i prinsippet dyden 25. mars 1999, da to F16-fly tok av fra Grazzanise-basen i Italia for å delta i det første flyangrepet mot serbiske mål i det politikerne kalte en *humanitær intervensjon* i Kosovo. ”Stolte, lettet og fornøyde landet de to norske F16-jagerpilotene i går etter det historiske krigsoppdraget mot Jugoslavia”, skrev Adresseavisen dagen etter.²⁰ Selv hadde de norske flygerne ikke avfyrt raketter. Det skulle ikke skje før i Afghanistan.

Nato befestet kursen ut av kjerneområdene i 1999 med nok et strategisk konsept, det sjette. Det utvidete sikkerhets-begrepet var kommet for å bli: Natos tilnærming var ”basert på en bred definisjon av sikkerhet som anerkjenner viktigheten av politiske, økonomiske, sosiale og miljømessige faktorer i tillegg til forsvars-dimensjonen”.²¹ Truslene i den nye, komplekse virkeligheten kunne komme fra hvorsomhelst. Nato ga seg selv rett til å dra ”out of area” – også uten FNs godkjenning. Alternativet var å være ”out of business”.

Ikke alle ville være med på denne ferden. Kampanjen ”Nei til nye Nato” oppsto i kjølvannet av det nye strategikonseptet, med både tilhengere og motstandere av ”gamle” Nato om bord. SV’ere, selvfølgelig. Men også folk fra Senterpartiet og Venstre. I januar 2010 var Arbeiderpartiets næringsminister Trond Giske i USA, der han møtte toppledelsen i Lockheed Martin og ble vist rundt på flyfabrikken som lager Norges nye jagerfly, Joint Strike Fighter²² – godt egnet til bombing av bakkemål ”out of area”.²³ Men i 1999 var Giske blant de som protesterte mot at forsvarspakten Nato nå var blitt en ”angrepsmakt” og et ”selvoppnevnt verdenspoliti”.²⁴

Det var på Balkan konseptet ”fredsbevarende operasjoner” i praksis gikk av moten for norske myndigheter. I Bosnia kom FNs fredsbevarende styrke Unprofor til kort. I 1995 ble

den over natten omskapt til Nato-styrken IFOR - de europeiske FN-soldatene skiftet bare hjelmer og malte de hvite bilene grønne.

Gradvis framsto Norge internasjonalt med soldater som var bedre trent – og yngre. Telemark bataljon, landets første profesjonelle hæravdeling, debuterte utenlands i vakt- og sikringstjeneste i SFOR-styrken i Bosnia-Hercegovina i 1997.

Tallene avslører de nye prioriteringene: I 1993 hadde Norge rundt 2000 FN-soldater i tjeneste. Ti år etter var tallet 24.²⁵ Men det lå ikke noen prinsipiell beslutning bak dreiningen, forsikret Utenriksdepartementets talsmann i 2003.²⁶ Den rød-grønne regjeringens Soria Moria-erklæring slo fast at den ville øke den militære deltakelsen i FN-operasjoner.²⁷ Men det var visst lettere sagt enn gjort. Da norske FN-soldater i mai 2010 pakket sammen og dro hjem fra feltsykehuset det hadde driftet Tsjad, sto Norge helt uten en FN-styrke i utlandet.²⁸

11. september 2001 slo terrorangrepene i USA luften ut av all offisiell fredsretorikk. Allerede dagen etter utviste USA og de allierte massiv handlekraft. Både FNs sikkerhetsråd og Nato fattet beslutninger som la tunge føringer for hvordan de skulle reagere på terroren. Midt i begivenhetene på Manhattan sto Norges FN-ambassadør Ole Peter Kolby, som ledet arbeidet til den norske FN-delegasjonen. Siden årsskiftet hadde han og kollegene sittet midt i smørøyet av internasjonal politikk, ettersom Norge hadde begynt en toårsperiode som midlertidig medlem av Sikkerhetsrådet.

Fra delegasjonens kontor i 39. etasje i Midtown så Kolby og de andre diplomatene røyken velte fra World Trade Center lengre sør på Manhattan. FN-bygningen noen kvartaler unna Norges delegasjon, var blitt evakuert da katastrofen ble kjent. ”Vi var jo i sjokktilstand. Jeg sa til staben at de som ville gå hjem og være med familien, bare måtte gjøre det. Selv gikk jeg ned på gaten. Der var en enorm menneskemengde, mange var støvete, på massevandring nordover. Det var ganske skremmende”.²⁹

12. september kom Sikkerhetsrådet sammen i det lukkede rommet bak sikkerhetsråds-salen. Møtet var antakelig berammet fra før, sier Kolby, men alle forhåndsoppsatte tema ble skjøvet tilside. Forsamlingen var over det umiddelbare sjokket og frykten, men det var ”en meget spesiell dag”, husker den nå pensjonerte diplomaten. På møtet la amerikanerne fram utkast til resolusjon 1368.³⁰ Enstemmig erklærte rådet at det var rede til å ta ”alle nødvendige skritt” for å svare på angrepene. ”Det var ikke strid om ordlyden, det må i så fall ha vært et komma. Jeg tror det var åpenbart for alle i Sikkerhetsrådet at amerikanerne ville reagere militært på dette. Og formuleringen ”all necessary steps” er kodeord for militærmakt. Det visste alle”.³¹

I Brussel fattet også Nato en historisk beslutning 12. september: At terrorangrepene mot USA utløste Atlanterhavs-paktens artikkel 5. Den slår fast at et angrep på én medlemsstat vil bli håndtert som et angrep på alle. De som opprinnelig skrev under på denne felles forsvarsgarantien hadde neppe forestilt seg at den skulle brukes til å mobilisere mindre europeiske allierte til å hjelpe supermakten USA.

Angrepskrig er forbudt i FN-pakten. Men folkeretten tillater at stater som er blitt angrepet av andre stater, forsvarer seg. For øvrig er FN's sikkerhetsråd det eneste organet som kan gi grønt lys til å bruke militærmakt.

Nedre Manhattan var ennå et katastrofeområde 12. september, da et rystet sikkerhetsråd stilte seg politisk på geledd bak den amerikanske regjeringen. Men da amerikanske bombefly slapp sin første, dødelige last over Afghanistan 7. oktober, var det ikke FN-resolusjoner USA viste til, bare selvforsvarsretten som ethvert angrepet land har.

I folkeretten er denne knyttet til angrep fra stater. Al Qaida er ingen stat. Men alt noen timer etter terrorangrepet la George W. Bush opp til nye definisjoner. I sin tale til en lamslått nasjon om kvelden 11. september, slo han fast at USA ikke kom til å "skille mellom terroristene som utførte disse handlingene og de som gir dem ly".³² Nato støttet opp under denne nyorienteringen da de for aller første gang aktiverte én-for-alle-alle-for-én-artikkelen dagen etter. Men verken 11. eller 12. september hadde noen dokumentert at Al Qaida – eller Taliban-regimet i Afghanistan - sto bak terrorangrepene.

Verken FN's sikkerhetsråd eller Nato diskuterte om det var i pakt med folkeretten å angripe Afghanistan. Hele prosessen demonstrerte derimot at regelen som i praksis gjelder, er at "makt er rett", eller med ordene til professor Janne Haaland Matlary: "Sier rådet at et angrep er i tråd med folkeretten, er det det – uansett om man liker det eller ei".³³

Men også hun var skeptisk til at det ble satt likhetstegn mellom statlige og ikke-statlige angripere; det åpner for en farlig utvikling, mente hun.³⁴ Og det gikk ikke mange måneder før Israel begrunnet angrep på palestinske mål med at de bare gjorde som USA i Afghanistan.³⁵

En rekke folkerettsekspertene, blant andre professor Geir Ulfstein ved Universitetet i Oslo, kritiserte utvanningen av folkeretten. Aksjonen mot Afghanistan hadde politisk støtte fra Sikkerhetsrådet, men var ikke autorisert av rådet i rettslig forstand, mente han etterpå.³⁶ Da måtte man ha gjort som i 1990, da rådet ved navns nevning ga grønt lys for maktbruk mot den irakiske okkupasjonen av Kuwait. 12. september 2001 nøyde Sikkerhetsrådet seg med en generell henvisning til selvforsvarsretten i FN-pakten.

Nato-land sto i kø for å hjelpe USA mot Al Qaida. Men i første omgang ønsket Bush-administrasjonen verken noe forpliktende mandat fra FNs sikkerhetsråd eller en like forpliktende Artikkel 5-dugnad fra Nato. Bare britene var med i en løsere ”koalisjon av villige” da luftangrepene på Afghanistan startet knapt fire uker seinere.

Men den *politiske* støtten i FNs sikkerhetsråd og i Nato brukte amerikanske myndigheter for alt den var verdt. Den satte fart i en verdensomspennende solidaritetsaksjon som ble sluset inn i militære strukturer og som omformet den amerikanske sentralkommandoens hovedkvarter i Tampa, Florida, til noe som liknet på en internasjonal speiderjamboree. VGs journalist Tom Bakkeli besøkte Centcom i 2002. ”Makan til goodwill. Det var et syn: Mobile homes, sånne hvite vogner, med flagg fra alle verdens hjørner. De fortalte at det hadde kommet folk fra alle slags land – noen uten uniformer, de hadde nærmest kommet nakne, for å hjelpe amerikanerne”.³⁷

I Norge hadde det vært stortingsvalg 10. september. Da flyene braste inn i tvillingtårnene i New York om ettermiddagen norsk tid dagen etter, hadde Arbeiderpartiet og Jens Stoltenbergs første regjering erkjent valgnederlaget. Ap-regjeringen satt på oppsigelse mens amerikanerne forberedte angrepet på Afghanistan. Kristelig Folkepartis Kjell Magne Bondevik gjorde seg klar til å overta ansvaret for sin andre koalisjonsregjering – denne gang med Høyre, KrF og Venstre.

”Nous sommes tous Américains”, ”vi er alle amerikanere” skrev den franske avisa Le Monde etter terrorangrepene. Den samme følelsen dominerte i Norge, der folk flest godtok å få neglesaksene sine inndratt i ny og strengere flypassasjer-kontroll. Alt 13. september ga Stortingets utvidete utenrikskomite norsk støtte til eventuelle amerikanske hevnaksjoner hvis det ble slått fast at terrorangrepene var styrt utenfra.³⁸ ”Så langt deltar vi i etterretningssamarbeid med USA. Vi føler oss også både formelt, politisk og moralsk forpliktet til å inngå i en konstellasjon med USA om hvordan dette skal følges opp hvis en slik forespørsel kommer”, sa statssekretær i Utenriksdepartementet, Arbeiderpartiets Espen Barth Eide, til Stavanger Aftenblad.³⁹

Men han hadde liten tro på at Norge ville sende for eksempel Telemark bataljon til Afghanistan. ”Det er lite sannsynlig at noe slikt vil bli aktuelt. Amerikanerne ser ikke for seg noen ny Golfkrig. Bildet som nå blir skapt av at en storkrig er under oppseiling, er et feilspor”, mente statssekretæren.

Der var han selv på feilspor, viste det seg. Samme dag som Stortinget vedtok full støtte til det USA måtte finne på, vedtok amerikanske myndigheter i hemmelighet å gi CIA

oppdraget med å berede grunnen for et amerikansk militært angrep i Afghanistan. En liten gruppe CIA-agenter skulle kople seg opp mot den afghanske Nordalliansen, som sloss mot Taliban fra et hjørne av landet, få dem til å samarbeide og forberede et felles angrep på Taliban som kunne gjøre det enklere for amerikanerne å jage Al Qaidas leder Osama bin Laden.⁴⁰

Det fins en mengde internasjonale konvensjoner for kamp mot terror. Felles for dem er at de behandler terrorisme som kriminalitet som skal straffeforfølges i rettsvesenet.⁴¹ De som snakket om slike kanaler, ble overhodet ikke hørt etter 11. september. George W. Bush nølte knapt før han tvertimot fastslo at angrepene mot USA var en *krigserklæring*. I en tale til Kongressen 20. september lanserte presidenten den forestående krigen. ”Krigen mot terror” ville bli ”en langvarig kampanje, ulik alle andre vi noen gang har sett”.⁴² Den eneste måten Taliban-regimet kunne unngå et militært angrep på, var å øyeblikkelig ”overlevere terroristene”. Ultimatumet ble møtt med stående applaus i Capitol.

Også i det norske Utenriksdepartementet var det ros å hente. ”Dette var en sterk, god, klar og veldig viktig tale”, sa statssekretær Espen Barth Eide til Stavanger Aftenblad.⁴³ På papiret var USA åpen for en alternativ løsning: Utlevering av Osama bin Laden og andre hovedmistenkte, samt stenging av terrorist-treningsleire. USA hadde diskutert utlevering av bin Laden med Taliban i flere år, ettersom han var hovedmistenkt for terrorangrepene på to amerikanske ambassader i Øst-Afrika i 1998. Disse forhandlingene hadde ikke ført fram. Denne gangen var alle politiske prosesser som en utlevering måtte innebære, uaktuelle for den amerikanske regjeringen. Dette var krav som ”ikke åpner for forhandlinger eller diskusjon”.⁴⁴ Ikke desto mindre kunngjorde Talibans ambassadør i Pakistan 21. september at de ville være ”klar for en rettssak mot bin Laden” hvis USA forela dem bevis for at han var ansvarlig for 11. september-angrepene.⁴⁵ Ambassadøren etterlyste også en granskning av angrepene i regi av FN. Dagen før hadde en samling av Afghanistans religiøse ledere markert at gjestfriheten var slutt; de vedtok å be bin Laden forlate Afghanistan.

4. oktober avdekket den britiske avisen Daily Telegraph at Taliban-leder mulla Omar hadde inngått en hemmelig avtale med høyststående pakistanske geistlige om at bin Laden skulle fraktes til husarrest i Pakistan og at han på grunnlag av eventuelle bevis skulle stilles for en internasjonal domstol.⁴⁶ Bin Laden selv skulle ha gått med på et slikt opplegg. Det hele var på forhånd også skissert for både Pakistans president, general Pervez Musharraf – og for den amerikanske ambassadøren til Pakistan.⁴⁷ Den inngåtte avtalen løp ut i sanden da Musharraf med beklagelse viste til at han ”ikke kunne garantere bin Ladens sikkerhet”.⁴⁸

En ikke-voldelig utlevering av bin Laden var altså tenkbar, og noen medier rapporterte om disse bevegelsene. Men de druknet i den dominerende dekningen og nådde ikke gjennom i en opinion som ennå var skjelven, sint og i sorg etter 11. september-terroren. Det var heller ikke på denne diplomatiske arenaen at de store kreftene ble satt inn. Få dager etter terrorangrepene var Nato-landenes forsvarsdepartementer i full gang med å finne ut hvordan de kunne bidra til USAs forestående militære jakt på Osama bin Laden.

7. oktober gikk amerikanske bombefly på vingene i ”Operation Enduring Freedom”. Samme dag talte president George W. Bush til nasjonen. ”Vi ba ikke om denne operasjonen”, hevdet han da.⁴⁹ Ikke mange sa ham imot.

Målene er nøye utpekt, forklarte presidenten i talen:⁵⁰ Angrepene skal få slutt på at Afghanistan er base for terror-aksjoner og svekke Talibans militære kraft. Men det var ikke bare Taliban-posisjoner eller treningsleirer for Al Qaida som ble truffet. Snart kom en stadig striere strøm av meldinger om sivile ofre for bombingene – på en kvinneklinikk, i bolighus, på en lekeplass, i et bryllup, på en gård, i en landsby.

Utover i oktober og november viste norske meningsmålinger en stor og voksende folkelig skepsis til bombingene. Mens 47 prosent støttet angrepene fire dager etter starten, var tallet falt til 39 prosent etter tre uker.⁵¹ Motstanden økte i samme periode fra 34 til 40 prosent. Blant kvinner var 63 prosent mot.⁵² Daværende journaliststudent Hadia Tajik, seinere statssekretær for Arbeiderpartiet, mente bombing mot terror var som å ”slukke brann med bensin”.⁵³ En mengde kjente kulturpersoner sluttet seg til kravet fra FNs høykommissær for menneskerettigheter, Mary Robinson, om en pause i bombingene for å få brakt inn og delt ut nødhjelp til millioner av afghanere som levde på et minimum fra før, og som det ikke var mulig å nå på grunn av bombingene. Snart ville snø gjøre det uframkommelig uansett. De fattigste ville være overlatt til å sulte eller fryse ihjel.

Stortinget speilet ikke denne motstanden. Der var SV den eneste stemmen mot bombingene og for en pause i den. Fredsnasjonen Norge satt i Sikkerhetsrådet, men benyttet ikke anledningen til å kjempe den afghanske sivilbefolkningens sak.⁵⁴ KrFs statsminister Kjell Magne Bondevik toet sine hender. ”En vanskelig humanitær situasjon i Afghanistan var oppstått lenge før de militære aksjonene. Derfor finner jeg det ikke riktig å ta initiativ til en bombestans, fordi det vil kunne redusere trykket det internasjonale samfunnet nå har satt inn for å nå resultater, nemlig å uskadeliggjøre terrornettverket og stille de ansvarlige til ansvar”, sa han.⁵⁵ Regjeringen bevilget i stedet 200 millioner kroner ekstra til nødhjelp.

”Terroranslagene mot USA den 11. september var en krigserklæring”, fastslo statsminister Bondevik – som et ekko av den amerikanske presidenten – overfor Stortinget.⁵⁶ Til militære tiltak gravde regjeringen dermed dypere i statens lommer; i 2002 kostet de i underkant av en milliard kroner.⁵⁷ Før jul i 2001 inspisererte en ”mektig imponert” forsvarsminister Kristin Krohn Devold norske elitestyrker på Rena.⁵⁸ Rett etter dro de første spesialsoldatene til Afghanistan for å slutte seg til den amerikansk-ledete jakten på Al Qaida.⁵⁹ Dét sto det ikke mye om i norske aviser før de godt og vel var avgårde. Hvor mange de var, eller hva spesialstyrkene fra Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando og Marinejegerkommandoen konkret skulle gjøre, var omgitt av et hemmelighold som kom til å vare i årene som fulgte.

Høyres forsvarsminister hadde straks funnet kjemien med sin nykonservative amerikanske kollega, Donald Rumsfeld. Da han besøkte Stavanger i 2005, tok en bunadskledd Devold imot ham med en hjertelig klem.⁶⁰ Hun skal ha vært den eneste europeiske forsvarsministeren – utenom den britiske – som kunne ringe og på dagen få en samtale med Rumsfeld.⁶¹

Som eneste parti i Stortinget hadde SV igjen protestert mot å sende hemmelige elitestyrker til krigføring under amerikansk kommando. Men i desember, etter at Hamid Karzai var utpekt til president i det nye, angivelig nesten taliban-frie Afghanistan, var det tverrpolitisk enighet om å bidra med regulære militære mannskaper til den flernasjonale styrken som skulle sikre hovedstaden Kabul og den skjøre, nye statsmakten. Styrken, som Nato overtok ledelsen for i august 2003, hadde tydelig mandat fra FNs sikkerhetsråd. Like etter Nato-overtakelsen ble dette mandatet utvidet til å gjelde hele landet.⁶²

Afghanistan skulle stabiliseres og gjenoppbygges. Men hvorfor, og hvordan? For å sikre USA og Europa mot Al Qaida-angrep? Eller for å frigjøre afghanske kvinner og bygge demokrati? Eller for å stanse narkotikaproduksjonen? Blant ISAFs bidragsytere fantes alle slags formål. ”Norge er i Afghanistan for å sikre en god utvikling for det afghanske samfunnet”, fastslo Aps forsvarsminister Anne-Grete Strøm Erichsen i august 2009.⁶³ Men forpliktelsen til afghanerne var underordnet lojaliteten til Nato: ”Vi blir i Afghanistan så lenge alliansen er der”.⁶⁴

Imens gjorde hver stat det den selv mente var riktig. Det ble mange kokker og mye søl. Det afghanske myndigheter mente, ble sjelden lagt vekt på.

Vinteren 2006 trakk den nye, rødgrønne regjeringen norske spesialstyrker ut av USAs terroristjakt "Operation Enduring Freedom" etter langvarig påtrykk fra SV. Partiet var ikke ikke alene om skepsisen. Alt høsten 2002 hadde Jacob Børresen, pensjonert flaggkommandør og en av de skarpeste kritikerne av out-of-area-utviklingen i Forsvarets egne kretser, kalt Norge en "leiesoldat for USA" i Afghanistan. "Det vi gjør, likner på leiesoldatens jobb: Han låner ut seg og sitt våpen for å kjempe en sak som ikke er hans egen. Han setter de kortsiktige gevinstene foran langsiktige følger. Begge disse beskrivelsene passer på det norske engasjementet i Afghanistan nå".⁶⁵

Amerikanerne hadde ivret for å slå sammen denne operasjonen og den FN-godkjente ISAF-styrken, noe flere enn Norge satte seg imot.⁶⁶ Men i 2008 gikk Nato med på å innføre en felles militær kommando for Enduring Freedom og den FN-godkjente ISAF, i praksis under en amerikansk general.⁶⁷ Samkjøringen visket ut et allerede uskarpt skille mellom defensiv sikring og offensiv kamp.

"Krigen mot terror" i Afghanistan har vart betydelig lenger enn andre verdenskrig, er blitt den lengste krigen i USAs historie⁶⁸ og er i ferd med å tangere den ti år lange sovjetiske okkupasjonen fram til 1989. Krigen ble erklært på vegne av 3000 døde fra terrorangrepene i USA. I tillegg til disse tyder troverdige anslag⁶⁹ på at rundt 19.000 mennesker er blitt drept i Afghanistan siden krigen startet, og over 48.000 er skadet. De er vestlige soldater, afghanske soldater og politi, afghanske sivile, utenlandske kontraktører, bistandsarbeidere og journalister.

På amerikansk jord er tallet på folk som har druknet i toalettet etter 11. september 2001, høyere enn antallet ofre for terroraksjoner.⁷⁰ Det kan selvfølgelig tenkes at det ville ha vært betydelig flere uten "krigen mot terror". Men i så fall skulle man tro at det massive overvåkingsapparatet som er bygd opp i USA i kjølvannet av "911", ville ha hatt flere avvergede terroraksjoner på skrytelisten sin enn de som er kjent.

På verdensbasis har det totale antallet ofre for terroraksjoner derimot økt voldsomt siden 11. september. Mer enn noe annet har "krigen mot terror" i Afghanistan gjort nettopp terror til en mareritt-aktig realitet for afghanerne, som for eksempel knapt hadde hørt om selvmordsbombere før 2003. Over halvparten av det totale antallet mennesker som har omkommet i terroraksjoner verden over de siste 40 årene, har mistet livet i Afghanistan og Irak siden henholdsvis 2001 og 2003.⁷¹ "Jeg går på kontoret hver eneste morgen uten å vite om jeg kommer hjem igjen, sier en byråkrat i planleggingsdepartementet i Kabul".⁷²

Siden det fremdeles fins fastboende vestlige journalister i Kabul, kan vi lese hvordan det arter seg når man ikke kommer hjem igjen – eller rekker fram til kontoret. Som 18. mai 2010, da Taliban erklærte at det var deres selvmordsbomber som i rushtiden samme morgen hadde kjørt en Toyota fullastet med sprengstoff inn i en amerikansk militærkolonne midt i byen og drept 18 personer, fem av dem amerikanske militære, og skadet 47 sivile. Trykket fra eksplosjonen rev armer og bein av menneskene rundt og skapte en ildkule som satte fyr på bilene omkring. ”I en buss lå en kvinne død i setet, delt i to, med babyen sin ennå sprellende i armene. 45 meter unna lå hodet til en mann på et bilpanser”.⁷³ USA bruker i 2010 mer penger på militære tiltak i Afghanistan enn noe annet land i verden (unntatt Kina) bruker på hele sitt forsvar.⁷⁴ I en rekke Nato-land er opinionen gått lei ”krigen mot terror”. Langt inn i Natos mest dekorerte sjikt gir folk uttrykk for det norske politikere har messet om lenge: At krigen ikke kan vinnes med militære midler.

Likevel, når pengene fordeles, satser også den norske regjeringen fortsatt tyngre på forsvarsbudsjettet enn på bistandsbudsjettet. I 2010 er 750 millioner kroner satt av til sivile tiltak, mens Forsvarets virksomhet i landet koster over en milliard.⁷⁵ Internasjonalt utgjør sivil bistand bare ti prosent av summene som blir brukt på militære grep.⁷⁶ ”De våger ikke tro på andre virkemidler enn de militære”, mener Afghanistan-forsker Arne Strand ved Christian Michelsen institutt i Bergen.⁷⁷

Barack Obama fikk Nobels fredspris nærmest i norsk takknemlighet over at han ikke var George W. Bush. Han forsikrer at han vil avslutte krigene som forgjengeren startet. 1. desember 2009 definerte han både oppdraget og avslutningen på Afghanistan-krigen i en tale på militærakademiet West Point: USA vil begynne å hente soldatene hjem i juli 2011. Oppgaven før det, er å ”splitte, avvikle og beseire Al Qaida i Afghanistan og *Pakistan* og hindre at de får kapasitet til å true Amerika og våre allierte i framtiden”.⁷⁸ Langvarig nasjonsbygging var det plutselig ikke tale om å delta i. ”Den nasjonen jeg er mest interessert i å bygge, er vår egen”, fastslo Obama.⁷⁹

USA, som har 4,5 prosent av befolkningen i verden, står for over halvparten av klodens militære pengebruk og bevilger mer til ”sikkerhet” enn alle andre land i verden tilsammen.⁸⁰ Det er ved en siste militær kraftanstrengelse i ”counter insurgency” – opprørsbekjempelse – og opplæring av en afghansk hær og politistyrke, at det skal bli mulig å trekke soldatene hjem i rimelig tid før neste presidentvalg mot en mer krigersk republikaner. Men vil det virke?

Antakelig ikke, viser statistikken for opprørsbekjempelse som den konservative tankesmia Rand Corporation har stilt opp.⁸¹ 648 terrorgrupper over hele verden var aktive i perioden 1968 til 2006, og 268 av disse sluttet med terror. Bare sju prosent ble nedkjempet militært. Ofte – i ti prosent av tilfellene – var det terrorgruppene selv som vant. De fleste – 43 prosent – sluttet med terror som følge av politiske fredsavtaler med statsmaktene. Ytterligere 40 prosent ble infiltrert og eliminert av lokalt politi eller etterretningstjenester.

Dagene går, for flere Nato-land er soldatenes hjemreise er datofestet. For afghanske opprørere er det bare å vente: Nato har klokka, men Taliban har tiden.

I Norge og andre Nato-land er evalueringene forlengst i gang. ”Afghanistan har på mange måter vært en veldig nyttig erfaring for det norske forsvaret”, sier Sverre Diesen mellom flytteeskene på forsvarssjefens kontor to dager før han kan overlate både krigen og strategiene til etterfølger Harald Sunde.⁸²

Både spesialstyrkene og kampfly-bidraget har gitt Norge politisk uttelling, mener Diesen. ”Spesialstyrkene er meget effektive krigere og som sådan også høyt verdsatt av våre allierte. Kampfly-bidraget var også meget vel ansett. Så det er to sider av samme sak: De er ytterst kompetente. Og som følge av det, skaffer de oss mye goodwill”. Men har de gjort verden – eller Norge – tryggere for terrorangrep, slik det offisielle formålet var – og er?

Neppe. Al Qaida ble jaget fra Afghanistan i løpet av det første året av ”Operation Enduring Freedom”. Men Osama bin Laden snakker ingen om lenger, og om han selv skulle være død, så lever ideene hans beste velgående og er tastetrykk unna for søkende ungdom i Larvik som i London. Trening kan terrorist-kandidater få i andre stater i oppløsning: Pakistan. Somalia. Yemen. Skal Nato videre dit?

Det tror ikke Espen Barth Eide, siden 2005 statssekretær i Forsvarsdepartementet. I likhet med det afghanske samfunnet, er out-of-area-strategikonseptet fra 1999 blodig og slitt. Høsten 2010 skal det byttes ut med et nytt. Mantraet ”out of area or out of business” er for mange erstattet av ”in area or in trouble”. Den rødgrønne norske regjeringen heller i denne retningen. Norske militær-analytikere ser isen smelte i Arktis og nordområdene bli stadig mer strategisk interessante. Barth Eide vil ha alliansen hjem til nærområdene for å gjenvinne kontakten med ”kjernen”, å beskytte medlemslandene.

”Nå brukes 99 prosent av et Nato-møte på å snakke om operasjoner, og 90 prosent av det igjen, på Afghanistan”, sier Barth Eide.⁸³

Alliansen vil tenke seg om to ganger før et nytt out-of-area-oppdrag, tror han. ”Ideen om verdenspoliti er også mindre aktuell enn på 90-tallet. Jeg har aldri likt den”.⁸⁴

Men det har tilsynelatende mange andre. Midt i det afghanske kaoset har Natos generalsekretær Anders Fogh Rasmussen vyer om et Nato som konkurrerer med FN om å være arenaen for globale ”sikkerhetsspørsmål” – og som i enda større grad blir klare til uttrykning.

”Natos kjernevirksomhet er og vil fortsatt være forsvaret av vårt territorium og våre befolkninger. Men i dag betyr det av og til å dra langt fra våre fysiske grenser – til og med til cyberspace. Dette ekspedisjons-fokuset må bli en viktig del av det strategiske konseptet”, sa den tidligere danske statsministeren til studenter ved University of Chicago i april 2010.⁸⁵

Omformingen av det norske forsvaret er nærmest fullført. Det er blitt ”tidsriktig” og ”relevant”, slik Sverre Diesen gikk inn for at det skulle bli før han høsten 2009 kunne ta ned bildet av Rondane og slukke lyset på forsvarssjefens kontor.

Alternativet til denne omformingen var å ”akseptere at militærmakten blir en brikke i andre staters sikkerhetssystem”.⁸⁶

Ironien er at omleggingen har ført til at det norske forsvaret er blitt nettopp det.

---

¹ Tømmeraas, Nils Christian (2003): ”Hvilket forsvar trenger Norge?” 25. november. Linket 25.05.2010: <http://old.polyteknisk.no/pf27g.html>

² Ibid

³ Status 25. mai 2010.

⁴ CNN (2010): ”Taliban pay vs Afghan forces pay”. 9. desember. Linket 25.05.2010: <http://afghanistan.blogs.cnn.com/2009/12/09/taliban-pay-vs-afghan-forces-pay/>

⁵ Diesen, Sverre (2008): ”Den nye krigerkulturen”. Kronikk, Aftenposten, 18. desember. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article2830521.ece>

⁶ Intervju 28. september 2009.

⁷ Intervju 28. september 2009.

⁸ NTB (2010): ”Refser Stoltenberg for manglende Afghanistan-engasjement”. VG-nett 5. mai. Linket 24.05.2010: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10005286>

⁹ Andreassen, Tor Arne (2010): ”- Soldatenes innsats i Afghanistan gjør Norge tryggere”. Aftenposten, 17. mai. Linket 24.05.2010: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3654785.ece>

¹⁰ Arbeiderpartiet (2008): ”Norsk krigsinnsats”, 17. november. Linket 25.05.2010: <http://arbeiderpartiet.no/Aktuelt/Kommentarer/Norsk-krigsinnsats>

¹¹ Kleppa, Johannes (2010): ”Soldater hilste død kollega med norrønt krigsrop”. Dagen/Magazinet, 12. april. Linket 25.05.2010:

<http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Utenriks/tabid/249/Default.aspx?ModuleId=66405&articleView=true>

¹² Sævik, Tore Hjalmar (2010): ”- Ingen norrøne preferanser”. Dagen/Magazinet, 13. april. Linket 25.05.2010: <http://www.dagenmagazinet.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?articleView=true&ModuleId=66417>

¹³ Johnsen, Nilas og Gjermund Glesnes (2009): ”Her er videoen fra Moland og Frenchs trening”. VG, 16. september. Linket 25.05.2010: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=594471>

---

¹⁴ Ibid

¹⁵ Hellesøy, Cathrine (2009): "Gir Forsvaret soldater lyst til å drepe?" Aftenposten, 27. september. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3291379.ece>

¹⁶ Diesen, Sverre (2009): "Vi trenger en positiv krigerkultur". Aftenposten, 6. oktober. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3304731.ece>

¹⁷ Nato: "Strategic concept". Linket 25.05.2010: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm

¹⁸ Ibid

¹⁹ Ulfstein, Geir (2008): "Hvor hellig er folkeretten?" Dagbladet, 22. mai. Linket 25.05.2010: <http://www.dagbladet.no/kultur/2008/05/22/535907.html>

²⁰ Kothe-Næss, Tomas (1999): "Historisk krigstokt". Adresseavisen, 26. mars

²¹ Nato (2010): "Strategic concept". Linket 25.05.2010: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_56626.htm

²² Regjeringen (2010): "Diskuterte kampfly og Afghanistan". 28. januar. Linket 25.05.2010:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/nyheter/2010/Diskuterte-kampfly-og-Afghanistan.html?id=592367>

²³ Spence, Thomas (2008): "-JSF er ikke jagerfly". Aftenposten, 4. mai. Linket 25.05.2010:

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2405484.ece>

²⁴ Nei til Nye Nato. Linket 25.05.2010:

http://www.neitilnyenato.no/index.php?option=com_content&view=article&id=158&Itemid=73

²⁵ Ibid

²⁶ Eliassen, Ingeborg (2003): "Nesten ikke nordmenn i FNs fredsstyrker". Stavanger Aftenblad, 31. mai.

²⁷ Statsministerens kontor: "Om FN og fattigdom i Soria Moria-erklæringen". Linket 25.05.2010:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/aktuelle-temaer5/fns-tusenarsmal/fn-og-fattigdom-i-soria-moria.html?id=445864>

²⁸ NTB (2010): "Norge uten FN-operasjon". Klassekampen, 8. mai

²⁹ Intervjuet 25. mars 2010.

³⁰ FNs sikkerhetsråds resolusjon 1368, 12. september 2001. Linket 25.05.2010:

<http://www.un.org/News/Press/docs/2001/SC7143.doc.htm>

³¹ Intervjuet 25. mars 2010.

³² George W. Bushs tale til nasjonen 11. september 2001. Linket 25.05.2010:

<http://edition.cnn.com/2001/US/09/11/bush.speech.text/>

³³ Matlary, Janne Haaland (2005): "Eskelands syn endrer ikke fakta". Aftenposten, 27. oktober. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1143365.ece>

³⁴ Ibid

³⁵ Eskeland, Ståle (2003): "Krig og fredsbevarende operasjoner: Lovlig, ulovlig eller straffbart?", 6. oktober.

Linket 25.05.2010: <http://www.ivarjohansen.no/temaer/internasjonalt-politikk/399-krig-og-fredsbevarende-operasjoner-lovlig-ulovlig-eller-straffbart.html>

³⁶ Ulfstein, Geir (2002): "Nytt angrep på Irak vil svekke folkeretten". Aftenposten, 13. september. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article398673.ece>

³⁷ Intervjuet 29. september 2009

³⁸ Eliassen, Ingeborg (2001): "Norge støtter USA". Stavanger Aftenblad, 14. september.

³⁹ Ibid

⁴⁰ Schroen, Gary C. (2007): *First In. An insider's account of how the CIA spearheaded the war on terror in Afghanistan*, side 16. New York: Ballantine Books.

⁴¹ Ulfstein, Geir (2002): "Terror og folkerett". Lov og rett, særtrykk. Oslo: Universitetsforlaget.

⁴² George W. Bushs tale til Kongressen 20. september 2001. Linket 25.05.2010:

<http://archives.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/>

⁴³ Eliassen, Ingeborg (2001): "Bush: For oss eller for terror". Stavanger Aftenblad, 21. september.

⁴⁴ George W. Bushs tale til Kongressen 20. september 2001. Linket 01.06.2010:

<http://archives.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/>

⁴⁵ CBSNews (2001): "Taliban won't turn over bin Laden". 21. september. Linket 01.06.2010:

<http://www.cbsnews.com/stories/2001/09/11/world/main310852.shtml>

⁴⁶ Bishop, Patrick (2001): "Pakistan blocks bin Laden trial". Telegraph, 4. oktober. Linket 01.06.2010:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/1358464/Pakistan-blocks-bin-Laden-trial.html>

-
- ⁴⁷ Ibid
- ⁴⁸ Ibid
- ⁴⁹ George W. Bushs tale til nasjonen 7. oktober 2001. Linket 25.05.2010:
<http://www.press.uchicago.edu/Misc/Chicago/481921texts.html>
- ⁵⁰ Ibid
- ⁵¹ Sandven, Jon W. (2001): "Flertall sier nei til krigen", 1. november. Linket 25.05.2010:
<http://intsos.no/?id=1790>
- ⁵² Aase, Bjarne Bekkeheien og NTB (2001): "Nybakk støtter bombing". Stavanger Aftenblad 8. november.
- ⁵³ Tajik, Hadia (2001): "Å slukke brann med bensin". Stavanger Aftenblad, 30. oktober.
- ⁵⁴ Eliassen, Ingeborg (2001): "Ber ikke om bombepause". Stavanger Aftenblad, 18. oktober.
- ⁵⁵ Stortingets møte om innstilling fra utenrikskomiteen om humanitær bistand i forbindelse med krisen i Afghanistan, 26. oktober 2001. Linket 25.05.2010: <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2001-2002/011026/t3/>
- ⁵⁶ Redegjørelse av statsminister Kjell Magne Bondevik om situasjonen etter terrorangrepene mot USA. 8. november 2001. Linket 25.05.2010: <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2001-2002/011108/1/#a1>
- ⁵⁷ Eraker, Harald (2003): "Ett års krig uten bruk av norske våpen". Ny Tid, 11. januar. Linket 25.05.2010:
http://www.nytid.no/arkiv/artikler/20030123/ett_ars_krig_uten_bruk_av_norske_vapen/
- ⁵⁸ Forsvaret (2002): "Spesialstyrker på plass – jagerfly utsatt". 7. januar. Linket 25.05.2010:
<http://www.mil.no/start/aktuelt/nyheter/article.jhtml?articleID=2893>
- ⁵⁹ Bakkeli, Tom (2007): *Norges hemmelige krigere*, side 16, 22, 32. Oslo: Kagge forlag.
- ⁶⁰ Breien Ellingsen, Elisabeth (2005): "Ruster seg til demonstrasjoner mot Rumsfeld", VG, 7. Linket 25.05.2010:
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=280022>
- ⁶¹ Nygaard, Kai (2005): "Norges-klemmen". Forsvarets Forum, 5. september. Linket 25.05.2010:
http://www.fofo.no/forsvaretsforum.no/Norges-klemmen.b7C_wRnM0L.ips
- ⁶² Nato International Security Assistance Force (2010): "History". Linket 25.05.2010:
<http://www.isaf.nato.int/en/our-history/>
- ⁶³ Strøm-Erichsen, Anne-Grete (2009): "Hvorfor vi er i Afghanistan". Bergensavisen 28. august.
- ⁶⁴ NTB (2009): "Freder Norges utlandskrigere", 12. oktober. Linket 25.05.2010:
<http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=575000>
- ⁶⁵ Eliassen, Ingeborg (2002): "- Afghanistan ikke vår krig". Stavanger Aftenblad 26. september.
- ⁶⁶ Skjeseth, Alf (2005): "Taus om Isafs framtid". Klassekampen 28. november. Linket 25.05.2010:
http://www.klassekampen.no/31979/mod_article/item
- ⁶⁷ Eliassen, Ingeborg (2008): "USA vil ha ny kommandostruktur". Stavanger Aftenblad, 20. september.
- ⁶⁸ Nagorski, Thomas (2010): "Afghan war is now country's longest". ABC News, 7. juni. Linket 13.06.2010:
<http://abcnews.go.com/Politics/afghan-war-now-longest-war-us-history/story?id=10849303>
- ⁶⁹ Unknown news (2010): Casualties in Iraq and Afghanistan. Linket 25.05.2010:
<http://www.unknownnews.org/casualties.html>
- ⁷⁰ Hammerlin, Joakim (2009): *Terrorindustrien*, side 150-151. Oslo: Manifest
- ⁷¹ Ibid
- ⁷² Intervjuet i Kabul 19. januar 2010.
- ⁷³ Filkins, Dexter (2010): "Taliban car bomb strikes U.S. convoy in Kabul", New York Times 18. mai. Linket 19. mai: <http://www.nytimes.com/2010/05/19/world/asia/19afghan.html>
- ⁷⁴ Smith, Jack A. (2010): "Will Obama's record war budget lead to a US victory in Afghanistan? Don't bet on it". Global Research, 14. februar. Linket 01.06.2010:
<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=17610>
- ⁷⁵ Akerhaug, Lars (2010): "Advarer mot flere veibombeangrep i Afghanistan". Aftenposten 17. april. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3607598.ece>
- ⁷⁶ Oxfam (2009): "Humanitarian agencies call for aid based on Afghans' needs, not the military's". 2. desember. Linket 25.05.2010: <http://www.oxfam.org/en/pressroom/pressrelease/2009-12-02/humanitarian-agencies-call-aid-based-afghans-needs-not-militarys>
- ⁷⁷ Intervjuet i Kabul 15. januar 2010.

---

⁷⁸ Obama, Barack (2009): Tale om Afghanistan på West Point, 1. desember. Linket 25.05.2010:
<http://abcnews.go.com/Politics/full-transcript-president-obamas-speech-afghanistan-delivered-west/story?id=9220661&page=2>

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Smith, Jack A. (2010): "Will Obama's record war budget lead to a US victory in Afghanistan? Don't bet on it". Global Research, 14. februar. Linket 01.06.2010:
<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=17610>

⁸¹ Jones, Seth G. og Martin C. Libicki (2008): "How terrorist groups end: Lessons for countering Al Qaida". Linket 25.05.2010: <http://www.rand.org/pubs/monographs/MG741-1/>

⁸² Intervjuet 28. september 2009.

⁸³ Larsen, Christiane Jordheim (2010): "Forlater Tsjad". Klassekampen, 20. mars.

⁸⁴ Ibid

⁸⁵ Fogh Rasmussen, Anders (2010): "Afghanistan and the future of peace operations". Tale 8. april. Linket 25.05.2010: http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_62510.htm

⁸⁶ Tømmerraas, Nils Christian (2003): "Hvilket forsvar trenger Norge?" 25. november. Linket 25.05.2010:
<http://old.polyteknisk.no/pf27g.html>

Avmakt i historiens veikryss

Klokka ti over ett slapp de ballongene.

9. oktober 1967, klokka ti over ett, endte Ernesto "Che" Guevara sitt liv i et regn av kuler i en nedfallen landsbyskole i Bolivia. 42 år etter, nøyaktig klokka ti over ett, i en hage i Kabul, kuttet Waheed Warasta og kameratene hyssingene. De jublet mens hundrevis av ballonger i alle farger med Che Guevaras ansikt på, steg opp og forsvant over hustakene.

Waheed Warasta lener seg begeistret framover der han gjenopplever høstens viktigste stunt. "Jeg håpet noen av dem ville lande på Bagram-basen. Che Guevara-ballonger på Bagram ville rystet amerikanerne mer enn noen bombe. Som et slags journalistisk selvmordsangrep!"¹

En torsdag i januar ligger hagen vintergrå, pjusk og hendelsesløs utenfor vinduet til det afghanske avsnittet av forfatter- og yringsfrihetsorganisasjonen PEN. Men på pc'en har Warasta og hans nærmeste kunstner venner bildene som dokumenterer fjorårets aktivistiske høydepunkt. "Se, her er Che-skjortene vi hadde på oss". "Ja, vi røykte selvfølgelig sigarer". "Her tenner vi lys til minne om Che". "Vi publiserte en hel diktsamling til ære for Che, skrevet av afghanske poeter. Se, her er det opplesing". "Det var historisk. Det har aldri skjedd før i Afghanistan at noen har stelt i stand et offentlig arrangement for å feire Che Guevara".

Og det ville kanskje ikke ha skjedd da, heller, hadde det ikke vært for at pengene som holder PEN-klubben og Forfatterhuset i Kabul i gang, kommer fra det norske utenriksdepartementet. "Vi støttes bare av norske PEN. Hvis jeg ikke var her, kunne vi sikkert fått masse penger fra den amerikanske ambassaden. Men jeg går ikke engang på poesi-kveldene deres. Klart de ville støttet oss. Men de ville også ha ønsket at vi jobbet i tråd med deres politikk. Norge stiller ikke betingelser. De lar oss holde på som vi vil".

Stunt-poetene i Kabul er en liten, men aktiv gjeng. Forfatterhuset som ble etablert i 2003 huser i dag en vital organisasjon med stor bredde i aktivitetene. Che Guevara-tilstelningen er en liten del av det hele, påpeker Elisabeth Eide, journalist, forfatter, forsker og Afghanistan-kjenner. Hun har bidratt til å etablere og vedlikeholde den norske støtten. "Forfatterhuset samler folk fra alle sider og demonstrerer en afghansk evne til forsoning. Kulturarbeiderne er samfunnets lim", sier hun.²

To muntre diktere er innom det rosa kontoret og henter banneret til et poesi-arrangement samme ettermiddag. Det åpner for en kort markedsføring av diktet som uttrykksform, forfatterne kjenner til at poesi har tapt for romanen i Vesten: ”To linjer i et dikt kan uttrykke like mye mening som en hel bok. Og verselinjer er lette å huske. Vi bruker ofte linjer fra dikt for å overbevise hverandre i diskusjoner. Dere i Vesten er ikke dyp-lesere. Dere leser på toget og på do, og da trenger dere ikke lesestoff som krever konsentrasjon. Det finnes selvsagt unntak, Gabriel Garcia Marquez, for eksempel. Men ”Drageløperen” er mer typisk. En teknisk altfor enkel roman, det er synd når den er blant de første om Afghanistan som er blitt lest av så mange”.

Men det ligger en større frustrasjon i lufta når Waheed Warasta forteller om forfatternes situasjon. Et par av hans nærmeste kolleger har vaglet seg mellom rommets to klumpete pc’er av historisk årgang. De lar Warasta snakke, han er best i engelsk. ”Amerikanerne hevder å frigjøre dette landet. Men i kulissene etablerer de militærbaser. Det er dette de er interessert i, ikke den langsiktige utviklingen i Afghanistan. Fritenkere står i en håpløs situasjon. Mange afghanere hater at USA er her, men ser ikke alternativene. Vi står liksom på toppen av en mur, og på begge sider herjer et uhyre. Det ene er det livsfarlige monsteret Taliban, det andre djevelen USA. Men djevelen oppfører seg en tanke bedre enn monsteret. Dermed søker vi tilflukt hos djevelen – uhyret med de sløveste tennene. Dette er det afghanske valget. Det er et valg i avmakt”.

Medlemmene nikker alvorlig. Formannen sitter stille et øyeblikk. Så kaster han seg framover igjen. ”Jeg la ut et Che-sitat på Facebook’en min: ”Det er bedre å dø oppreist enn å leve på knærne”. En dame i Norge svarte: Hva? Mente jeg at de heller skulle ha drept oss? Hæ! Hva er i veien med folk i Vesten? Er alle sånn? Vær så snill å lese teksten skikkelig. Å ”dø oppreist” betyr å dø med verdighet og stolthet. Å ”leve på knærne” betyr å leve i slaveri og ydmykelse”.

Den intellektuelle eliten i Afghanistan er sørgelig alene, mener Warasta – folk flest har gitt opp og blitt til ”spisende og sovende skapninger”.

Meningsmålingene som blir laget i Afghanistan, spriker. I sin redegjørelse til Stortinget i februar 2010, valgte utenriksminister Jonas Gahr Støre å sitere et oppsiktsvekkende positivt resultat i en landsomfattende undersøkelse finansiert av blant andre BBC: Den viste at 70 prosent av de spurte, mente at utviklingen går i riktig retning, et veldig sprang fra 40 prosent året før.³ Andre mente undersøkelsen tegnet et imaginært lykkeland. ”Hvis tallene er korrekte,

så er over 1000 av de 1543 personene i undersøkelsen, optimistiske. Jeg har vært i Afghanistan i fem år, har snakket med tusenvis av mennesker og har ikke møtt én. I mitt Afghanistan er folk deprimerte og sinte, halve landet er utilgjengelig, små jenter blir gitt som bruder til 40 år gamle menn, og gutter slutter seg til Taliban fordi de tilbyr et spennende alternativ til deres ensformige liv”, skrev journalisten Jean MacKenzie da hun hadde lest resultatene.⁴

En annen måling, gjennomført av et konsortium av vestlige bistandsorganisasjoner i 2008, var mer i tråd med hennes erfaring: 63 prosent mente at sikkerheten var blitt dårligere siden 2004. I den forrige undersøkelsen, i 2004, mente 75 prosent at den var blitt bedre.⁵

I januar 2010 lyder Warastas bitre klage over hele Kabul og Mazar-e-Sharif, byer der mange afghanere har aksjer i det vestlige nærværet og man skulle tro at det hadde bred støtte.

En sjef i en europeisk hjelpeorganisasjon⁶: ”De vestlige styrkene er her for sine egne interesser, ikke for å hjelpe det afghanske folket”.

Jamila Mujahed, kjent tv-fjes før Taliban og redaktør i damebladet Malalai⁷: ”Det handler ikke bare om Afghanistan, vet du. Det handler om Iran, Pakistan og Russland. Det er derfor de vestlige styrkene er her”.

Afghansk bistandsarbeider⁸: ”De er ikke her for oss, de er her for seg selv. Og de kommer til å bli værende lenge. Noen vil bli trukket ut. Men mange vil bli værende, på basene de har etablert”.

Mobina Sai Khairandis, redaktør i kvinneradioen Rabia Balkhi⁹: ”Vi har hatt krig i 30 år. Alle som har kriget her, sa de gjorde det for å hjelpe afghanerne, noe som selvfølgelig ikke var sant: Russerne. Mujahedin. Taliban. Nå er det Vesten. Men dere er her også for deres egne mål, ikke for vår skyld. Afghanerne blir alltid ofret”.

Beliggenhet, beliggenhet, beliggenhet. Eiendomsmeklerens tre b'er er afghanernes forbannelse. De befolker et slags enormt og kupert veikryss mellom Iran og India, Sentral-Asia og Sør-Asia, Sentral-Asia og Midtøsten. På 300-tallet før Kristus kom grekeren Aleksander den store ridende. Arabiske hærer rykket inn under islams banner på 700-tallet etter Kristus, og mongolske Djenghis Khan herjet på 1200-tallet.

I Aleksanders kjølvann skapte fredsavtaler mellom grekere i vest og indere i øst, et fredelig intermeso. Skikker fra Hellas, Sentral-Asia og det indiske subkontinentet blandet seg i en

buddhistisk ramme.¹⁰ I noen hundre år hadde befolkningen langs Silkeveien glede av å være transitt for handelskaravaner med gull, hester, glass, elfenben, porselen, papir, te – og silke. Men det var unntaket som bekrefter en tragisk regel: Alle har ærend i Afghanistan, og de tjener sjelden folk som bor der.

De 31 millionene som bor der, støter fort på noen av verdens høyeste fjellkjeder når de skal ut og reise. På tvers av Afghanistan går Hindu Kush, som var et betydelig kontakt-hinder før Salang-tunnelen sto ferdig med russisk hjelp i 1964. Sør for fjellene dominerer pasjtunske stammer, men der lever også grupper av folk som snakker dari, en dialekt av persisk. Nord for Hindu Kush begynner det sentralasiatiske slettelandet, der innbyggerne utgjør et lappeteppe av folkegrupper som snakker dari, men også usbekisk, tadsjikisk, kirgisisk, turkmensk – og pasjto.

I 1747 holdt pasjtunske stammer fra deler av dagens Afghanistan og Pakistan sitt første representative stor-råd, loya jirga, i Kandahar. Det varte i ni dager¹¹ og munnet ut i utnevnelsen av en konge, Ahmad Shah Durrani. Med dette var den første moderne afghanske staten grunnlagt.¹²

I århundret som fulgte fikk den britiske hæren smake betydningen av tilnavnet ”imperie-gravplassen” da de kivet med russerne om regional kontroll i det Rudyard Kipling kalte ”The Great Game”. Britene lyktes med å invadere Afghanistan i 1839, men ble nærmest jaget av afghanske opprørere to år etter.¹³ Bare én offiser – militærkirurgen – overlevde den sørgelige retretten fra Kabul til Jalalabad. Den startet med nærmere 20.000 mennesker og ble snart overfalt av afghanske krigere. Legen kom inn i leiren på en haltende, halvdød ponny.¹⁴ Dette hindret ikke britene i å prøve seg igjen, i 1878. Men det tok ikke lang tid før afghanske soldater drepte den britiske utsendingen for å få bedre betalt. Britene tilkalte forsterkninger og innførte et terrorregime i Kabul som bare stimulerte et mye større opprør. Også dette slo britene til slutt ned. Men i 1880 hadde de fått nok, signerte en avtale med den afghanske emiren og statsbyggeren Abdur Rahman Khan – og marsjerte tilbake til India.¹⁵

Da dagens grenser rundt Afghanistan ble etablert, var det ikke primært av afghanerne selv – og heller ikke av hensyn til dem. Britene og russerne ble enige om å lage en bufferstat mellom seg og sine interesser. Dette gikk ”jern-emiren” Abdur Rahman Khan med på. En grense ble trukket mot Russland i nord. I øst, mot Pakistan, tillot han også britene å trekke Durand-linjen, som skilte Afghanistan og det britiske India, dagens Pakistan, med en strek tvers gjennom det pasjtunske beltet.¹⁶ For befolkningen i området har denne porøse grensen den dag i dag først og fremst teoretisk interesse. For statsmaktene – og Nato – er den et mareritt.

Afghanerne er vant til at deres land er arnested for andres intriger. I 1979, under den kalde krigen mellom USA og Sovjetunionen, kom russerne for å redde sine afghanske kommunistbrødre fra å bli innhentet av et islamistisk opprør støttet av USA.¹⁷ Den innbitte afghanske motstanden mot den sovjetiske hæren de neste ni årene tiltrakk seg islamistiske ungdommer fra hele den muslimske verden, blant andre Osama bin Laden fra Saudi-Arabia. Både afghanske mujahedin og utenlandske jihadister fikk etterhvert store penger og rikelig med våpen i CIAs til da største hemmelige operasjon.¹⁸ Da en utmattet sovjetisk hær trakk seg ut i 1989, hadde over en million afghanere mistet livet, og 13.000 sovjetiske soldater var brakt hjem i kister.¹⁹ Tusenvis av unge, muslimske menn hadde fått kamperfaring fra ”hellig krig” som de nå kunne tilby andre steder, og Osama bin Laden hadde etablert sitt Al Qaida.²⁰ Vestens ”krig mot terror” i et lutfattig land langt hjemmefra er bare den siste bevegelsen i dette store spillet. Afghanernes mange naboer har sine interesser å forsvare. For Pakistan handler det om den evige konflikten med India; kontroll over Afghanistan vil gi ”strategisk dybde”, et tilbaketrekkingsområde hvis det skulle bryte ut militær konflikt med den indiske nabo.²¹ Den sjia-muslimske regionale stormakten Iran kiver om innflytelse med den andre ledende oljemakten, sunni-dominerte Saudi-Arabia. I motsetning til saudiene, liker iranerne ikke sunni-bevegelsen Taliban – men er også svært urolige over å ha fått USA som nabo både i Irak og Afghanistan. Russerne deler denne misnøyen, men er samtidig redde for at opprøret i Afghanistan sprer militant islamisme til deres gamle –staner.

Det fins en afghansk identitet, sier forskere. Men de som har den, har også mange andre tilhørigheter, og disse er ofte vel så sterke, jamfør dette munnhellet: ”Pasjtuner i 2000 år, muslim i 1400 år, afghaner i 260 år”. Og pasjtunernes stolte identitet matches av en like sterk kulturell selvfølelse blant dari-språklige afghanere fra nord. Som hos den intense Waheed Warasta, oppvokst i Mazar-e-Sharif, landets økonomiske nervesenter i nord. ”Dari, persisk, tadsjikisk – alt er dialekter av farsi. Det er et politisk triks å kalle det ”dari”, det er gjort for å hindre at persisk-talende afghanere føler at de deler Irans og Tadsjikistans kulturarv. Jeg foretrekker å kalle språket vårt farsi, ikke dari. Persisk språk har utdannet hele denne regionen, til og med under pasjtunske ledere. Mange som ikke har persisk som morsmål, har likevel store diktsamlinger på persisk”.

Pasjtunerne var flinke i det politiske spillet med britene, mener han. ”Afghanistan er blitt den politiske enheten for alle her. Men ”afghaner” betyr ”pasjtuner”, og sånn brukes det i dagligtale. Folk på den pakistanske siden av grensen sier også de er ”afghanere”. Afghanistan betyr egentlig ’stedet der pasjtunerne bor”.

Politisk makt har pasjtunerne alltid hatt. Men de lider av et kulturelt mindreverdighetskompleks, hevder Warasta. ”Vi vet at vi tilhører en lang, rik kultur. De, derimot, har kanskje 300 års dokumentert kulturhistorie. Er det rart at folk i nord så på Taliban som skitne dyr?”

Tonene til revolusjonssangen ”Hasta siempre, comandante” bryter ut i jakkelommen hans. Warasta fisker opp mobilen, men har ingen hast med å svare; han lar melodien rulle noen strofer først og nynner med.

Hvor mange skuffelser har man gjennomlevd før det eneste politiske forbildet som gjenstår, er en geriljaleder som døde på den andre siden av kloden for 40 år siden?

Waheed Warasta har ikke alltid vært så desillusjonert. 13. november 2001 gledet også han seg med Kabuls befolkning, som om natten hadde sett baklysene på Talibans kolonner av over 800 stjålne taxier og andre biler²² på vei ut av byen mot sør og øst. Selv var han i Peshawar i Pakistan; fritenkere var ikke verdsatt under Taliban. Heller ikke da. ”Jeg ønsket selvfølgelig en slutt på deres svært undertrykkende regime. Så jeg var veldig glad. Jeg dro hjem etter fire-fem måneder. I begynnelsen håpet jeg at amerikanerne og de nye myndighetene respekterte befolkningen og ikke ville drepe sivile, bare Taliban. Som du vet, gikk det ikke sånn. Afghanske myndigheter består av ulike grupper som folk betrakter som mafia. De blir beskyldt for korrupsjon, og det tas aldri noe oppgjør med dette. Derfor står vi i et dilemma: Vi er nødt til å se den utenlandske okkupasjonen både som en venn og som en fiende”.

Den dagen Taliban forsvant. Alle husker den. Hver eneste motløse afghaner i Kabul og Mazar-e-Sharif, lyser opp et øyeblikk når de blir minnet om den. Kanskje for første gang så de fleste afghanere optimistisk på en utenlandsk invasjon.²³

”Vi var så glade. Livet som flyktning i Usbekistan var vanskelig, og vi lengtet bare hjem. To dager etter at Taliban var fordrevet, dro vi tilbake. Vår bil var den første som krysset grensen”, sier Shaqayiq, lærer i Mazar-e-Sharif.²⁴

”Ah, en fantastisk dag! Jeg gikk ut uten burkaen min, den ga jeg til far. Han satte fyr på den”, sier Anahita Obaidy, lege i Mazar-e-Sharif.²⁵

”En uforglemmelig dag. Vi var i Pakistan. Vi visste at nå, nå kan vi dra hjem og få gå på skole igjen”, sier Zohrah Pawladzai, politiskoleelev i Kabul.²⁶

”Jeg var glad for å bli kvitt Taliban. Da USA kom, håpet jeg at vi i løpet av fem-ti år ville få hjelp til å utvikle samfunnet vårt”, sier en afghansk bistandsarbeider i Kabul.²⁷

”Joda, jeg husker den dagen. Den var så fin og fredelig. For første gang på lenge, hadde jeg en god følelse. Men jeg vet ikke om jeg gikk ut”, sier Farida, enke og husmor i Mazar-e-Sharif.²⁸

Det tok fire uker å styrte Taliban-regimet. 7. oktober gikk amerikanske bombefly til angrep på Afghanistan. Dette gjorde det etterhvert mulig for deres nye afghanske samarbeidspartnere, Nordalliansen, å rykke fram på bakken. Etter å ha vært tvunget til taushet i fem år, gikk den kjente kringkastings-reporteren Jamila Mujahid 13. november til radiostudioet i Kabul med en erklæring som fikk folk rundt henne til å klappe, le og gråte: ”Taliban har dratt”.²⁹

De som fylte tomrommet etter Taliban, var langt på vei folk med særdeles dårlig rykte, i Mazar-e-Sharif men særlig i Kabul: De gamle mujahedin-lederne fra krigen mot russerne – og kampen om Kabul etter at sovjethæren trakk seg ut. Den usbekiske krigsherren Abdul Rashid Dostum, tadsjiken Mohammed Fahim og islamisten Abdul Rasul Sayyaf hadde vist sin totale forakt for andre menneskers liv mens de kriget om Kabul fra 1992 til 1996. 25.000 mennesker³⁰ ble drept i denne fraksjonskrigen. Når Taliban ble mottatt som helter i den raserte hovedstaden i 1996, var det fordi de gjorde slutt på dette marerittet.

Nå var disse delvis forhatte mennene plutselig tilbake i salen - alle med lommer som nærmest bulte av dollar stukket til dem av CIA. Men de første ukene og månedene etter rollebyttet i 2001 dvelte de færreste afghanere ved dette signalet. De nøy i stedet sin nyvunne frihet: Frisørsalonger slo opp dørene og tok imot menn som ville få rakt av sine obligatoriske, kløende og minst 8 cm lange skjegg.³¹ Hjemme kunne folk hente fram kassettspiller og radio som de i flere år bare hadde turt å lytte til i skjul. Lærere ble kalt tilbake på jobb. Foreldre kunne sende barna på skolen igjen.

Bare tre av verdens stater hadde anerkjent Taliban. Nå gjenåpnet en mengde ambassader. Husleieprisene fór i været da diplomater og bistandsarbeidere meldte seg i markedet. Flyktninger vendte hjem; mange som hadde etablert seg i Vesten, kom på besøk og hadde med penger de ville investere. Kvinner frydet seg over tanken på at det kunne finnes et liv utenfor husets vegger igjen, også for dem. Noen, som legestudenten Anahita Obaidy i Mazar-e-Sharif, kastet burkaen og løp ut for å se hva som skjedde. ”Den dagen de kom, så jeg hodet til en Talib de hadde drept. Ikke kroppen, bare hodet. Dostum måtte vel drepe de som skjøt på hans styrker. På den tiden var jeg glad for at han kom. Alle var ute for å se da han red forbi,

mange ga ham blomster. Han hadde hengt to drepte kamerater over hesten sin. Det var endel utenlandske soldater sammen med ham, men én som jeg merket meg spesielt; en amerikaner i samme slags klær som Dostum”.³²

På høyder ved flyplassen i Kunduz lenger øst, ble frustrerte amerikanske elitesoldater tilskuere til at pakistanske fly midt på natten hentet pakistanske etterretningsfolk som hadde hjulpet Taliban, pluss endel Taliban-ledere, pluss arabiske Al Qaida-medlemmer, og fløy dem til Pakistan, skriver Ahmed Rashid i boka ”Descent into chaos”. Den superhemmelige luftbrua var godkjent av George W. Bush, men ble håndtert av visepresident Dick Cheney. Spesialstyrkene som så på, ga den navnet ”Operation Evil Airlift”. Flere hundre, kanskje tusen mennesker slapp unna oppgjøret med Nordalliansen, og amerikanerne, på denne måten.³³

Men i Mazar-e-Sharif rullet flere Taliban-hoder etter at Dostum red inn i byen. Taliban-soldater som hadde overgitt seg, ble fraktet til Qala Jangi, krigsherrens massive fort av solsvidd leire utenfor byen. Der ble de avhørt av CIA-agenter.³⁴ Alle fangene var ikke blitt avvæpnet, og 26. november gjorde en gruppe arabere opprør og drepte sine usbekiske vakter og en CIA-mann, invasjonens første amerikanske offer. Mens amerikanske jagerfly bombet fortet, rykket Dostums menn inn for å slå ned opprøret. Det tok likevel seks dager før det var gjort. Da var 230 fanger og 100 av Dostums soldater drept.³⁵

Flere tusen overlevende Taliban-soldater ble stuet inn i containere, 250 eller flere i hver. De satt med knærne presset mot brystet, tett som sardiner i boks. Den eneste ventilasjonen var gjennom kulehull i veggene. Da de tretti containerne ble åpnet etter å ha blitt fraktet til fengselet i Dostums hjemby Sheberghan, var bare en håndfull fanger i live i hver av dem. De døde ble kjørt til ørkenen Dasht-e-Leili og kastet i massegraver. Amerikanske specialsoldater var i området, men den amerikanske sentralkommandoen CENTCOM fant ingen bevis for at noen av dem hadde vært delaktige i overgrepene. Verken afghanske myndigheter eller FN har villet etterforske dem,³⁶ men det amerikanske utenriksdepartementet frigjorde i 2009 en etterretningsrapport fra 2002 som fastslo at rundt 1500 mennesker ble drept.³⁷ Dostum selv ble utnevnt til spesialrådgiver for sikkerhet og militære forhold i nord av Hamid Karzais overgangsregjering, stilte som kandidat i presidentvalget i 2004, ble utnevnt til stabssjef for hæren i 2005 og drev valgkamp for Karzai i 2009.

Lokale lastebilsjåførere som hadde vitnet om forbrytelsen, forsvant på mystisk vis.³⁸

Da FNs spesialutsending Lakhdar Brahimi ble spurt om massegravene, svarte han at hans ansvar hadde vært de levende, ikke de døde. Konfrontert med dette utsagnet seinere, sa han at han hadde snakket til ”de som ville at jeg skulle henge Dostum i første og beste lyktestolpe. Hvis vi hadde begynt med sånt, hvor ville vi ha endt opp? Mitt oppdrag var å snakke med alle de feil folkene; drapsmenn og voldtektsmenn”.³⁹

I slutten av november 2001 samlet de afghanske fraksjonene seg til fredskonferanse i Bonn i regi av FN. Det var seierherrenes fredskonferanse. Pasjtunske grupper var underrepresentert, og ingen inviterte Taliban. ”Et stort feilgrep” å la være å snakke med dem, de er tross alt afghanere, sa Brahimi flere år seinere.⁴⁰

5. desember 2001 utpekte konferansen den pasjtunske Hamid Karzai til interimpresident. Den beskjeden fikk Karzai på satellittelefon av BBCs reporter – minutter etter at han hadde overlevd en amerikansk bombing som feilaktig ble beordret nøyaktig mot hans posisjon.⁴¹ Karzai hadde tatt seg inn i Afghanistan fra sitt eksil i Pakistan bakpå en motorsykkel da det amerikanske angrepet startet - og befant seg i Talibans kjerneområde i Uruzghan, Mulla Omars hjemprovins, for å samle støtte til et opprør mot Taliban. Mulla Omar hadde reagert med å utstede drapsordre på ham. Karzai og hans seksti menn var i kamp med Taliban-enheter, men han unnslopp uskadd og ble fløyet ut av området av CIA.⁴² Først etter dette bestemte amerikanerne seg for å satse på eksilpolitikeren Karzai, som de til da hadde ignorert. ”Det var bare etter at vi dro ham ut av det første slaget, at vi tok ham alvorlig. Han var den eneste pasjtuneren som sloss mot Taliban og som holdt seg i live. Etter at CIA møtte ham og rapporterte hjem, tok (CIA-sjef) George Tenet en rask beslutning: Dette er fyren vi støtter – dette er fyren som skal lede et fritt Afghanistan”, sa en pensjonert etterretningsoffiser til den pakistanske journalisten Ahmed Rashid.⁴³

10. januar 2002 holdt Karzai sin første radiotale til nasjonen. Han snakket om behovet for å avvæpne krigsherrene. Krigsherrene svarte hånlig at hvis amerikanerne hadde væpnet dem, hvem var han som trodde han kunne be dem legge fra seg våpnene?⁴⁴ ”Krigsherrene var brakt tilbake av USA ved hjelp av masse dollar. De fikk posisjoner. Men på det tidspunktet ble amerikanerne oppfattet som meget sterke. Det hadde vært fullt mulig å la være å gi krigsherrene makt” sier Arne Strand,⁴⁵ forsker ved Christian Michelsen institutt og observatør av afghanske forhold siden 1980-tallet.

Med FNs velsignelse var Nato-styrken ISAF etablert for å beskytte den nye, skjøre sentralmakten i Kabul. Vestlige soldater gikk fotpatrulje gatelangs, opptrådte vennlig og hjelpsomt og ble uhyre populære.⁴⁶

Afghanerne lengtet etter å se krigsherrene avvæpnet. Nesten alle⁴⁷ ønsket å se dem stilt for retten for sine forbrytelser, et oppgjør som kunne dannet grunnlaget for en demokratisk framtid. Men alt i de mest håpefulle dagene i nyere afghansk historie – storrådet loya jirga i Kabul i juni 2002 – ble disse ønskene tråkket på.

Loya Jirga-forsamlinger er en demokratisk afghansk tradisjon og nyter i prinsippet stor respekt. Denne gangen skulle 1501 delegater fra hver eneste krok av landet, de fleste indirekte valgt, resten utpekt, inkludert minst ti prosent kvinner - samles i det største lokalet man kunne framskaffe. Det viste seg å være et kolossalt, tysk øltelt.⁴⁸

Delegatene skulle følge opp Bonn-avtalen og velge en interim-president, vedta en regjeringsmodell og utnevne en grunnlovskommisjon. Mange krigsherrer prøvde å true seg til innflytelse på valg av delegater. Likevel erklærte flere enn hver tredje utsending seg som uavhengige der de ankom i FN-fly, på traktor, på hesteryggen eller i væpnede kolonner.⁴⁹ - Prosessen har på langt nær vært perfekt, sa FNs spesialutsending Lakhdar Brahimi etterpå.⁵⁰ - Men etter nesten 30 års konflikt er prosessen virkelig representativ og mye, mye bedre enn vi kunne ha håpet.

Taliban var imidlertid igjen ekskludert. Derimot ble alle krigsherrene og provinsguvernørene i siste øyeblikk invitert til å sitte på første benk. Det var et amerikansk initiativ⁵¹ stikk i strid med reglementet, som diskvalifiserte alle som hadde begått menneskeretts-overgrep.

Det er gått mange år siden møtet i ølteltet. ISAF består i dag av styrker fra 46 land. De er tilstede i hver eneste av Afghanistans 34 provinser, der de bekjemper et opprør som også har skutt fart, blitt landsdekkende og i Vesten har merkelappen ”Taliban”.

Årsakene til denne utviklingen er ikke så mystiske, ifølge Sima Samar, leder i Afghanistan Independent Human Rights Commission: USA og ISAF har valgt partnere som folk flest ikke stoler på. Og de bekjemper opprøret altfor mye hver for seg, på hver sin måte, uten kontinuitet og uten å sikre at de militære tiltakene blir fulgt opp av utvikling og muligheter for vanlige afghanere. ”Folk flest prøver bare å overleve. Hvis noen bryter seg inn i huset mitt og sier at de vil skjære strupen over på meg hvis jeg ikke gir dem mat, så gir jeg dem naturligvis mat. Dette er ikke støtte, det er overlevelses-strategi. Det er ille når vestlige styrker ikke forstår

dette og bomber landsbyer som de har sett en gruppe Taliban gå inn i. Når sivile blir drept, mister styrkene selvsagt støtten de kan ha hatt i den landsbyen”.⁵²

Vesten har stilt seg bak folk uten troverdighet, påpeker også Arne Strand.⁵³ ”Dette er ikke bare Taliban, det er også helt andre krefter. Det er ikke bare en demokratiseringsprosess som går litt skeis, slik det blir framstilt i Norge. Det er et opprør mot folk som til de grader har utnyttet afghanerne. De vi støtter, ses på som trusler mot demokratiet. Dette må fram”.

Afghanistan hadde verdens største flyktningebefolkning utenfor grensene før 2001. Nå har fem millioner⁵⁴ som flyktet til Pakistan og Iran vendt tilbake, men hver fjerde av dem⁵⁵ er strandet under improvisert ly mot brennende sol og drepene kulde i Kabuls raskt voksende ytterkanter av desperate fattige. Kloakken renner fritt i disse slumområdene, og neste måltid er sjelden sikret. Hver dag kommer nye fortvilte familier, fordrevet av kampene i sør og øst. I 2001 hadde Kabul under en million innbyggere. I dag er anslaget 4,5 millioner.⁵⁶

Mange trekker til byen fordi det ikke er trygt der de kommer fra. Eller de kommer i håp om å finne jobber som ikke fins på landsbygda. Før var de fleste afghanere bønder, men siden 2001 har jordbruket ikke vært noe satsingsområde, annet enn i narkotikabekjempelse. Det har for såvidt heller ingen annen næring vært, så de fleste afghanske menn ser forgjeves etter arbeid og inntekt. Opprørsgrupper som tilbyr ti dollar dagen til den som bærer et gevær for dem, har lett match.

I byene har mange jenter og kvinner utnyttet sjansen de fikk til å skaffe seg utdanning og jobb. Mange er blitt lærere eller jordmødre, yrker som er sosialt akseptert for kvinner. Men på landsbygda, der folk flest bor, er lite endret. Der er kvinner fremdeles ”husmødre”, det vil i praksis ofte si slaver i svigerfamiliens hus. ”De fleste aner ikke at de har rettigheter - at de kan gå ut, gå på skole, jobbe eller velge hvem de vil gifte seg med. Er de syke, så kommer de seg ikke til lege uten at ektemannen, faren eller broren gir dem lov. Mange lever med fysisk, psykisk eller seksuell vold”, sier Fawzia Nawabi, leder for kvinneretts-seksjonen i Afghanistan Independent human rights commission i Mazar-e-Sharif.⁵⁷

Åtte år etter at Taliban ble jaget, er det få kvinner å se i gatene, selv i Mazar-e-Sharif og i Kabul. Burkaen var heller ikke noe Taliban fant på: De fleste som går ut, skjuler seg fremdeles under et kornblått telt med ansiktsgitter. Mange gjør det av gammel vane. Mange gjør det for å være anonyme, anonymitet gir en slags trygghet. Noen frykter Talibans

tilbakekomst den dagen ISAF-styrkene erklærer ”mission accomplished” og trekker seg ut: Hva skjer da med kvinner som bokstavelig har stukket hodene fram?

USA og FN har holdt hånden over Hamid Karzai, som er blitt sittende gjennom to presidentvalg, det siste åpenbart preget av juks. I januar 2010 fjernet parlamentet to av de tre kvinnene Karzai ville ha blant de 24 ministrene i den nye regjeringen.⁵⁸ Mange av medlemmene i nasjonalforsamlingen rapporterer til krigsherrer, og i 2007 vedtok de en lov som ga dem amnesti for krigsforbrytelser de måtte ha begått.

Optimismen i Kabul er avløst av noe annet; avmakt. En sjef i en europeisk hjelpeorganisasjon⁵⁹ snakker gjerne om det, men ikke ved navn. ”Noen ganger føler jeg at dere ikke engang ønsker å stabilisere Afghanistan. Hvis dere hadde brukt kreftene på å bygge virkelig solide og ærlige strukturer i hæren og politiet – og betalt dem en lønn de kunne leve av – ville deres egne sønner ikke blitt drept i vårt land. Jeg sier ikke at dere skulle ha arrestert alle krigsherrene samtidig. Det ville ha utløst andre problemer. Men jeg forventet at dere skulle gjøre det, sakte og sikkert. Det ville gitt dere respekt blant alle afghanere som ikke har blod på hendene. Men dere allierte dere med Dostum, den aller verste av dem. Hans folk holder på ennå; 40 år gamle menn går løs på 10 år gamle jenter. Og ISAF kan liksom ikke gjøre noe med det. Da lurere jeg virkelig på hva dere egentlig gjør her?”

Han er ikke den eneste som lurere; frustrert hjelpeløshet er utbredt også i Kabul og Mazar-e-Sharif. Men selv om de har mistet illusjonene, vil mange ikke at ISAF skal trekke seg ut.

”Hvis dere drar, er Taliban tilbake i løpet av seks måneder”.⁶⁰

”Vi er skuffet, for vi hadde så høye forventninger om at livet skulle bli bedre da Taliban forsvant. Det eneste positive med dem, var at de opprettholdt ro og orden. Nå er ran og kidnapping big business, og selvmordsbombere slår til hvor som helst. Men hvis dere trekker dere ut, blir det enda verre”.⁶¹

”Vi har hatt 30 år med krig i dette landet. For å bygge samfunnet opp igjen, trenger vi sikkert 60. ISAF har gitt oss den sikkerheten som vi kvinner er helt avhengige av for å kunne bevege oss ute. Mister vi den, kan vi bare glemme utvikling for kvinner”.⁶²

”Ja, de fleste vil at ISAF blir værende. Men de vil også at troppene slutter å behandle afghanere som om det var ISAF som eide landet og ikke vi”.⁶³

I Kabul ligger forfatterens hage i grå vinterdvale. Men i røtter under visne blad, venter nytt liv på å spire. Poetene holder motet oppe. Noen av dem planlegger ny markering på Che Guevaras fødselsdag 14. juni, den skal bli enda flottere enn den forrige, folk skriver allerede på oppfølgeren av poesisamlingen fra den gang. ”Men vi føler oss feige over at det ikke er noe vi kan gjøre, annet enn å rope ut vår smerte, skuffelse og hjelpeløshet i dikt. Ved å uttrykke oss, holder vi oss i det minste i live”, sier Waheed Warasta.

”Gi meg et dikt”.

”Gjerne. Skal vi se. Ja, her skal du høre: ’Du kan aldri forstå hensikten til en fiende som later som om han er din venn. Hvordan kan den stakkars fuglen ane at kvisten en dag vil bli til et bur?’

Denne måten å bygge et dikt på, heter *moda’a masal*, påstand og eksempel. Her er ett til: ’Hvis fienden plutselig opptrer ydmykt overfor deg, så la deg ikke lure. Veggen vet ikke at den står for fall når vannet kysser dens fot”’.

El Comandante Che Guevara er død. Men Waheed Warasta er ikke i tvil om at kraften han symboliserer, truer illegitime maktstrukturer, også i dag.

”Amerikanerne vil ikke at folk her skal vite noe om Che. For noen år siden var en amerikansk soldat ute og handlet i Kabul. Han så et belte med bilde av Che på spennen. Hva koster det? spurte han. 500 afs, ti dollar, svarte han i butikken. Har du flere? spurte soldaten. Selgeren fant fire til. Amerikaneren la 50 dollar på disken og begynte å slå i stykker beltene. Mannen i butikken skjønnte ingenting. Du tror det ikke? Men det er sant! Og vi vet om det fordi en av poetene våre seinere kom for å kjøpe et Che Guevara-belte, og da spurte selgeren: Unnskyld, bror, hvem *er* denne mannen?

Vi vil ha frihet. Frihet med verdighet. Jeg er ingen frigjører, sa Che Guevara, frigjørere fins ikke. Folk frigjør seg selv. Nettopp. Alle nasjoner trenger penner – og våpen. Dessverre er våpnene i Afghanistan ikke i hendene på Che Guevara. De er i hendene på kriminelle”.

---

¹ Intervjuet i Kabul 14. januar 2010.

² Forelesning om ”Journalistikk, sensur og krig” på kurset ”Religion og konflikt” for Forsvaret ved Universitetet i Oslo, 24. oktober 2009

³ ACSOR (2010): Meningsmåling om den politiske utviklingen i Afghanistan, januar. Linket 25.05.2010: http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/11_01_10_afghanpoll.pdf

⁴ MacKenzie, Jean (2010): ”Upbeat poll on life in Afghanistan must have been compiled in a parallel universe”. 18. januar. Linket 25.05.2010: <http://www.globalpost.com/notebook/afghanistan/100118/afghanistan-parallel-universe>

-
- ⁵ CARE International (2009): "UN must increase focus on security for Afghan population". 18. mars. Linket 25.05.2010: <http://www.alertnet.org/thenews/fromthefield/217440/58f1d9ac8f2a32325ffd06360ad03061.htm>
- ⁶ Intervjuet i Kabul i januar 2010 under løfte om anonymitet.
- ⁷ Intervjuet i Kabul 11. januar 2010
- ⁸ Intervjuet i Kabul i januar 2010 under løfte om anonymitet.
- ⁹ Intervjuet i Mazar-e-Sharif 16. januar 2010
- ¹⁰ Clammer, Paul (2007): *Lonely Planet Afghanistan*, side 26. Victoria: Lonely Planet Publications Pty Ltd.
- ¹¹ Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 7. London: Penguin Books.
- ¹² Clammer, Paul (2007): *Lonely Planet Afghanistan*, side 30-32. Victoria: Lonely Planet Publications Pty Ltd.
- ¹³ Ibid
- ¹⁴ Ibid
- ¹⁵ Ibid
- ¹⁶ Ibid
- ¹⁷ Smith, Jordan Michael Smith (2009): "What the Soviets learned in Afghanistan about assumptions". *Christian Science Monitor*, 24. desember. Linket 25.05.2010: <http://www.csmonitor.com/Commentary/Opinion/2009/1224/What-the-Soviets-learned-in-Afghanistan-about-assumptions>
- ¹⁸ Ibid
- ¹⁹ Ibid
- ²⁰ Global Security: Al-Qaida. Linket 25.05.2010: <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/al-gaida.htm>
- ²¹ Kristian Berg Harpviken, direktør ved Institutt for fredsforskning, forelesning på kurset "Religion og konflikt" ved Universitetet i Oslo, 24. oktober 2009
- ²² Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 87. London: Penguin Books.
- ²³ Kristian Berg Harpviken, direktør ved Institutt for fredsforskning, på Afghanistan-møte i Litteraturhuset i Oslo, 19. november 2009.
- ²⁴ Intervjuet i Mazar-e-Sharif 16. januar 2010
- ²⁵ Intervjuet i Mazar-e-Sharif 17. januar 2010.
- ²⁶ Intervjuet på Kabul Police Academy 12. januar 2010.
- ²⁷ Intervjuet under løfte om anonymitet i januar 2010.
- ²⁸ Intervjuet i Mazar-e-Sharif 17. januar 2010.
- ²⁹ BBC News (2003): "Afghan women's voices". Bildeserie. Linket 25.05.2010: http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/south_asia/03/jamila/html/4.stm
- ³⁰ Dorransoro, Gilles (2007): "Kabul at war (1992-1996): State, ethnicity and social class. *South Asia Multidisciplinary Academic Journal*, oktober. Linket 25.05.2010: <http://samaj.revues.org/index212.html>
- ³¹ RAWA (1998): "Taliban measure beards with lantern glass". 3. desember. Linket 25.05.2010: <http://www.rawa.org/beard.htm>
- ³² Intervjuet i Mazar-e-Sharif 17. januar 2010.
- ³³ Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, s. 92-94. London: Penguin Books.
- ³⁴ Ibid
- ³⁵ Ibid
- ³⁶ Ibid
- ³⁷ Tristam, Pierre: "Profile: Abdul Rashid Dostum. *About .com Guide*. Linket 25.05.2010: <http://middleeast.about.com/od/afghanistan/p/rashid-dostum-profile.htm>
- ³⁸ Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 93-94. London: Penguin Books.
- ³⁹ Ibid
- ⁴⁰ Jones, Ann (2006): "Failing Afghanistan", *American Empire Project*. Linket 25.05.2010: http://aep.typepad.com/american_empire_project/2006/09/failing_afghani.html
- ⁴¹ Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 96. London: Penguin Books
- ⁴² Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 85-86. London: Penguin Books
- ⁴³ Ibid
- ⁴⁴ Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 132. London: Penguin Books.
- ⁴⁵ Intervjuet i Kabul 15. januar 2010.
- ⁴⁶ Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 135. London: Penguin Books.

-
- ⁴⁷ Eliassen, Ingeborg (2008): "Nato slåss mot Taliban mens krigsherrer går fri". Stavanger Aftenblad, 5. desember. Linket 25.05.2010: http://www.aftenbladet.no/utenriks/957412/Nato_slaass_mot_Taliban_mens_krigsherrer_gaar_fri.html
- ⁴⁸ Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 139-140. London: Penguin Books.
- ⁴⁹ Ibid
- ⁵⁰ Ibid
- ⁵¹ Ibid
- ⁵² Intervjuet i Kabul 12. januar 2010.
- ⁵³ Intervjuet i Kabul 15. januar 2010.
- ⁵⁴ UNHCR (2010): Country operation profile – Afghanistan. Linket 25.05.2010: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e486eb6>
- ⁵⁵ Arne Strand, forsker ved Christian Michelsen Institutt, intervju 15. januar 2010
- ⁵⁶ Ibid
- ⁵⁷ Intervjuet i Mazar-e-Sharif 17. januar 2010.
- ⁵⁸ The embassy of Afghanistan, Washington DC: "The cabinet". Linket 25.05.2010: <http://www.embassyofafghanistan.org/ministers.html>
- ⁵⁹ Intervjuet i Kabul i januar 2010 under løfte om anonymitet.
- ⁶⁰ Afghansk sjef i bistandsorganisasjon, intervjuet i januar 2010 under løfte om anonymitet.
- ⁶¹ Afghansk bistandsarbeider, intervjuet i januar 2010 under løfte om anonymitet.
- ⁶² Fawzia Nawabi, leder for kvinneseksjonen i Afghanistan Independent Human Rights Commission, Mazar-e-Sharif, intervjuet 17. januar 2010.
- ⁶³ Nasima Azkiya, leder i Civil society and human rights network, Mazar-e-Sharif, intervjuet 16. januar 2010.

I krig er alle ulver grå

”Er det verre om Taliban innfører skatt enn at en lokal usbekisk krigsherre kommer og tar sauene? Ikke for han det går ut over”.

”Mads”, norsk offiser

Angrepet kom som lyn fra klar himmel.¹

I leiren hadde 33 nordmenn, ti finner, seks svensker, tre latviere og en islandsk mekaniker² stått opp en time før de pleide, da ting tydet på at noen planla en lokal demonstrasjon mot Muhammed-karikaturene i Maimana den dagen. Ingen ventet likevel det som kom.

Rop over sambandet de neste timene:³ “ Man down!”. ”They’re coming closer, they’re coming closer. Asking permission to abandon position!”. Feltprest Kyrre Klevberg husker lyden av stein som haglet på blikk og av lavtflygende F-16. Hovedporten var revet halvveis ned. Han så en av demonstrantene idet han slynget av gårde en stein; et ansikt ”lysende av hat”. Én soldat måtte sy i hodet etter at et prosjektil fra et maskingevær gikk gjennom hjelmen hans. Andre var sjokkskadd. De hørte at folk var på vei med bensinfat og vannkanon for å dynke leiren i bensin og så tenne på. Noen sprang fra kjøretøy til kjøretøy og startet motorene for å være klare til å evakuere. Klevbergs egen angst fikk beina til å visne og magen til å kjennes hul. Presten så for seg at han kunne bli tvunget til å bruke våpenet sitt.⁴

7. februar 2006 mistet Norge uskylden i Afghanistan. Den dagen ble den relative idyllen rundt de norske militære styrkene i Maimana i Faryab-provinsen smadret. Den dagen kjempet 32 norske soldater og en politimann for livet i fem-seks timer mens en folkemengde på 200-300 opphissete mennesker prøvde å storme leiren, først ved hjelp av stein, deretter med håndgranater, brannbomber og AK-47 automatgevær. Nordmennene, finnene, svenskene, latvierne og islendingen svarte med tåregass, gummikuler, varselskudd – og med rettede skudd. Afghansk politi var maktesløse i kaoset utenfor. Først da to nederlandske F16 og to amerikanske A10 innfant seg i lav høyde og nederlenderne skjøt varselskudd, og flere helikopter fulle av briter fra en Quick Reaction Force kom til unnsetning, døde angrepet ut. Fire aksjonister var drept, enkelte trolig av norske soldater, og 61 skadd.⁵ Seks nordmenn og to finner ble skadd.

”Perioden da vi kunne gå rundt i byen to og to, er nok forbi”, sa løytnant Asle Strand etterpå.⁶

Det var også begynnelsen på slutten for leiren inne i Maimana by. 17. mai året etter gikk det norske flagget for første gang til topps i den 18 meter høye antennemasten i nye Camp Maimana, før 11 feststemte nordmenn i uniform sørget for dagens korteste tog gjennom den

uferdige leiren – med måpende afghanske arbeidere som publikum. Etterpå var det pølser og is.⁷ Den nye leiren kunne huse dobbelt så mange soldater som den gamle. Den var lagt utenfor byen, i den borterste enden av flystripen, med mur innerst og nettinggjerde ytterst, og var langt lettere å kontrollere.

Rundt 8000 nordmenn, de fleste i brun- og beige-spettet ørkenuniform, har tjenestegjort i Afghanistan siden 2002.⁸ I avgangshallen på Gardermoen skiller de seg ut fra andre reisende. Morten, Kenneth, Geir og Mari har navnet i arabiske bokstaver på brystet der de henger ved bladreolene på Narvesen eller inntar et siste stykke pizza.

Hvorfor drar norske ungdommer med våpen frivillig til et sted i motsatt ende av FNs levekårsindeks, et sted som har hatt krig i 30 år? Til et område der fem norske soldater er drept og 28 har fått fysiske krigsskader siden 2002?⁹

”Jeg var lei av å sitte på fest og diskutere verdenssituasjonen. Jeg ville gjøre noe, i stedet for bare å snakke om det”, sier ”Stian”, 22 år gammel vervet sanitetsspesialist.¹⁰ Han vil ikke bli sitert ved navn mens han ennå er i Forsvaret.

”Første gang var det av personlige grunner; det var en mulighet til spenning og selvrealisering”, sier Martin Dalen, 26 år gammel student fra en gård ved Larvik.¹¹

”Har du sett filmen ”The Hurt Locker?” Det er bare ett sted du er lykkelig; i den enkle hverdagen og det sterke samholdet i avdelingen. Det var litt sånn. Jeg hadde tenkt på det helt siden jeg var i Libanon i 1992”, sier 40 år gamle Thomas Grøhn, bergenser som startet med murerutdanning og i dag jobber på hotell.¹²

”Det er en konsekvens av at jeg er yrkesoffiser. Det er lønnsomt for karrieren å dra ut. For meg er det også viktig å bidra til samhold og lojalitet internt. Dessuten trekker spenningen”, sier ”Mads”, offiser i 30-årene med gjentatte turer bak seg.¹³ Han lar seg intervju under forutsetning av at han får være anonym.

Norske militære i Afghanistan tjener bedre enn sine danske og svenske kolleger. Med alle tillegg vil en 20-år gammel soldat uten samboer og utenlandserfaring i 2010 få drøyt 53.000 kroner i måneden før skatt.¹⁴ ”Det var deilig å være ung og rik”, sier Martin Dalen. På sin første perm, i august 2004, kjøpte han en Honda Shadow 600. ”Da hadde jeg ikke engang MC-sertifikat. Men jeg tok det – og kjøpte en større sykkel. Og fullt dykkerutstyr. Og bil. Og

så dro jeg på ferie til Brasil. Jeg kjøpte det jeg hadde lyst på uten å begrense meg noe særlig”, sier 26-åringen, som i dag studerer ved Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås.

”Stian” har utgifter til snus. For øvrig betydde visst pengene lite. ”De fleste jeg snakket med, kom blakke hjem. Folk bruker mye penger på leave. Men jeg har aldri likt å gå på byen og feste, så jeg sparte nesten alt – 200.000 kroner på et halvt år”.

Det er godt betalt, men ikke i forhold til vinterøvelser i Norge, mener ”Mads”, som regner med flere turer. Offiserer i Afghanistan har rundt 90.000 kroner i måneden før skatt.¹⁵ På vinterøvelse i Troms tjener de det samme på to uker. ”I forhold til risiko og arbeidsmengde, er det ikke noe å skryte av. Dessuten har de fleste forpliktelser og faste utgifter. For de yngre betyr nok pengene mer, og de har også et større behov for spenning”, mener han.

Mange afghanere vet ikke hva det vil si å ha fred. Føljetongen av kriger som startet med Saur-revolusjonen i 1978 og russernes invasjon i 1979, har ødelagt landet. Kjartan Malnes, som kom dit med utrykningsstyrken QRF i 2006, opplevde krigen ”som en integrert del av naturen”.¹⁶ ”Du kan nesten ikke kjøre hundre meter uten å se en sovjetisk stridsvogn eller en utbrent Humvee. Og du trenger ikke grave dypt for å finne rester av mennesker”.

”Det første som slo meg da vi landet i Kabul, var varmen. Alt var så gult og goldt. Folk bodde i jordhytter. Kloakken gikk i gatene”, sier Martin Dalen.

Selv ble han kjørt til Camp Invictia, drevet av italienske styrker. Oppdraget i 2004 var å bidra i den flernasjonale brigaden som skulle trygge regjeringen til Hamid Karzai og selve Kabul. Kavaleri-eskadronen han tilhørte, patruljerte, hadde sporadiske veikontroller, beslagla våpen – og sikret området når viktige personer var på besøk. ”Da Natos generalsekretær Jaap de Hoop Scheffer kom, sperra de veiene. Afghanerne ble stående i mange timer”, sier Martin.

Thomas Grøhn fra Bergen dro avgårde som korporal til ”Camp Nidaros” i 2008. Det er den norske teigen i den svære, tysk-ledete Camp Marmal utenfor storbyen Mazar-e-Sharif. Der holder ledelsen for det norske militære bidraget til. De fleste norske mannskapene i Afghanistan er tilknyttet det såkalte Provincial reconstruction team, PRT, i Maimana, som den gang kunne ligge 16 timer unna Mazar-e-Sharif med militærkolonne om vinteren, men som på ny ringvei kan gjøres unna på 4-5 timer. Thomas var hyret inn som murer i CSS KP1, en logistikkavdeling. Det gikk snart opp for korporalen at det ikke var yrkesutdannelsen hans Forsvaret trengte; han var *murer* i en teltleir. ”Det ble noe vedlikehold, men svært lite muring”, sier han.

Med sine 38 år var Thomas en av de eldste i troppen. Han hadde vært i internasjonalt oppdrag med Forsvaret før – i Libanon i 1992. ”Det var på grunn av denne erfaringen jeg var plukket ut. Men den var ikke noe å seile på, heller omvendt: I enkelte situasjoner måtte jeg gå til de yngre og be om hjelp. Det var betryggende å reise med folk som hadde vært soldater i hele tre år. Spesielt Telemark bataljon; jeg ble veldig overrasket over hvor reflekterte de var. Jeg hadde forventet mer muskler enn hjerne”.

En bra dag for Thomas var en dag utenfor leiren. Han ble brukt som toppsikrer, vognkommandør på lastebil og feltvognsjåfør. Toppsikring er en utsatt posisjon; det er han som står i bilen med overkroppen i friluft, væpnet med maskingevær, når kolonnen kjører. Toppsikreren er utsatt for vær og vind: I 15 minus om vinteren mister man etterhvert kontakten med ansikt og fingre. Man er utsatt for farer som ikke nødvendigvis er synlige, framfor alt veibomber. Tre av de fem drepte norske soldatene¹⁷ ble ofre for slike IED'er, ”improvised explosive devices”. Bombene ligger gjemt i kulverter eller nedgravd i veien og blir utløst av trykkplater, følere eller ved fjernstyring. De kan også være lastet i biler eller være festet til kroppen på dyr eller mennesker.

Veiene var fargekodet etter antatt trussel; svart, grønt, gult, oransje og rødt. Røde veier hadde overhengende fare for veibomber. Der kjørte de ikke, sier Thomas. Men det hendte de la ut på oransje ruter. ”Det mest skremmende var en dag vi humpet gjennom et område med flere landsbyer og ekstremt dårlige veier. Dagen etter hørte vi at det var lagt ut en stridsvognveibombe der; en person hadde ringt til det ungarske PRT og meldt fra. Da de skulle uskadeliggjøre den, sprengte en ungarer seg i luften. Det ble bare et stort krater igjen. Den bomben var beregnet på oss”, sier Thomas.

Martin Dalen var også redd for veibomber. ”Jeg speidet etter mistenkelige gjenstander hele tida; for eksempel en radiosender eller en liten antenne”, sier han. I sitt andre halvårs-opdrag fra desember 2007, var Larvik-mannen vognfører i Faryab-provinsen. Én gang var han med og sprengte en veibombe som var oppdaget. ”Det var guffent”.

Fienden er ikke bare ofte usynlig, han er heller ikke fullstendig definert. ISAFs politiske oppdrag er å støtte opp om sentralmakten og regjeringen til Hamid Karzai – og å bekjempe Taliban. Men Taliban springer ut av pasjtunske stammeområder i sør og øst. Nordmennene er i nord, der Taliban knapt fantes etter 2001. De fleste afghanere i nord er tadsjiker eller usbeker som opplevde Taliban som et provoserende fremmedelement. Men nordområdene har også en diskriminert pasjtunsk minoritet, og de siste årene har Taliban brukt misnøyen deres

til å skaffe seg fotfeste i pasjtunske landsbyer og dalfører i provinsene Faryab og Balkh, der norske styrker opererer.

Den sterkeste maktfaktoren i regionen er likevel tadsjikiske og usbekiske krigsherrer. De tjener penger på blant annet narkotikahandel, våpensmugling og ulovlig skattlegging. Når ISAF gjør mye av seg i et område, kan de dermed fort komme til å forstyrre interessene til for eksempel usbekiske Abdulrashid Dostum, den mest beryktede av alle afghanske krigsherrer, hans usbekiske rival Abdul Malik Pahlawan og den mektige tadsjikiske Balkh-guvernøren Ustad Atta Mohammed. Hvem av disse hadde den norske styrken i Maimana irritert før angrepet på leiren 7. februar 2006?

Et overveldende antall afghanere så på de regionale hærførerne som kriminelle eller krigsforbrytere og ønsket dem stilt til ansvar da ISAF kom.¹⁸ Men krigsherrene er fredet i ISAFs mandat; det var de som gjorde jobben på bakken da USA skulle styrte Taliban i 2001.

På bakken i Faryab overskygges ”krigen mot terror” av langt mer konkrete problemer, sier offiseren ”Mads”. ”Konflikter om vann- og beiterettigheter griper veldig inn i folks liv. Og er det verre om Taliban innfører skatt enn at en lokal usbekisk krigsherre kommer og tar sauene? Ikke for han det går ut over”.

”Stian” hadde et svart-hvitt-bilde av forholdene da han kom til Faryab som sanitetsspesialist i 2008. Underveis falmet kontrastene. Alt ble ”én stor gråson”. ”Ingen gidder å røre narkotikatrafikken. Det er en krig ingen har lyst til å kjempe, vi har hendene fulle med Taliban. Hvis krigsherrene lar oss være, lar vi dem i fred”, sier 22-åringen.

Taliban er heller ikke de eneste som legger ut veibomber i området. Da Kjartan Malnes var i Faryab i 2006 og 2007, var det ”veldig intenst”. ”Det viste seg at de som sto bak, var det lokale politiet! Ikke fordi de var mot vestlige soldater, men av økonomiske grunner: Jo flere IED’er, dess større budsjetter for å bekjempe problemet”.¹⁹

Afghansk politi er definitivt ikke blant ISAFs definerte fiender. Tvertimot. Opplæring av afghansk politi og hær er den mest sentrale oppgaven for ISAF-styrkene etter at USAs president Barack Obama varslet begynnelsen på amerikansk uttrekning fra Afghanistan i juli 2011. Afghanerne skal bli satt i stand til selv å ta seg av sikkerheten i landet. I Faryab jobber norske styrker tett sammen med afghanske militære. For mange gir dette hele oppdraget større mening.

Men tett samarbeid med afghanske kolleger byr også på store utfordringer, ifølge SV'eren Kjartan Malnes. Narkotika er et enormt samfunnsproblem, også i politiet og hæren. ”Mange ruser seg før de skal ut om natta sammen med oss. De kan være Taliban-infiltratører, og de kan være ruset. Dette skaper utrygghet. Det har skjedd at afghanske soldater har skutt på sine egne”.

Martin Dalen kom til Faryab seinere i 2007. ”Fienden kunne være hvem som helst, og de kunne infiltrere leiren som bygningsarbeidere, tolker eller vaskehjelp. Infiltratører kunne også være i politiet eller hæren. Så vi gikk en stund med skarpladde våpen i leiren. Det ble det debatt om, og høyt rangerte offiserer var uenige om hva reglene skulle være. Det endte med at vi gikk med pistol, men den var ikke ladd”.

I alle Nato-operasjoner foreligger engasjementsregler, såkalte Rules of Engagement, ROE. De er regler for når, hvor og hvordan det er lov å bruke våpen. Forsvaret holder detaljene i disse reglene hemmelig.

”Vi fikk beskjed om at ROE'en var den mest ”robuste” norske styrker hadde hatt noen gang”, sier Thomas Grøhn. ”Vi hadde lov å skyte hvis vi *følte* oss truet. Det åpner jo for tolkning. I Libanon var ROE'en veldig spesifikk: Hvis vi ble skutt mot, skulle vi først veive med FN-flagget. Hvis dét ikke hjalp, skulle vi skyte varselskudd. Først hvis dét ikke virket, kunne vi skyte selv. I Afghanistan var varselskudd anbefalt, men ikke påbudt. Hvis vi så noen trekke våpen, kunne vi skyte for å drepe. Oppdraget i Libanon og oppdraget i Afghanistan er to forskjellige verdener: Dette er krig”.

I januar 2010 var den 22 år gamle vognføreren Claes Joachim Olsson i Telemark bataljon på feil sted til feil tid da stormpanservognen han satt i, kjørte på en veibombe. Olsson ble drept. Sjefen for Telemark bataljon, Rune Solberg, kalte hendelsen ”et feigt angrep, utført av usle krypt som ikke har andre midler å ty til enn dette.”²⁰ Det reagerte mange i Norge opprørt på, og i pågangen fra mediene erklærte både forsvarsminister Grete Faremo (Ap) og forsvarssjef Harald Sunde at det var viktig å unngå ”å beskrive våre motstandere på en måte som fratrar dem all menneskelighet og menneskeverd”. Men Solberg var ikke den første som i et eksponert øyeblikk hadde stokket kortene feil: Mindre enn ett år tidligere ble etterretningsoffiseren Trond Peter Kolset drept utenfor Mazar-e-Sharif av det Forsvaret først meldte var en veibombe, men som seinere viste seg å være en selvmordsbomber fra Taliban.²¹ Mens veibombe-forklaringen rådde, karakteriserte daværende generalløytnant Harald Sunde angrepet som ”feigt” og som ”terror”.²²

Solberg sa nok det han sa for å få opp kampmoralen, tror Martin Dalen. ”Men han burde ikke sagt det til mediene”.

Selv tenker han i andre baner. ”Skulle Taliban slåss på våre premisser, ville de jo ha tapt. For Nato er suverene, militært sett. Vi kan ikke forvente at de har moralske kvaler. Hadde jeg vært Taliban, så hadde jeg lagt ut veibomber overalt. De gjør livet umulig for motstanderen. Det er ikke bare skadene de påfører, det er redselen”.

Opprørerne er smarte, mener også Thomas Grøhn. ”Uansett hvor mye vi hater IED’er: Nato har jagerfly, de har bare veibomber til 50 dollar stykket. Afghanere ville fått det mye bedre om opprørerne la ned våpnene, og vi er ikke okkupanter. Jeg sidestiller absolutt ikke Taliban og hjemmefronten. Men hvis nordmenn hadde lagt ut IED’er mot tyskerne under okkupasjonen av Norge, ville de sikkert ha blitt hyllet”.

Det er ikke ”feigt” å legge ut veibomber, sier offiseren ”Mads”. ”Det krever mot å grave ned en bombe i veien. Dette er fattigmans våpen, det er sånne ting de *kan* gjøre. Fra et militærtaktisk ståsted er det logisk”.

”Mads” har selv ledet ISAF-styrker i kamp. Høsten 2007 gikk ISAF på offensiven for å gjøre seg gjeldende i pasjtunske områder som til da var ignorert, og der opprørere hadde kunnet etablere seg i ro og fred. Det gjaldt blant annet i det økonomisk forsømte Ghormach-distriktet, som formelt ble innlemmet i det norske ansvarsområdet fra årsskiftet 2008-2009.²³ En vårdag dro ”Mads” og en kolonne med 70 nordmenn, latviere, amerikanere og afghanere inn i en Taliban-tilknyttet landsby der ”for å se hva som foregikk”.

”Vi dro i landcruisere, pickup’er og pansrede Humvees. Basert på tidligere erfaringer satset vi på at styrken var stor nok til at de ville trekke seg unna. Det var særdeles stille der. Vi skjønnte at de ventet på oss, men valgte å fortsette. Vi ville ha et møte med folk i landsbyen”, sier ”Mads”.

Noe bakhold var det ikke, siden soldatene visste at de var meldt. Men angrepet ble hardere enn ventet. ”Det pågikk i flere timer, i begynnelsen med 20-30 angripere, på slutten med kanskje 150. Vi ble beskytt fra mange høyder, med håndgranater og maskingevær. På et tidspunkt ble en håndgranat slynget over en murkant bare noen meter fra meg. Men vi hadde trent mye i forkant, både på stressmestring og på handling ved stridskontakt. Da det dro seg til, kalte vi inn flystøtte som droppet en bombe på vår anvisning. Vi var sikre på at det ikke var sivile i området. Men bomben traff ikke som den skulle og tok ikke livet av noen

opprørere. I løpet av kampene ble likevel flere av motstanderne drept og skadd. På vår side fikk en afghansk soldat et kjøttsår i hoften”.

Det løser i grunnen ingen problemer i Afghanistan å drepe folk, mener offiseren. ”Alle som blir drept, er brødre og fedre til noen. Det får ringvirkninger”.

I kampens hete var det medsoldatene han tenkte på. ”Følelsen min etterpå...det blir feil å kalle den god. Men den var en bekreftelse på noe vi trenger å vite: Om det vi har trent på, funker. Den dagen visste jeg at jeg var prøvd i strid og funnet i orden. Men tankene om hva som kunne ha skjedd, kom også. Jeg var sliten og tom”.

Forsvarssjef Sverre Diesen besøkte soldatene i Camp Maimana julaften 2007, da Martin Dalen tjenestegjorde. ”Han gikk rundt sammen med oss og koste seg med alkoholfritt tysk øl. Jeg kunne godt gått bort og tatt ham i hånda, men gjorde det ikke”, sier Martin. Han har sans for Diesens hjertesak, behovet for avdelingsånd og ”krigerkultur”. Det kan demme opp for Moland- og French-tilfeller, mener han. ”Vi er i Afghanistan på grunn av USA. Hvis Norge skal frese rundt i verden på den måten sammen med amerikanerne, må vi slutte å se på oss selv som en ”fredsnasjon”. Det er greit for meg, bare politikerne er ærlige nok til å si at det er sånn det er, i stedet for å jule og nekte å kalle det krig”.

”Mads” synes ikke militære får nok anerkjennelse for innsatsen fra ”nasjonen Norge”. ”I USA har militært personell som er ute og flyr sivilt, opplevd at kapteinen tar mikrofonen og kunngjør at de er på vei inn i flyet – og at de andre passasjerene reiser seg opp og klapper dem nedover midtgangen. Dette er kanskje litt for mye av det gode. Men vi har litt å lære av USA. Vi drar ut på vegne av det norske folk, og Stortinget er faktisk oppdragsgiveren vår. Da er det ikke for mye forlangt at de anerkjenner innsatsen vi legger ned”.

Martin Dalen er ferdig med Forsvaret. I likhet med ”Stian”, Thomas og ”Mads”, snakker han sjelden med utenforstående om opplevelsene i Afghanistan. ”Uff, hvorfor ville du dit, da?” er den vanligste reaksjonen fra folk når temaet likevel kommer opp. For Martin er det greit at mange er motstandere av å ha norske soldater i Afghanistan. Men det provoserer ham at politikerne ikke gir mer uttalt støtte. ”De har en voldsom dobbeltmoral. De markedsfører Norge som fredsnasjon, samtidig som de støtter opp under amerikansk krigføring”, mener han.

Både han, ”Stian” og ”Mads” tilbrakte mesteparten av tiden sin i Afghanistan utenfor leiren. De tilhører et mindretall. I ”Camp Nidaros” i Mazar-e-Sharif brukte den norske styrken rundt

25 prosent av kreftene på å beskytte seg selv og ytterligere 25 prosent på vedlikehold og drift av leiren, anslo Kurt Arne Gimre, daværende sjef for den norske styrken i Afghanistan, i januar 2010.²⁴

- Støttefunksjonene er størst, sier også ”Stian”. ”I Maimana var det rundt 500 i leiren, og av dem var 100-150 ute. De fleste var i leiren eller i nærheten og hadde rutinepregete dager”. Selv var ”Stian” i den utegående minoriteten. Som sanitetsspesialist på et lag som ofte dro ut, fikk han trække rundt i afghanske landsbyer og treffe vanlige folk.

”Vi prøvde å påvirke lokalbefolkningen i såkalte *psyops*, ved å dele ut radioer merket med og stilt inn på ISAF-kanalens frekvens. Vi delte også ut ISAF-aviser, fotballer og pledd, alt med ISAF-logo. Ungene var gale etter baller. Om sommeren ville alle ha vannflasker, men det fikk de ikke. For hvis vi ga ut én flaske, ville alle ha, og de som ikke fikk, ble sure. Så det var mye radio og avis. Den som vanligvis informerer i landsbyer, er imamene. Hvis imamen er mot ISAF, er dermed hele landsbyen imot. Med radio og aviser prøvde vi å bryte ned denne strukturen sånn at folk kunne tenke selv”, sier ”Stian”.

Martin kom også så tett på det afghanske samfunnet at han føler han virkelig har vært der. Blant annet ble hans lag brukt som forsterkning når andre lag skulle ut for å hente inn informasjon.

”Vi overnattet flere ganger blant afghanere. I landsbyer møtte sjefen for lagene både formelle og uformelle afghanske ledere. Min rolle var å sikre situasjonen og prate med vanlige folk. Jeg lærte meg å si hva jeg het, at jeg kom fra Norge, og å spørre hva de het og hvor de var fra. Det fikk jeg god respons på. Vi ga vekk drops og termos, noen få radioer – og fotballer. Spesielt ungene ville ha. Vi hadde med laminerte bilder fra Lofoten og av geiter og hester og norsk natur som vi viste fram. Jeg så på denne pratingen som forebyggende: Den hindret at folk la ut veibomber akkurat da, og at skremmebildet av soldatene som noen av mullaene tegner, fikk noen sprekker”, sier Martin.

Ungene var en indikator på stemningen i de enkelte landsbyene. ”Hvis de var blide og nysgjerrige, var det greit. Hvis de derimot viste fingeren, rekte tunge eller kastet ting mot oss, var det et faresignal. Vi opplevde begge deler, men mest det første”, sier Martin.

”Mads” er vant til å sove på feltseng under åpen himmel i afghansk ørken og slettelandskap, spise lokalt brød og frukt og for øvrig greie seg på kaffe og Forsvarets stridsrasjoner. Han har utviklet personlig kontakt med landsbyledere og eldsteråd flere steder. ”Vi har vanlig sosialt

samvær – drikker te og blir invitert til et måltid. Formålet vårt er å få vite hva som foregår lokalt og å skape forståelse for oss. Stort sett blir vi tatt godt imot. Afghanere er gjestfrie folk - og nysgjerrige. De vil vite hvor vi kommer fra, og mange har hørt om midnattssol og om at det er mye hav i Norge. Vi spør om forholdene i landsbyen og får vite om alt mulig rart og om problemene folk har i hverdagen. Det hender selvsagt at historiene blir vridd til fortellerens fordel, så vi prøver å innhente informasjon fra flere sider”.

Spørsmålet er hva informasjonen brukes til, mener Martin. ”Jeg satt jo ikke på all denne etterretningen. Men inntrykket mitt var at mesteparten av den gikk på sikkerhet for egne styrker: Hvor er det trygt å være, og hvor er det ikke trygt? Det hadde et veldig militært preg. Hva det konkret bidro til for afghanerne, vet jeg ikke”.

Thomas Grøhn var mest i leiren. ”Jeg snakker faktisk mer med afghanere på jobben min på hotellet i Stavanger enn jeg gjorde da jeg var i Afghanistan”, sier han. Men også han ble vant til å lodde den lokale stemningen når han fikk være ute og kom kjørende med norske kolonner. ”Vi kastet litt vannflasker til folk og vinket. Mange barn vinket tilbake. Men jeg opplevde også at vi ble spyttet etter. Vi prøvde å vinke, men folk spyttet tilbake”.

Noen afghanere jobbet i ”Camp Nidaros”. ”Vi leide inn sivile til å hjelpe oss med å grave grøfter og støpe og sånt. Der de jobbet, skulle det alltid være vakt. Da satt vi inni en varm bil og røykte, mens frostrøyken sto fra munnen deres der de jobbet i kulda. Det syntes vi var for galt, så innimellom laget vi vafler til dem. Når vi ikke hadde tolk, kommuniserte vi med fingerspråk. Han som het Mohammed Ali, ble selvsagt en hit blant oss. Han hadde fem barn, og en dag ga vi ham noen lange plater Freia melkesjokolade til å ha med hjem”, sier Thomas.

Han synes synd på afghanerne. ”Jeg synes de fortjener noe mer enn det de har. De er stolte og tøffe folk. De står der i sandaler i minus 15 grader og smiler mens vi hutrer i kuldemasker”.

Martin Dalen fikk lyst til å gi fra seg sokkene sine. ”I den sinnssykt kalde vinteren gikk mange barn rundt i badesko og tynne kjortler. Jeg ble helt dårlig av det. Det var sterkt å se hvor mye vondt de opplever”.

I 2010 er norske styrker i Afghanistan først og fremst for å bidra til at landet ikke igjen blir en base for internasjonal terror, ifølge Regjeringen.²⁵ Etter snart ti års militær innsats er et stabilt og fredelig Afghanistan redusert til et virkemiddel. ”Soldatenes innsats i Afghanistan gjør Norge tryggere”, sa statsminister Jens Stoltenberg i 17. mai-talen sin til styrken i Maimana i 2010.²⁶ Dét er verken Martin, ”Mads” eller ”Stian” så sikre på er sant. Sanitetsspesialisten

”Stian” tror ikke de militære styrkene gjør noe fra eller til, for afghansk Taliban har ikke ambisjoner om å angripe i Vesten. Offiseren ”Mads” viser til at lille Norge trenger alliansens hjelp i et knipetak og dermed indirekte trygger seg ved å bidra i Afghanistan.

”Men i ”krigen mot terror” tror jeg ikke at dette stopper bombeangrep på Oslo S. Når Norge er en aktør, øker nok snarere risikoen for at Norge blir terrormål. Ikke på grunn av bonden i Faryab, men fordi Taliban har bånd til andre nettverk som kan gi en spillover-effekt. Samtidig skal man være ganske vrangvillig for å se Norge som en aggressiv stat”, sier offiseren ”Mads”.

26 år gamle Martin tror at den militære innsatsen i Afghanistan kan trygge Norge på sikt – hvis det afghanske samfunnet faktisk kommer seg på fote, ”som Tyskland etter 2. verdenskrig”. ”Men da må næringslivet bygges opp og korrupsjonen bekjempes. Og det blir ikke gjort i det hele tatt”.

I stedet er norske styrker stadig oftere i kamp. 2. mai 2010 ble en avdeling på 20 mann angrepet i det Taliban-tunge Ghormach-distriktet, og i en seks timer lang skuddveksling ble åtte norske soldater såret, to av dem svært alvorlig. Ikke siden andre verdenskrig var så mange norske soldater blitt skadet på én gang og i samme trefning.²⁷

Mange blodige hendelser har det likevel vært siden den sjokkerende februar dagen i 2006, da ”lokalbefolkningen” angrep Maimana-leiren, angivelig i opphisselse over Muhammed-karikaturene. Mens steinene haglet og brannbomber freste, sendte soldatene rundt penner og skrev blodtypene sine i hånden. ”Vi var ikke i tvil om at angriperne ville ta livet av oss hvis de lyktes med å trenge seg inn”, sa en av de norske offiserene etterpå.²⁸ Da alt var over, kom reaksjonene. Flere ga uttrykk for hat, forakt eller sinne mot omgivelsene utenfor porten.²⁹

Hvilke lokale maktpersoner som sto bak angrepet? Det mumles om Dostum, om Malik, om Atta. Men ingen konfrontasjoner.

Det er mer enn nok å slåss mot ”Taliban”.

---

¹ Klevberg, Kyrre (2007): ”Be som du aldri før har bedt!”. Pacem 10:1, s. 51-61. Linket 25.05.2010: <http://www.pacem.no/2007/1/2strid/5klevberg/>

² Opplysninger fra Forsvarets operative hovedkvarter 21. mai 2010.

³ Klevberg, Kyrre (2007): ”Be som du aldri før har bedt!”. Pacem 10:1. Linket 25.05.2010: <http://www.pacem.no/2007/1/2strid/5klevberg/>

⁴ Ibid

⁵ Andreassen, Tor Arne (2006): ”De norske skuddene i Afghanistan”, A-magasinet 10. juni. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/amagasinet/article1347208.ece?service=print>

-
- ⁶ Øsmundset, Martin (2009): "Meymaneh, kapittel 6". Forsvarets mediesenter 27. august. Linket 25.05.2010: <http://www.mil.no/start/article.ihtml?articleID=186031>
- ⁷ Volden, Bjørnar (2007): "Første 17. mai feiring i Camp Meymaneh". Forsvaret, 21. mai. Linket 25.05.2010: <http://www.mil.no/fo/afg/start/dagboker/meymaneh/article.ihtml?articleID=140762>
- ⁸ Status mai 2010, ifølge Forsvarets operative hovedkvarter.
- ⁹ Status 7. mai 2010, ifølge Forsvarets operative hovedkvarter
- ¹⁰ Intervjuet 25. april 2010
- ¹¹ Intervjuet 24. mars 2010
- ¹² Intervjuet 10. mars 2010
- ¹³ Intervjuet 22. mars 2010
- ¹⁴ NTB (2010): "Norske soldater på lønnstoppen". Aftenposten, 22. mai 2010.
- ¹⁵ Ibid
- ¹⁶ På Afghanistan-møte i Stavanger 19. desember 2009.
- ¹⁷ Status 25. mai 2010.
- ¹⁸ Eliassen, Ingeborg (2008): "Nato slåss mot Taliban mens krigsherrer går fri". Stavanger Aftenblad, 5. desember. Linket 25.05.2010: http://www.aftenbladet.no/utenriks/957412/Nato_slaass_mot_Taliban_mens_krigsherrer_gaar_fri.html
- ¹⁹ På Afghanistan-møte i Stavanger 19. desember 2009.
- ²⁰ Bentzrød, Sveinung og Amund Trellevik (2010): "Et feigt angrep utført av usle kryp". Aftenposten, 25. januar. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3484095.ece>
- ²¹ Hedeman, Anders m.fl. (2009): "Trond Peter Kolset (30) drept i Afghanistan". Aftenposten, 17. april. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3031992.ece>
- ²² Rønneberg, Kristian og Elisabeth Rodum (2009): "Erstattet kollega på perm – drept i dag". Aftenposten, 17. april. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3031110.ece>
- ²³ Diesen, Sverre (2008): "Utvidet ansvar for norske styrker i Afghanistan". Linket 25.05.2010: <http://www.mil.no/fst/forsvarssjefen/start/article.ihtml?articleID=170408>
- ²⁴ Intervjuet i "Camp Nidaros" 17. januar 2010.
- ²⁵ Utenriksminister Jonas Gahr Støres redegjørelse om Afghanistan i Stortinget, 9. februar 2010. Linket 25.05.2010: http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2010/afghanistan_utvikling.html?id=592976
- ²⁶ Andreassen, Tor Arne (2010): "- Soldater i Afghanistan trygger Norge". Aftenposten 18. mai. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3654785.ece>
- ²⁷ Helgesen, Jan-Petter (2010): "Verste kamper for nordmenn". Stavanger Aftenblad, 4. mai.
- ²⁸ Rønne, Jahn (2006): "-Vi var ikke i tvil om at de ville ta livet av oss". Forsvarets Forum, 13. mars. Linket 25.05.2010: http://www.fofo.no/-+Vi+var+ikke+i+tvil+om+at+de+ville+ta+livet+av+oss.b7C_wRrSZn.ips
- ²⁹ Klevberg, Kyrre (2007): "Be som du aldri før har bedt!" Pacem 10:1. Linket 25.05.2010: <http://www.pacem.no/2007/1/2strid/5klevberg/>

Kvinnene. Du husker dem?

Mannens potens har alltid vore skrøpeleg og lett å rokke, konstaterte Arthur Berg, konservativ og legendarisk redaktør i den kristelige avisa Dagen i Bergen. Det var i et intervju med Dag og Tid i 1976.¹

I Afghanistan 30 år seinere, ble denne antakelsen opphøyd til styrende prinsipp for norske militære styrker i møte med den andre halvdel av befolkningen, kvinnene.

”En mann som mister ansikt, får noe å hevne. Han blir lett en høyst reell fiende“, forklarte major Steinar Skaar, hovedlærer ved Luftkrigsskolen i Trondheim.² Det var i debatten som fulgte da Dagbladet hadde beskrevet en intern Nato-rapport som ”slaktet” den norske innsatsen for afghanske kvinner.³

Rapporten vurderte hvordan ISAF-styrkene fra Italia, Sverige, New Zealand og Norge hadde innarbeidet FNs sikkerhetsråds banebrytende resolusjon 1325 fra 2000 om kvinners sikkerhet i krig, i Afghanistan. Ikke i det hele tatt, viste det seg i det norske PRT – provins-gjenoppbyggingsteamet - i Maimana. Selv om disse i tillegg skulle ha jobbet etter Regjeringens konkrete handlingsplan fra 2006 for å beskytte kvinner og sikre dem deltakelse i gjenoppbyggingsarbeidet.

Rapporten viser blant annet til et teoretisk eksempel fra opplæringen av mannlig norsk militært personell: En norsk patruljebil kjører på en afghansk kvinne. Hva gjør man? Svar: Man gir ikke førstehjelp – uten først å ha innhentet tillatelse fra et mannlig familiemedlem. Hvorfor ikke? Svar: Fordi det fører til at mennene rundt henne mister ansikt – og får noe å hevne. Livredning kan altså tenkes å true såvel oppdraget som soldatene – og kvinnen selv.

”Det er en utpreget forestilling at en afghansk kvinne ikke må berøres av en fremmed mann. Hun vil da føre skam over familien og risikerer i så fall å bli utstøtt fra sitt familiære nettverk, en skjebne som bokstavelig talt kan oppfattes som verre enn å dø. Flere afghanske menn med noe å hevne er neppe ønskelig hvis konflikten skal finne sin løsning på lengre sikt”, mente Steinar Skaar.⁴

Forsvarets analyse munner ut i en beskjed til mannlige norske soldater om å opptre uhyre forsiktig overfor afghanske kvinner; ikke se på dem, ikke snakk til dem. Blant de rundt 8.000 nordmennene som har tjenestegjort i Afghanistan, fins det følgelig mange som ikke har hatt

kontakt med en eneste lokal kvinne under oppholdet. Den generelle oppfatningen i det norske PRT var at det ikke lå i deres mandat å påvirke kvinners situasjon.⁵ Som om halve befolkningen ikke eksisterte.

I Norge gir dette ikke mening. Men for Sima Simar er det selvfølgelig. Sima Samar er en afghansk tøffing med kort hår som hun ikke dekker til der hun tar imot på kontoret sitt. Hun leder Den uavhengige afghanske menneskerettskommisjonen, var en kort stund kvinneminister (uten innlagt telefon)⁶ i Hamid Karzais første regjering – og har brukt livet sitt på å kjempe for kvinners rett til å bli behandlet som mennesker. ”ISAFs analyse er korrekt. Men man kan alltid be om hjelp fra en annen kvinne. Heldigvis fins det dessuten mobiltelefoner å tilkalle hjelp med. For dette er følsomt. I ett tilfelle var tre barn skadet i et bombeangrep i Jalalabad, to av dem var tre og sju år gamle. Vestlige soldater tok dem med til Bagram-basen for å gi dem behandling. Men på ryktebørsen ble dette til at soldatene hadde tatt med seg tre afghanske kvinner for å misbruke dem”.⁷

I vestlige land kan kvinner i dag melde fra når de er ofre. I Afghanistan kan sånt gjøre vondt verre. Bli en kvinne misbrukt seksuelt av en hun ikke er gift med, får hun straff, for hun hadde sex, ikke sant. Følgelig er Afghanistan et land der de fleste kvinner som sitter i fengsel, gjør det for å ha begått ”moralske forbrytelser”.⁸ Vanligvis består dette i at de har rømt hjemmefra eller blitt voldtatt, eller begge deler. Voldtekt finnes ikke i den afghanske straffeloven. Det sorterer under *zina*, utroskap. Slik er det overalt, også i det delvis norsk-bygde kvinnefengselet i Maimana i Faryab-provinsen. I februar 2010 var en av de innsatte en kvinne som hadde hjulpet en annen med å flykte fra familien; hun sonet en dom på 12 år. En annen var blitt gravid etter at svigerfaren hadde voldtatt henne. Hun satt fengslet sammen med barnet.⁹

Et mylder av afghanske kvinneaktivister risikerer liv og helse for å trekke det afghanske samfunnet ut av middelalderen. Problemet for norske militære er at de er kastet inn i disse innfløkte forholdene for å ”sikre stabilitet, sikkerhet og utvikling”¹⁰ – altså for å hjelpe til. Det er i hvert fall sånn norske regjeringer har skaffet seg folkelig støtte til vedtaket om å sende hundrevis av soldater til den andre siden av kloden og for å fortsette å ha dem der, til en kostnad på over en milliard kroner i året:¹¹ Det amerikanske angrepet på Afghanistan i oktober 2001- og den internasjonale militære fortsettelsen - ble solgt inn delvis som en *frigjøringskrig* for kvinner.

17. november 2001, seks uker inn i bombeangrepene i Afghanistan, holdt USAs førstedame Laura Bush en radiotale til nasjonen om hva som sto på spill. Talen skulle sparke i gang ”en verdensomspennende innsats for å fokusere på brutaliteten mot kvinner og barn som terroristnettverket al-Qaeda og regimet det støtter, står bak”.¹² De ”militære framskrittene i store deler av Afghanistan” hadde alt gitt resultater:

”..kvinner er ikke lenger fanger i sine egne hjem. De kan lytte til musikk og undervise døtrene sine uten å frykte straff. Men terroristene som hjalp til å styre det landet, legger nå planer i mange land. Og de må stoppes. Kampen mot terrorisme er også en kamp for rettighetene og verdigheten til kvinner. Jeg håper at amerikanere vil slutte seg til vår familie når vi arbeider for å sikre verdighet og muligheter for alle kvinner og barn i Afghanistan”.¹³

Norske politikere fulgte opp. Nesten et år seinere holdt Marit Nybakk, Arbeiderpartiets leder i forsvarskomiteen på Stortinget, ennå fanen like høyt: ”Dette er en frigjøringskrig, også en frigjøringskrig for Afghanistans kvinner. Så kvinneaspektet er sentralt for meg. Jeg har i mange år vært opptatt av Taliban-regimets ekstreme undertrykking av kvinner. Her i Vesten lukket vi øynene for den groteske behandlingen kvinner ble utsatt for fordi det ikke rammet oss. Så kom 11. september og seinere den USA-ledete krigen for å bekjempe Taliban-styret og terrornettverket al-Qaida. Dette var en helt nødvendig krig. Al-Qaida er en av de største truslene mot kvinneverdigheter i vår tid”.¹⁴

Da var Sima Samar, det frigjorte landets første kvinneminister, alt gått av etter drapstrusler. Det gjorde hun i kjølvannet av den ekstraordinære Loya Jirga i Kabul i juni 2002, en historisk samling av 1501 delegater indirekte valgt fra hele landet, som skulle gi det nye Afghanistan en ekte afghansk og samtidig demokratisk start.

Valgprosedyren for deltakere til Loya Jirga utelukket uttrykkelig personer som ”har vært innblandet i å utbre og smugle narkotika, krenke menneskerettighetene, krigsforbrytelser og smugling av kulturell og arkeologisk arv”.¹⁵ Men i siste øyeblikk ble de fleste og mektigste krigsherrene plassert på første benk i jirga-teltet – etter amerikansk invitasjon.¹⁶ Det var de som hadde gjort jobben det var å drive Taliban på flukt – noe de greide ved hjelp av av bombingene fra sine amerikanske allierte og økonomiske velgjørere.

Der, på første benk i et tysk øltelt, satt Nordalliansen: Lederne for Ahmed Shah Masoods styrker. Ifølge det amerikanske utenriksdepartementets menneskerettsrapport i 1996 hadde

disse systematisk voldtatt og drept hazara-kvinner i Kabul året før. Og Abdurashid Dostum, hvis soldater hadde voldtatt en mengde pasjtunske kvinner i Mazar-e-Sharif i februar.¹⁷ ”Dette er ikke demokrati. Dette er sandpåstrøing. Alt er allerede blitt bestemt av de mektige. Denne jirgaen omfatter alle krigsherrene. Ingen av dem er blitt utestengt”, sa Sima Samar før hun frasa seg ministerposten.¹⁸

De fleste som dør i moderne kriger, er sivile – ubevæpnede menn, kvinner og barn. I Afghanistan døde trolig minst 3200 sivile i de første tre månedene etter at angrepene startet 7. oktober 2001, som *direkte* følge av krigen og den humanitære krisen den forverret.¹⁹ To amerikanske soldater ble i samme periode drept av ”fiendtlig ild”.²⁰ Akkurat hvor mye lidelse beslutningen om å bombe Afghanistan skulle påføre afghanerne, var det nok ikke mange av de applauderende norske politikerne som levde seg inn i. Men at sivilbefolkningen betaler den høyeste prisen i dagens kriger, burde vært kjent, både av dem og av deres amerikanske kolleger.

Etter tre ukers bombing oppfordret Mary Robinson, FNs høykommissær for menneskerettigheter, USA til å ta en pause i angrepene for å få inn massive mengder mat og medisiner til en befolkning der 100.000 barn ifølge Unicef sto i fare for å dø i løpet av vinteren.²¹ Det var ikke et forslag den norske regjeringen ville følge opp. ”Norge står fullt og helt bak USA i denne kampanjen”, fastslo Utenriksdepartementets talsmann Karsten Klepssvik.²²

Men utenfor Regjeringen steg uroen hos mange etterhvert som mediene meldte om laserstyrte bomber, klasebomber og andre bomber som ikke traff Talibans frontlinjer, men derimot bolighus, moskeer, butikker, klinikker og hele landsbyer. Flere biskoper – og regjeringpartiet KrFs største fylkeslag, i Rogaland, krevde etterhvert pause i bombingene. Deres appell førte ikke fram. ”Hvis bombingene av Afghanistan slutter nå, risikerer vi at terroristene slår tilbake slik at enda flere uskyldige kan dø”, sa kulturminister Valgerd Svarstad Haugland (KrF).²³

Fra 7. oktober til 10. desember, da de overlevende Taliban-styrkene mer eller mindre var drevet ut av Afghanistan, ble trolig mellom 1000 og 1300 sivile afghanere drept i de norsk-støttede amerikanske bombeangrepene.²⁴ Disse menneskene hadde neppe noen befatning med terrorangrepet som hadde drept 3000 andre uskyldige i USA, og som hadde utløst dette ragnarokket. Den amerikanske hevnen så derimot ikke ut til å ramme den utpekte ansvarlige, Osama bin Laden. ”Det var nødvendig å ødelegge landsbyen for å redde den”, sa en

amerikansk major i 1968 etter at amerikanske styrker hadde rasert byen Dentre i Sør-Vietnam.

²⁵ En tilsvarende logikk er brukt i Afghanistan.

Det fins ikke mange eksempler på at stater har gått til krig for å fremme kvinners rettigheter. Politiker-retorikken dempet seg da også etterhvert, da det viste seg at burkaen forble det vanligste klesplaget for kvinner i det offentlige rom. Damene trakk ikke uten videre av seg polyestersekkene de hadde vært nødt til å gå i mens fundamentalistene i Taliban regjerte. For den mest grunnleggende fundamentalismen var nesten like utbredt hos de nye makthaverne: Den som gir menn eierskap over kvinner.

Det er gått nesten ni år. På overflaten er mye blitt bedre: Landet har fått en ny grunnlov som slår fast at kvinner og menn har like rettigheter. Myndighetene har ratifisert flere internasjonale konvensjoner om kvinners rettigheter. I 2008 vedtok regjeringen en nasjonal handlingsplan for kvinner, og myndighetenes nasjonale utviklingsstrategi blinker ut likestilling som mål.

Men grunnloven erklærer også at ingen lover kan gå på tvers av tro og bestemmelser i islam. Og det sivile lovverket er bare ett av tre norm-sett – og står svakere enn både islamsk sharia-lov og lokale tradisjoner. Mange dommere kan bare sharia,²⁶ som i Afghanistan blir praktisert med likhetstegn mellom voldtekt og utroskap. Og når rettsvesenet ikke kan loven, åpner det døra for alternative reglement: Rett har den som betaler.

Sommeren 2009 undertegnet president Hamid Karzai en omstridt ny familielov for landets sjia-muslimske minoritet, som utgjør rundt 15 prosent av folket. Loven slår blant annet fast at menn har rett til å sultefore ektefeller hvis de nekter å ha sex, og at en kvinne må ha velsignelse fra ektemannen for å arbeide utenfor hjemmet.²⁷ Dette rammer særlig hazarakvinner, som ellers går for å være de blant de mest selvstendige i det afghanske samfunnet.

De fleste kvinner i Afghanistan bor på landsbygda. Der er livet omtrent som under Taliban – bortsett fra at det ikke var bomber den gangen. 30 års krig og elendighet har gjort vold alminnelig i alle sfærer. Kvinner er ikke engang trygge hjemme – særlig ikke der. En landsomfattende undersøkelse fra 2006²⁸ viste at 87 prosent av kvinnene hadde vært utsatt for en eller annen form for vold; tvangsekteskap eller fysiske, seksuelle eller psykologiske overgrep. 62 prosent svarte at de var utsatt for flere typer vold. 39 prosent sa de var blitt slått av mennene sine det siste året, men nesten hver fjerde kvinne oppga svigermor som den mest voldelige. 11 prosent rapporterte voldtekt. 59 prosent var i tvangsekteskap, i motsetning til

arrangerte ekteskap. Bare 18 prosent visste om andre kvinner som ble slått av mennene sine. Men det var mer kvinnemishandling på landsbygda enn i byene, mer i krigsområder enn i roligere strøk – og mer i områder under Taliban-kontroll enn i distrikter uten.

Nesten hver fjerde kvinne i denne undersøkelsen var misfornøyd med forholdet mellom seg og mannen.²⁹ Det skulle bety at de var klare for å endre det, hvis de så noen mulighet. Men mange gjør ikke det og tar i stedet fortvilelsen ut på seg selv: De begår selvmord, ved å dynke seg med bensin og tenne på, eller ved å svelge rottegift. Den uavhengige menneskerettskommisjonen registrerte 184 tilfeller av selvbrenning i 2007, mot 106 året før.³⁰ Mange overlevde ikke. Verken politiet eller rettsvesenet pleier å etterforske slike saker.³¹

I Mazar-e-Sharif varmer Farida³² den lille lanken til barnebarnet Najim mellom sine grove never. Han krøller seg sammen på fanget hennes med bare tær i badeskoene. Farida er 48 år. Hun har vært enke lenge. Mannen deltok i mujahedins motstandskamp og ble arrestert, torturert og drept av kommunistene under den sovjetiske okkupasjonen. Men Farida har fem barn og tre barnebarn å bekymre seg for. Forresten ser det ut til at hun har evnen til å glede seg over dem også. Når hun smiler, danner rynkene rundt øynene dype, glade spor. ”Jeg kjente ikke mannen min da vi giftet oss. Det var foreldrene våre som bestemte alt. Jeg var 13 år, vi hadde vært forlovet fra jeg var 11. Han var 18 år eldre. I begynnelsen kalte jeg ham ”onkel”. Det første barnet kom da jeg var 15. Hvis jeg skulle bestemt, ville jeg ha giftet meg da jeg var 20 eller 25, det ville vært bedre”, sier Farida.

S’en i ISAF står for sikkerhet. Men ”sikkerhet” betyr ikke det samme for menn og kvinner i et samfunn der den ene part er prisgitt den andres bestemmelser. ”Uten fysisk sikkerhet er det ikke mulig å jobbe for kvinners rettigheter i det hele tatt. Men er vi fysisk sikre, kan vi gjøre alt mulig, også på landsbygda”, sier Fawzia Nawabi, som leder kvinneprosjektene i Afghanistans uavhengige menneskerettskommisjon i Mazar-e-Sharif.³³

Organisasjonen driver rådgivning og opplæring av kvinner, men også av menn – blant annet har de god dialog med mullaer. Dem treffer Nawabi og hennes kvinnelige kollega ute i distriktene. Men noen steder er de engstelige for å overnatte. ”Hvis vi må ligge over, sover vi aldri, selv om vi er i huset til et eldsteråds-medlem. Mange er tradisjonelle folk uten kunnskap om verken islam eller tradisjonen, og de lurere på hva vi er ute på, to damer med en sjåfør. Hvor er mennene våre? Seksuelt misbruk av kvinner er utbredt, og hvis det skjer med nabojenter eller et medlem av familien, kan du jo tenkte deg hva slags beskyttelse to fremmede kvinner fra en annen provins har”, sier Nawabi.

Kvinnelige journalister utfordrer enda flere kulturelle tabuer. Fra Kabul er det ikke lenger mulig å dra ut i provinsene for kvinnelige reportere, sier 29 år gamle Shakeela Ahbraimkhil³⁴, enke, trebarnsmor - og reporter i Tolo TV, Afghanistans frieste og mest populære fjernsynskanal. ”Det skyldes både sikkerhetssituasjonen og at det fins folk som ikke vil at kvinner skal jobbe – eller overhodet gå ut av huset. Kvinnelige journalister blir både skjelt ut og får kastet stein etter seg. Folk flest er analfabeter, så de vet ikke hva som tjener dem. Men vi sier alltid at vi jobber for dem – for at deres stemmer skal bli hørt av myndighetene”.

I en gjennomsnittsmåned har Shakeela mye fælt mellom hendene. Korrupsjonsanklager i regjeringen. Historier som minner folk om at krigsforbrytere fra 80-tallet har trukket i skjorte og slips og er høytstående tjenestemenn. Krigsofrenes dag, etterlatte familier som vil ha de ansvarlige stilt for en domstol. En mann som skar nesen og ørene av kona si.

Alle afghanske journalister som pirker i interessene til ufortjente medlemmer av samfunns-eliten, er utsatt. Kvinner lever farlig bare ved å gå inn i yrket. I likhet med andre som gyver på, vet Shakeela hvordan det føles å bli truet – både på telefon og fysisk. ”I forrige uke ble jeg sendt ut for å dekke en brann. På stedet spurte jeg en mann om situasjonen. I stedet for å svare, slo han meg. Jeg gikk til en annen. Han reagerte på samme måte, så jeg måtte bare legge på sprang”.

Bare 28 prosent av afghanerne kan lese, og de fleste er menn. Blant kvinner er 87 prosent analfabeter. Men nesten sju millioner barn går nå på skolen, det er over halvparten; opp fra to millioner for noen år siden.³⁵ Hver tredje elev er jente, som regel ei som ikke er kommet i puberteten. På ungdomstrinnet faller mange fra; der er 11 prosent av elevene jenter. Blant elevene som når fram til 10.-12. klasse, utgjør jentene bare fire prosent.³⁶

Det fins verken nok skoler eller lærere, og en lærerlønn er nærmest symbolsk. Mange skoler kjører undervisning i skift; første skift fra klokka 7 til 10, andre fra 10 til 13 og tredje fra 13 til 16. Men alt har vært verre – og kan bli det igjen.

I 2008 stengte flere hundre skoler, og skremte foreldre holdt barna sine hjemme etter tilsammen 670 angrep på bygninger, elever og lærere.³⁷ Fra 2006 til 2007 døde 230 mennesker etter slike angrep. Den vanligste tildragelsen var nedbrenning av skoler. Jenteskoler er mye mer utsatt enn gutteskoler, og skoler som myndighetene driver, mer utsatt enn skoler drevet av frivillige organisasjoner. Men lærere og elever opplever også å få granater kastet inn over muren. Truende “nattbrev” til lærere og rektorer er ikke uvanlig, og

noen ganger blir truslene fulgt opp med drap. Bare i to av landets 34 provinser er det blitt færre angrep mellom 2006 og 2008.³⁸

Gul Dara utenfor Kabul: Inne på skolens område har hun bare et tynt sjal som dekker litt av håret. Men når hun skritter over den tørre, humpete jordvollen mellom skolebygningen som Åsne Seierstad har finansiert og porten i muren som norske myndigheter har betalt for, trekker rektor Najiba Hesami³⁹ i burka.

”Folk rundt her er veldig fattige. Nesten ingen kan lese eller skrive. Noen er fanatiske. Bare de færreste lar døtrene sine komme hit, selv om det er gratis og selv om jeg prøver å oppmuntre dem til å gi døtrene kunnskap”.

”Det er ikke lett å være lærer?”

”Det er verst for elevene. Fra første til sjette klasse har vi 30-40 jenter i hver klasse. Men når elevene skal opp i åttende klasse, blir mange tatt ut av skolen. De foreldrene som fortsetter å sende døtrene hit, får høre at de påfører familien skam ved å la ei stor jente få gå ut på den måten”.

Under Taliban var alle Gul Dara flyktninger. Najiba Hesami bodde i Kabul. Der underviste hun i hemmelighet 20 jenter i en trang kjeller. ”Hvis Taliban hadde funnet oss, ville de ha drept meg eller ungene. Heldigvis ble vi ikke oppdaget”.

Hun driver områdets eneste jenteskole, samtidig som motstandere av utviklingen igjen dreper sånne som henne. Men positive endringer skjer også. De tar bare lang, lang tid. ”Det var lokale mannfolk som bygde skolen. Selv menn som ikke lar jentene sine komme hit, var med og bygde den. Hver natt holder to menn fra landsbyen vakt. Heller ikke de lar døtrene gå på skolen. Men de er glad for at vi har den”.

Hun slår opp døra og stiger ut på veien som fører til landsbyen mens hun trekker sekken over hodet. Overlevelsedrakten.

Hver fjerde afghanske kvinne får nå hjelp av helsepersonell under fødsler, mot 16 prosent for noen år siden.⁴⁰ Forskjellen mellom by og land er enorm. For mange afghanske kvinner er en graviditet fremdeles et forkledd varsel om egen død. Mødredødeligheten er totalt sett ennå den høyeste i verden – og høyere enn den var i 1990, etter ti års russisk okkupasjon.⁴¹ Dette er med på å forklare hvorfor gjennomsnittlig levealder for kvinner er 45 år⁴² og hvorfor Afghanistan – på tross av 30 års krig – har flere menn enn kvinner.

I mottakelsen på Malalai-klinikken i Kabul er fødselen tydeligvis nært forestående. Jenta skjærer grimaser, stønner og rigger sin uformelige kropp der noen har satt henne ned på en stol mens de skriver henne inn. Jenta er ok, hun har nådd fram i tide. Overjordmor Nasima Samadi⁴³ feier videre innover korridorene på sykehuset, der hun har tatt imot fødende og deres babyer i 28 år og en eller annen gang kvittet seg med siste rest av sentimentalitet.

”Ja, barseldødeligheten er ennå blant de høyeste i verden, men den går nedover dag for dag. Under Taliban kom nesten ingen kvinner seg til klinikk eller fødestue, da var det ille, da. Se her, ta på disse plastposene på beina. Hun her fødte i morges, du kan snakke med henne. Det var barn nummer tre, som du ser er hun ikke gammel selv. Men kvinnene får færre barn nå. Selv har jeg fire, det er perfekt. Mødrene våre fikk ti eller 11”.

Kvinnene i Afghanistan skulle frigjøres i ”krigen mot terror”. Men denne delen av oppdraget ser ut til å være enda mindre aktuell å fullføre nå, når de militære prøver å sette seg i respekt i en siste krampetrekning. I Nederland brøt koalisjonsregjeringen sammen på spørsmålet om flere soldater til Afghanistan i februar 2010, og den siste nederlandske soldaten skal forlate landet innen utgangen av året.⁴⁴ Regjeringer i USA, Canada og Tyskland teller ned til tidlig eller seint i 2011, når de har lovet velgerne sine å begynne tilbaketrekningen av styrkene. Innen 2014 skal afghanerne ”ha full kontroll over sikkerheten i landet sitt”, sa den liberal-demokratiske tyske utenriksministeren Guido Westerwelle.⁴⁵ Fem måneder tidligere hadde forgjengeren, sosialdemokraten Frank-Walter Steinmeier, advart de 60 prosent av tyskerne som vil ha soldatene hentet hjem: ”Hvis vi dro derfra nå, ville det føre til at alle kvinner ville måtte gå tilbake til kjelleren, jenter ville ikke lenger få gå på skolen, bønder ville dyrke opium igjen, og mye, mye mer”.⁴⁶

Der var kvinnefrigjøringskrigen tilbake, i et blaff. Og en erkjennelse av at varige endringer vil kreve mye lenger tid. Men på London-konferansen om Afghanistans framtid i januar 2010, var kvinneperspektiver igjen fullstendig utelatt.⁴⁷ Exit-stemningen har forlenget grepet de store bidragsyterne til ISAF. Det heteste temaet i London var derimot forhandlinger med Taliban, og særlig hvordan man kunne få flere til å melde overgang til de nasjonale sikkerhetsstyrkene. Ringen var sluttet: Etter åtte års ødeleggende krig mot en bevegelse det var uaktuelt å diskutere eller forhandle med etter 11. september 2001, ble de invitert inn i varmen.

Opprørte afghanske kvinneaktivister, som hadde holdt sin egen konferanse på forhånd, pekte på paradokset i at kvinnene var borte fra sakskartet, erstattet av Taliban. ”Nasjonens sår må få

gro hvis freden skal bli bærekraftig. Dette er ikke mulig hvis reintegrering kommer før forsoning. (..) Vi vil på ingen måte godta et reintegrerings-program som ikke er basert på rettferdighet og respekt for menneskerettigheter, inkludert kvinnerettigheter”, slo de fast.⁴⁸ ”Det internasjonale samfunnet burde stå bak Afghanistans kvinner og sørge for at deres stemmer ble hørt, i stedet for å selge unna rettighetene deres for kortsiktig fred og stabilisering”, sa Wazma Frogh, afghansk kjønnsrolle- og utviklingsekspert.⁴⁹

Ønsket om å gjøre en forskjell for Afghanistans kvinner står ved lag, forsikret statssekretær Espen Barth Eide i Forsvarsdepartementet og tidligere statssekretær Elisabeth Walaas i Utenriksdepartementet.⁵⁰ Det var etter at Nato-rapporten om hvordan Norge fulgte opp Resolusjon 1325, hadde tydet på det motsatte. Nå skulle det settes fart i handlingsplanen. En ”gender advisor” skulle avgårde. Inspirasjon kunne man hente fra svenske ISAF-styrker et par provinser østover: De hadde skaffet seg en stor kontaktflate til kvinner i området ved hjelp av en framoverlent holdning og kvinnelige soldater.⁵¹

Da utenriksminister Jonas Gahr Støre redegjorde for utviklingen i Afghanistan i Stortinget i februar 2010, pekte også han på faren for at kvinnes interesser vil bli forhandlet bort i avtaler med opprørsgrupper. Det skulle han ikke ha noe av: ”Kvinner må bli sett og hørt, og det afghanske rettssystemet må styrkes for å kunne stå for størst mulig grad av rettferdighet”.⁵² Samtidig snakket han om ”afghanske løsninger” og forberedte nasjonalforsamlingen på at menneskerettigheter ikke kommer til å stå øverst på lista: ”Vi skal erkjenne at afghanerne også i fremtiden vil kunne fatte valg og vektlegge verdier som er oss fremmede og som noen ganger byr oss direkte imot”.

Mens bombene falt over Afghanistan høsten 2001, skrev den amerikanske feministen Nikki Craft bitende om krigen som skulle få slutt på kvinneundertrykking. Det trodde hun ingenting på. ”Selv om de midlertidig er først i nyhetene, er kvinner det aller siste punktet på dagsorden. Hvis USA fortsatt kunne ”få Taliban til å følge ordre” som en lydige kone, ville vi ennå ha finansiert Taliban. Da ville deres behandling av kvinner ha vært irrelevant, som den har vært de siste årene, og som den har vært for hver eneste diktator, konge, sjah, sjeik, dust, tyrann eller flottenfeier-terrorist vi har støttet”.⁵³

Craft spådde også at interessen for kvinner ville avta i det øyeblikket det ikke lenger var strategisk fordelaktig å drive kvinnekamp. Som nå, når parolen er å komme seg ut.

Da gjenstår bare ett spørsmål: Hva sier vi til afghanske kvinner når vi drar?

-
- ¹ Gabrielsen, Tor (1976): "Smørauget i ein grå norsk leiar-velling". Dag og Tid, 28. desember.
- ² Skaar, Steinar (2009): "Afgghanske kvinner og norske soldater". Kronikk i Dagbladet, 8. juni.
- ³ Tejpar, Johan og Louise Olsson (2009): "Operational effectiveness and UN resolution 1325 – practises and lessons from Afghanistan". FOI: Stockholm. Linket 25.05.2010:
<http://www.foi.se/FOI/templates/PublicationPage.aspx?id=1621&qu=Operational+Effectiveness+and+UN+Resolution+1325+-+Practices+and+Lessons+from+Afghanistan>
- ⁴ Skaar, Steinar (2009): "Afgghanske kvinner og norske soldater". Kronikk i Dagbladet 8. juni.
- ⁵ Tejpar, Johan og Louise Olsson (2009): "Operational effectiveness and UN resolution 1325 – practises and lessons from Afghanistan". FOI: Stockholm. Linket 25.05.2010:
<http://www.foi.se/FOI/templates/PublicationPage.aspx?id=1621&qu=Operational+Effectiveness+and+UN+Resolution+1325+-+Practices+and+Lessons+from+Afghanistan>
- ⁶ Jones, Ann (2007): *Kabul in winter*, side 108. New York: Picador.
- ⁷ Intervjuet i Kabul 12. januar 2010.
- ⁸ Human Rights Watch (2009): "Afghanistan: Keep promises to Afghan women". 6. desember. Linket 25.05.2010: <http://www.hrw.org/en/news/2009/12/03/afghanistan-keep-promises-afghan-women?p...>
- ⁹ E-post fra politirådgiver Jane Kr. Bakken, 14. februar 2010.
- ¹⁰ Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet (2009): Strategi for helhetlig norsk sivil og militær innsats i Faryab-provinsen i Afghanistan. Juni.
- ¹¹ Det militære budsjettet for Afghanistan i 2010.
- ¹² Leupp, Gary (2002): "Bush, burqas and the oppression of Afghan women". Counterpunch, 16. juli. Linket 25.05.2010: <http://www.counterpunch.org/leupp0716.html>
- ¹³ Ibid
- ¹⁴ Ellingsen, Per (2002): "Kriegen er kvinnefrigjøring". Dagbladet, 11. august. Linket 25.05.2010:
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2002/08/11/345724.html>
- ¹⁵ Wardak, Ali (2003): "Jirga – a traditional mechanism of conflict resolution in Afghanistan". University of Glamorgan, Storbritannia. Linket 25.05.2010:
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan017434.pdf>
- ¹⁶ Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 139-140. London: Penguin Books.
- ¹⁷ Leupp, Gary (2002): Bush, burqas and the oppression of Afghan women. 16. juli. Linket 25.05.2010:
<http://www.counterpunch.org/leupp0716.html>
- ¹⁸ Ibid
- ¹⁹ Conetta, Carl (2002): "Strange victory: A critical appraisal of Operation Enduring Freedom and the Afghanistan war", side 6- 7. Project on defense alternatives, 30. januar. Linket 25.05.2010:
<http://www.comw.org/pda/0201strangevic.html#appendix1>
- ²⁰ Ibid
- ²¹ Eliassen, Ingeborg (2001): "Ber ikke om bombepause". Stavanger Aftenblad, 30. oktober. Linket 25.05.2010:
http://www.aftenbladet.no/utenriks/96672/Ber_ikke_om_bombepause.html
- ²² Ibid
- ²³ Larsen, Ole Jan (2001): "Valgerds bombe-forsvar forarger". NRK 2. november. Linket 25.05.2010:
<http://fil.nrk.no/nyheter/kultur/1.526343>
- ²⁴ Conetta, Carl (2002): "Strange victory: A critical appraisal of Operation Enduring Freedom and the Afghanistan war". Project on defense alternatives, 30. januar. Linket 25.05.2010:
<http://www.comw.org/pda/0201strangevic.html#appendix1>
- ²⁵ Ashman, Sam (2001): "Will bombing liberate women in Afghanistan?" Socialist Worker 1774, 10. november. Linket 25.05.2010: <http://www.socialistworker.org.uk/art.php?id=12103>
- ²⁶ Tejpar, Johan og Louise Olsson (2009): "Operational effectiveness and UN resolution 1325 – practises and lessons from Afghanistan". Juni. FOI: Stockholm. Linket 25.05.2010:
<http://www.foi.se/FOI/templates/PublicationPage.aspx?id=1621&qu=Operational+Effectiveness+and+UN+Resolution+1325+-+Practices+and+Lessons+from+Afghanistan>
- ²⁷ Skårdalsmo, Kristian (2009): "Skarpe reaksjoner mot afghansk familielov". NTB 17.august.
- ²⁸ Nijhowne, Diya og Lauryn Oates (2006): "Living with violence: A national report on domestic abuse in Afghanistan"

---

²⁹ Ibid

³⁰ IRIN News (2008): "47 self-immolation cases were recorded in Herat city hospital in six months". 9. september. Linket 25.05.2010: http://www.rawa.org/temp/runews/2008/09/09/self-immolation-on-the-rise-among-women_0987.html

³¹ Ibid

³² Intervjuet i Mazar-e-Sharif 17. januar 2010.

³³ Intervjuet i Mazar-e-Sharif 17. januar 2010.

³⁴ Intervjuet i Kabul 15. januar 2010.

³⁵ Støre, Jonas Gahr (2010): Redegjørelse om utviklingen i Afghanistan og Norges sivile og militære engasjement i landet. Stortinget, 9. februar. Linket 25.05.2010:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2010/afghanistan_utvikling.html?id=592976

³⁶ Human Rights Watch (2009): "Afghanistan: Keep promises to Afghan women". 6. desember. Linket 25.05.2010: <http://www.hrw.org/en/news/2009/12/03/afghanistan-keep-promises-afghan-women?p...>

³⁷ Glad, Marit (2009): "Knowledge on fire: Attacks on education in Afghanistan". Rapport fra CARE, Verdensbanken og den afghanske regjeringen. Linket 25.05.2010:

http://www.care.org/newsroom/articles/2009/11/Knowledge_on_Fire_Report.pdf

³⁸ Ibid

³⁹ Intervjuet i Gul Dara 19. januar 2010.

⁴⁰ Ibid

⁴¹ Hogan, MC m.fl. (2010): "Maternal mortality for 181 countries, 1980-2008: A systematic analysis of progress towards millennium development goal 5". The Lancet, 12. april. Linket 25.05.2010:

<http://www.awid.org/Issues-and-Analysis/Library/A-New-Publication-Maternal-mortality-for-181-countries-1980-2008-a-systematic-analysis-of-progress-towards-Millennium-Development-Goal-5>

⁴² Tejpar, Johan og Louise Olsson (2009): "Operational effectiveness and UN resolution 1325 – practises and lessons from Afghanistan". Juni. FOI: Stockholm. Linket 25.05.2010:

<http://www.foi.se/FOI/templates/PublicationPage.aspx?id=1621&qu=Operational+Effectiveness+and+UN+Resolution+1325+-+Practices+and+Lessons+from+Afghanistan>

⁴³ Intervjuet på Malalai-klinikken i Kabul 13. januar 2010

⁴⁴ Traynor, Ian (2010): "Nato Afghanistan mission in doubt after Dutch withdrawal". The Guardian, 22. februar. Linket 25.05.2010: <http://www.guardian.co.uk/world/2010/feb/21/dutch-government-falls-over-afghanistan>

⁴⁵ IRNA (2010): "Germany to begin gradual withdrawal from Afghanistan in late 2011". 26. februar. Linket 25.05.2010: <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2010/02/mil-100226-irna01.htm>

⁴⁶ Ward, Josh (2009): "Afghanistan withdrawal plan 'breaks through a conspiracy of silence'". Spiegel Online, 14. september. Linket 25.05.2010: <http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,648921,00.html>

⁴⁷ UNIFEM (2010): "Peace is impossible when half the population is excluded from negotiations, say Afghanistan's women activists". Pressemelding, 27. januar. Linket 25.05.2010:

http://www.unifem.org/news_events/story_detail.php?StoryID=1017

⁴⁸ Dubai Women's Dialogue on the London Conference on Afghanistan (2010): "Afghan women's statement and recommendations". Linket 25.05.2010: http://www.unifem.org/news_events/story_detail.php?StoryID=1017

⁴⁹ UNIFEM (2010): "Peace is impossible when half the population is excluded from negotiations, say Afghanistan's women activists". Pressemelding, 27. januar. Linket 25.05.2010:

http://www.unifem.org/news_events/story_detail.php?StoryID=1017

⁵⁰ Barth Eide, Espen og Elisabeth Walaas (2009): "Vi ønsker å gjøre en forskjell". Kronikk, Dagbladet 10. juni. Linket 25.05.2010:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/politisk_ledelse/statssekretaer_espen_barth_eide/2009/vi-onsker-a-gjore-en-forskjell.html?id=565357

⁵¹ Tejpar, Johan og Louise Olsson (2009): "Operational effectiveness and UN resolution 1325 – practises and lessons from Afghanistan". FOI: Stockholm. Linket 25.05.2010:

<http://www.foi.se/FOI/templates/PublicationPage.aspx?id=1621&qu=Operational+Effectiveness+and+UN+Resolution+1325+-+Practices+and+Lessons+from+Afghanistan>

⁵² Støre, Jonas Gahr (2010): Redegjørelse om utviklingen i Afghanistan og Norges sivile og militære engasjement i landet. Stortinget, 9. februar. Linket 25.05.2010:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2010/afghanistan_utvikling.html?id=592976

---

⁵³ Craft, Nikki (2001): A call on feminists to protest the war against Afghanistan. 8. november. Linket 25.05.2010: <http://www.nostatusquo.com/ACLU/terrorism/terrorism1.html>

Den tapte kampen om hjerter og sinn

- Hva burde offentligheten få vite om krigen?
- Ingenting før den var slutt. Og da ville jeg fortalt hvem som vant.
Amerikansk sensor under 2. verdenskrig

En morgen, ved frokosten på gjestehuset i Kabul, ble jeg uforvarende vitne til hvordan amerikanske militære forberedte seg på å gjøre inntrykk på en av de pasjtunske stammene i Afghanistan.

De hadde benket seg ved langbordet der honningen, marmeladen og termosene med te vann var satt ut. I et hjørne ved ytterveggen hadde de parkert tre automatgevær og noen hjelmer. Utstyret sto nærmest like over den store lappen på hovedinngangsdøra; tegningen av et gevær med stort kryss over.

En stille prosisjon av menn med lange skjegg og dystre blikk ség like etter inn i konferansesalen i etasjen under. ”De eldste i Kharoti-stammen”, hvisket resepsjonisten, ”de har bedt ISAF om å komme”.

ISAFs folk i frokostsalen forberedte førsteinntrykket. De diskuterte om hovedtaleren, en kvinnelig oberst, burde ha på seg uniform eller ikke; en av rådgiverne mente hun ville virke ”mer menneskelig” uten. De diskuterte om en av mennene i følget burde ta av seg det overdådige pasjtunske hodeplagget noen hadde gitt ham og som han håpet ville få ham til å framstå som ”en av dem”. Obersten syntes det var pinlig.

Dagen etter hadde nyhetsbyrået Pajhwok mer av historien.¹ ”Eldste fra Kharoti-stammen har enstemmig bedt utenlandske styrker stoppe unødvendige natt-operasjoner i deres område. Kravet ble framsatt på et møte mellom 60 eldste og representanter for ISAF i Kabul. – Vi har fått nok av disse operasjonene. De kommer inn i husene våre og dreper oss, sa Mullah Sayed Yaqub, representant fra den sørlige sonen og bosatt i Sra Roza-distriktet i Paktika-provinsen”.

Kharoti er en stor klan i en av de pasjtunske stammene. Den har nomadisk historie og er spredt over store deler av Afghanistan.² Siden 2001 har kharotiene forsøkt å finne seg en plass mellom partene i den nye krigen. De sto imot trusler da Talibans rekrutteringssjef kom og forlangte 1000 menn, og var tilsvarende avvisende overfor Nordalliansen.³ ”Vi vil ikke at kharoti skal drepe kharoti i en krig som ikke har noe å gjøre med det afghanske folk”, erklærte stammerådets 26 år gamle leder den gangen. Kharoti-klanen kunne kanskje ha vært vunnet for USAs sak. Men da lederen skrev til det amerikanske utenriksdepartementet og ba om støtte, fikk han i retur et standardskriv som ba dem henvende seg til FNs høykommissær for flyktninger.⁴

Siden 2001 har de manøvrert mellom Taliban og de utenlandske styrkene. Men det fins grenser for hva de vil finne seg i. *Pashtunwali*, pasjtunernes etiske retningslinjer, avgrenser hva det vil si å være pasjtuner, altså mannlig pasjtuner. Reglene ble laget for et nomadisk mannssamfunn i en tid der det var land og vann til alle, men der man også var fullstendig avhengig av hverandre for å overleve. Formålet var først og fremst å opprettholde sosial balanse i stammen ved å løse eller avverge konflikter om livets avgjørende goder; ”zar, zan, zamin” – gull, kvinner og jord.⁵

Gjestfrihet er helt sentralt. Men ære kanskje aller viktigst. Uten ære er livet knapt verdt å leve. Kvinnene bærer familiens ære. Dermed må kvinnene være respektable, og det er mennenes absolutte plikt å sørge for at de er det. Derav fire regler: Ikke bryt deg inn i mine kvinners rom. Ikke bryt deg inn i huset mitt. Ikke invader landsbyen min. Ikke invader landet mitt.⁶

Dette er ikke hemmelige kulturelle koder. *Pashtunwali* er et begrep mange ISAF-soldater kjenner. Likevel skjer den mest intime inntrengningen tydeligvis fremdeles – blant annet hos Kharoti-klanens folk i Paktika i øst, mot Pakistan.

Norske soldater bryter seg ikke inn i husene til folk, forsikrer Kurt Arne Gimre, oberst og sjef for norske styrker i Afghanistan fra august 2009 til februar 2010.⁷ ”Når det er aktuelt å gå inn i private bygninger, har vi alltid det afghanske politiet eller hæren med oss. Når noen skal gå inn i et hus, må det gjøres på riktig måte. Afghansk politi kan språket og kulturen og vet dermed hvor grensene går”.

Verdens eneste supermakt baserte seg på folk som burde visst ”hvor grensene går” da de knekte Taliban-regimet i oktober og november 2001. Selv brukte USA en brøkdel av sitt luftvåpen samt 115 CIA-agenter og 300 spesialsoldater på bakken.⁸ Det avgjørende var 13 millioner dollar⁹ fra CIA til regionale militser fra nord-Afghanistan.

Siden har USA og 45 allierte pøst på med militære mannskaper og ressurser. I juni 2010 sto over 78.000 amerikanske og rundt 40.000 andre utenlandske soldater i alle landets 34 provinser, med ISAFs emblem på uniformen.¹⁰ 500 av dem var norske.¹¹ I tillegg har USA et ukjent antall soldater og innleide væpnede kontraktører i sin terrorist-jakt ”Operation Enduring Freedom”.

Oppsiktsvekkende nok er Taliban også tilbake, nå som et fellesnavn for både de ideologiske arvingene til Mulla Omar og mer eller mindre tilknyttede opprørsgrupper med andre motiver. De er blitt sterkere for hvert eneste år. Nå har de igjen landsomfattende nærvær og skygge-guvernører i nesten alle provinser.

Afghanistan var det opprinnelige frontavsnittet i George W. Bushs ”global war on terror” etter angrepene i USA 11. september 2001. Men nesten før Taliban var feid ut og Hamid Karzai innsatt som president, vendte Bush-administrasjonen oppmerksomheten mot neste ”onde” regime: I Irak. Krigen der fikk skygge for Afghanistan i flere år. Dette er forklaringen på den katastrofale militære utviklingen, mener mange.

Men mye tyder på at operasjonen var dømt til å mislykkes fra første dag.

Barack Obama arvet krigen i Afghanistan. Men han hadde også personlige aksjer i den: Som senator hadde han stemt mot invasjonen i Irak, men tøffet seg overfor militærorienterte velgere ved å snakke om krigen i Afghanistan som ”nødvendig”.

Lenge før Obama ble tatt i ed, var bekymringsmeldingene fra FN, ISAF og Afghanistans president Hamid Karzai, blitt høylydte og insisterende. Og like etter at han tiltrådte som Commander-in-chief, satte Obama-administrasjonen en militær ryddegjeng på Afghanistan-prosjektet. I spissen for den – og for ISAF og amerikanske styrker - plasserte de mannen som hadde fått æren for å ha roet ned krigen i Irak; general Stanley McChrystal.

Kan det fikses? I så fall, hvordan? spurte forsvarsminister Robert M. Gates. 30. august 2009 kom svaret fra McChrystal i form av rapporten ”Commander’s Initial Assessment”. Det er et dokument fullt av dystre situasjonsbeskrivelser (”generelt forverres forholdene”), ubehagelige erkjennelser (”vi kan ikke lykkes bare ved å prøve hardere”) og kritikk av USAs og ISAFs innsats: ”Vi har vært opptatt av å beskytte våre egne styrker og har operert på måter som fjerner oss – fysisk og mentalt – fra menneskene vi skal beskytte”.¹²

”Suksess” er ennå mulig, mente McChrystal. Men det krever en ”fundamentalt ny måte å gjøre business på”; hele kulturen til ISAF må endres.

Barack Obamas hadde lyttet. Nå fikk McChrystal tillatelse til å satse på metoden som amerikanerne mente hadde virket i Irak: COIN, counter-insurgency, opprørsbekjempelse. Den innebar flere soldater. I en tale på militærakademiet West Point¹³ kunngjorde Obama at McChrystal ville få ytterligere 30.000 soldater i tillegg til de 70.000 som alt var i landet. Men han satte samtidig en skrustikke på McChrystal ved å forsikre velgerne om at han uansett ville begynne å trekke soldatene hjem i juli 2011.

Strategien oppsummeres i de tre ordene ”clear, hold, build” – ”rensk, hold, bygg”. De er et mantra i den amerikanske feltmanualen om opprørsbekjempelse.¹⁴ Teorien er at det ikke er vits i å nedkjempe eller drive opprørere fra et område hvis de er tilbake noen dager seinere, når man har forlatt stedet. Man må bli værende. Og når man er der, må man sørge for at folk føler seg trygge, at de får det bedre materielt fordi det satses på offentlige tilbud og utvikling

av lokalsamfunnet – og at de tør å tro på at det skal vare. Da vil befolkningens sympati tippe i ISAFs favør. Da har man vunnet deres ”hearts and minds”.

Slike strategier har ikke dominert innsatsen til Nato-statene og de andre i USAs ”koalisjon av villige”. I stedet for å satse tungt på å bygge en rettsstat som ville gitt befolkningen etterlengtet trygghet og legge grunnlaget for fredelig utvikling, lot vestlige regjeringer gamle, forhatte mujahedin-kommandanter gjeninnta posisjonene som Taliban jaget dem fra i 1996. Disse krigsherrene lot ikke anledningen gå fra seg. De opprettholdt sine private militser og brukte dem til å true seg tilbake til det politiske toppsjikt, gjenopptok handel med narkotika og fortsatte å herje med befolkningen – denne gangen med ISAF som passive tilskuere.

”Folk var så fulle av håp og forventninger. Men dere har ikke lært noe av russernes feil”, sier en afghansk bistandsarbeider.¹⁵ ”En mann kjørte til markedet på motorsykkelen sin for å kjøpe mat. Soldater fra den afghanske hæren stoppet ham, tok pengene hans, mobilen, slo ham og beordret ham hjem. Hvis du blir robbet av myndighetene, vil du støtte de myndighetene? Aldri!”

Gjennomsnittsinntekten i Afghanistan er 425 dollar i året. Av dette går gjennomsnittlig 160 dollar til bestikkelser, ifølge en landsomfattende måling i FN-regi.¹⁶ Den pekte på at det nesten er umulig å få en offentlig tjeneste uten å betale under bordet. Politi, dommere og politikere er oftest de som krever bestikkelser, men også ansatte i internasjonale organisasjoner og hjelpeorganisasjoner blir ansett som korruperte.

En tillitskrise har grepet afghanerne, slo McChrystal fast i sin første rapport.¹⁷ Han ga seg selv 12 måneder – fra sommeren 2009 - til å gjenvinne initiativet.

Befolkningens hjerter og sinn må erobres. Og nå haster det. Desto viktigere blir hjelpemidler de militære kaller ”stratcom” – strategisk kommunikasjon – og ”psyops” – psykologiske operasjoner. Psyops er målrettet virksomhet for å påvirke folks holdninger og meninger om en pågående konflikt. Nå må ISAF ”handle aggressivt for å vinne det viktige slaget om persepsjon”, heter det i McChrystals rapport.

Det er dette feltet kommandørkaptein Ola Bøe-Hansen ved Forsvarets høgskole kaller ”den kognitive slagmarken”. Han har skrevet masteroppgave om Talibans propaganda, som han mener er blitt svært raffinert etter at de blant annet har vært på kurs i Irak.¹⁸ Den ”kognitive” slagmarken er folks oppfatning av hvem som vinner eller taper – og det er der kriger avgjøres, ifølge Bøe-Hansen.

Men som alt annet i Afghanistan: Dette er et uoversiktlig terreng. I en undersøkelse utført av The Asia Foundation,¹⁹ sa 56 prosent av de spurte at de hadde en viss sympati for

motivene til de væpnede gruppene som slåss mot sentralmakten. Men i en annen, uspesifisert måling som Bøe-Hansen viser til, vil bare fem prosent av Afghanistans befolkning ha Taliban tilbake.²⁰ Og i en tredje²¹ mente 70 prosent av de spurte at landet beveger seg i riktig retning. Det var – oppsiktsvekkende – en økning fra 40 prosent året før.

Meningsmålinger i et krigsherjet land gir enda mindre pålitelige resultater enn i for eksempel Norge: Når den enkelte blir spurt hva hun mener om regjeringen, eller Nato, eller Taliban, har hun ikke oversikt over hva svarene skal brukes til. De fleste afghanere trenger ikke flere vanskeligheter enn de alt har. Alt i alt kan man regne med en sterk hva-vil-du-jeg-skal-svare-faktor.

I Europa og Nord-Amerika, på komfortabel avstand fra kaos, feilbombing og knuste håp, er folk mindre utholdende. Målinger fra høsten 2009 til våren 2010 viste blant annet at 52 prosent av britene var motstandere av militært britisk engasjement i Afghanistan.²² I Tyskland ville 71 prosent ha styrkene hjem ” så fort som mulig”,²³ og 56 prosent av franskmennene ville avslutte engasjementet.²⁴ Canada har hatt store tap. Der er 49 prosent gått lei og vil avslutte.²⁵

I Nederland toppet det seg 20. februar 2010, da koalisjonsregjeringen brøt sammen på spørsmålet om å sende flere soldater til Afghanistan, som Barack Obama hadde bedt om. Få dager før viste en måling at 49 prosent av befolkningen ville ha soldatene hjem²⁶. Den nye regjeringen lovet velgerne full tilbaketrekning innen utgangen av 2010. ”Hvis du ikke kan vinne opinionen, har du tapt krigen”, sa den daværende og svært populære danske forsvarsministeren, Søren Gade.²⁷

Han var selv med på å sikre den dansk folkelige støtte til oppdraget i Afghanistan. Nesten ingen land har sendt en større andel av militærstyrkene sine dit enn Danmark, og bare Canada og Estland har hatt større relative tap.²⁸ Mens Norge hadde mistet fem soldater, var 31 danske militære kommet hjem i kiste. Mens Norge i sin tid tilbød seg å ta ansvar i den gang rolige Faryab i nord, meldte Danmark seg til tjeneste sammen med amerikanske styrker i kamponene i sør. Likevel holdt rundt halvparten av danskene ved utgangen av 2009 fast ved at engasjementet burde fortsette; bare en tredjedel var mot.²⁹

På tross av den blodige virkeligheten mange danske soldater opplever i Afghanistan, har det fram til et mulig vendepunkt forsommeren 2010, vært tverrpolitisk enighet om Danmarks framskutte innsats ved amerikanernes side i Afghanistan. Dessuten har mediene i hovedsak støttet opp om engasjementet. Krigsdeltakelsen er ”svøpt i et utålelig hykleri” og ”forsvunnet i en tåke av løgner”, hevdet forfatteren Carsten Jensen etter at den danske dokumentaren ”Armadillo” om brutaliserte danske soldater i Afghanistan, var blitt vist for et

sjokkert publikum på filmfestivalen i Cannes i mai 2010.³⁰ Dansk presse ”fastholder sin absurde rosenrøde påstand om at Forsvarsministeriet, uvisst av hvilken grunn, har løpende utplassert 750 tungt bevæpnede pasifister i den afghanske Helmand-provinsen”, skrev Jensen.³¹

Harmoni på toppen er avgjørende, ifølge Peter Viggo Jacobsen, sikkerhetsekspert ved Københavns universitet.³² ”Nøkkelen til stabil folkelig støtte er en samstemt elite; politikere i regjering og opposisjon såvel som tunge opinionsledere: Innflytelsesrike intellektuelle, akademikere og spaltister”.

Den norske opinionen har også vært mer tålmodige enn folk på kontinentet. I februar 2008 viste en NRK-måling at 57 prosent mente Norge burde delta i ”Natos operasjoner” i Afghanistan.³³ Dette provoserte krigsmotstandspartiet Rødt. Begrepet ”Natos operasjoner” skjønner krig, hevdet de³⁴ – og bestilte sin egen undersøkelse. Den kom i august 2009. Men for å kunne sammenlikne, hadde Rødt også unngått å bruke ordet ”krig” i spørsmålet – og svaret ble det samme: 57 prosent støttet de norske ”militære bidragene til den Nato-ledete ISAF-styrken”.³⁵

Debattene om norsk krigsdeltakelse foregikk i medier som i hovedsak hadde definert krigen i Afghanistan som et verdig prosjekt – i motsetning til krigen i Irak. I Stortinget var SV eneste parti som hadde programfestet at de vil ha norske styrker hjem fra Afghanistan. Men i regjeringssamarbeidet med Arbeiderpartiet og Senterpartiet ble fredspartiet i stedet sittende og drifte Norges mest militaristiske utenrikspolitikk noen sinne. SV’ere protesterte i begynnelsen på plenen utenfor Stortinget. Men det var bare til partiledelsen fikk strammet inn ordensreglene. Også Ingrid Fiskaa, SV-toppen som ledet antikrigs-nettverket Fredsinitiativet, forsvant fra den offentlige debatten da hun takket ja til å bli statssekretær hos Jonas Gahr Støre i november 2009.

Helt til slutten av november 2009 viste de fleste målinger et mindre flertall for å ha norske styrker i Afghanistan. Da Barack Obama 1. desember kunngjorde at USA ville sende 30.000 nye amerikanske soldater til landet før en gradvis uttrekning fra 2011, hadde opptrappingen vært varslet i mediene i dagevis.

2. desember kom en undersøkelse med motsatt fortegn også i Norge: 45,7 ville ha styrkene hjem ”det nærmeste året”. 38,7 prosent ville at de skulle bli værende.³⁶

Krig er ubehagelig, folk blir drept. ”Hadde man hatt fjernsyn under første verdenskrig, så ville den vært over etter en måned”, sier tidligere forsvarssjef Sverre Diesen.³⁷ ”Det som foregikk, var horribelt. Selv i en tid som var mindre følsom enn vår, ville det visuelle inntrykket ført til krav om at dette måtte opphøre for enhver pris. I vår tid, når dette sendes

inn i stuene omtrent samtidig med at det skjer, bygger motforestillinger seg selvfølgelig opp, og det er i og for seg vel og bra”.

Kampene på den ”kognitive slagmarken” er blitt hardere siden 2001. Dagens propagandister må jobbe avansert – og gjør det.

I bekymringen for at støtten til Afghanistan-engasjementet ville rakne i hele Europa i kjølvannet av regjeringkollapsen i Nederland, foreslo en gruppe i den amerikanske etterretningsorganisasjonen CIA våren 2010 å skreddersy informasjons-kampanjer i de to viktigste landene: Frankrike og Tyskland.³⁸ På tross av rekordhøy motstand på hjemmebane, har disse statene hatt ISAFs tredje og fjerde største kontingenter. Dette har vært mulig fordi svært få av velgerne har hatt saken øverst på sin politiske prioriteringsliste. Men en blodig sommer i Afghanistan kan få apatiske holdninger til å blusse opp til aktiv motstand, advarte CIA-gruppen, som hadde følgende anbefalinger:

I Tyskland: Tyske ISAF-motstandere mener at krigen i Afghanistan er sløsing med ressurser, at den ikke er et tysk problem – og at operasjonen i det hele tatt ikke kan forsvares. Derfor bør tysk opinion føres med budskap som dramatiserer følgene det vil ha for tyske interesser om Nato mislykkes i Afghanistan; for eksempel at det vil gjøre Tyskland mer utsatt for terror, opium og flyktningestrømmer.

I Frankrike: Fransk opinion er svært opptatt av afghanske sivile og flyktninger, og krigsmotstandernes fremste argument er at ISAFs tilstedeværelse skader sivilbefolkningen. Slike holdninger bør møtes med informasjon om konkrete opinionsmålinger i Afghanistan som viser at afghanerne selv gjerne vil ha ISAF tilstede. Dessuten kan man utløse fransk skyldfølelse for å svikte afghanerne ved å dramatisere hva som kan skje hvis ISAF blir slått: At Taliban kommer tilbake og reverserer utviklingen av jenteskoler.³⁹

Den lille utenrikspolitiske eliten som definerer norsk Afghanistan-politikk, balanserer på line, ifølge Helge Lurås, forsker ved Norsk utenrikspolitisk institutt. Han mener Norge bør koste på seg en åpen debatt om interesser, mål og virkemidler:

Fem norske militære er drept i Afghanistan siden 2004.⁴⁰ Forholdene i Afghanistan forverres stadig. USA har lagt om strategien til en som utsetter ISAF-soldatene for større fare, så det kan fort bli flere norske tap. ”Da vil opinionen kreve gode svar. Men i Norge har beslutningen om å delta i Afghanistan ikke vært reelt oppe til vurdering siden den ble tatt i en kort og lite inkluderende fase i 2001. Kommunikasjonen har vært tilslørende, og jo dårligere det går i Afghanistan, dess større blir gapet mellom retorikk og realiteter”, sier Lurås.⁴¹

Han ber norske politikere være mer ”oppriktige”. ”Forholdet til USA er den mest underkommuniserte faktoren i norsk utenrikspolitikk. Men det er derfor vi har styrker i

Afghanistan: På grunn av forholdet vårt til USA. Når det ikke blir sagt, er det kanskje fordi folk flest antakelig ikke vil være komfortable med å høre at vi er så servile. Og fordi vår lille utenrikspolitiske elite fremdeles ser Russland som en trussel, i motsetning til folk flest, som heller synes synd på russerne. Alt i alt har det vært hensiktsmessig for eliten å bruke andre argumenter for vår deltakelse i Afghanistan. Det tar seg bedre ut at vi er der for å hjelpe afghanerne. Enn så lenge”.

General McChrystal står i spissen for det som framstår som en humanistisk-militær tilnærming i Afghanistan. Men det er ingenting mykt over hans egen bakgrunn fra Irak. Journalisten Bob Woodward skriver i boka ”The War Within” at sunni-opprøret i Irak kom under kontroll ved at amerikanerne bokstavelig talt kjøpte seg fred – og gjennom et topphemmelig program med målrettede drap på opprørsledere, styrt av McChrystal.⁴²

En tilsvarende kampanje ble satt i gang i Afghanistan i slutten av 2009.⁴³ På landsbygda, utenfor befolkningsentrene som COIN-strategien ellers fokuserer på, angrep kommandosoldater fra Joint Special Operations Command “hard-core Taliban-ekstremister”. ”Det er klart du må drepe eller fange de gutta som ikke vil forsones. Og det har vi tenkt å gjøre”, sa general David H. Petraeus, sjef for den amerikanske sentralkommandoen, til Senatets utenrikskomite i desember 2009.⁴⁴ Denne delen av operasjonen har også norsk støtte. ”Dette er ikke blant oppdragene som norske styrker får, men vi støtter alle ISAFs retningslinjer”, opplyste Fellesoperativt hovedkvarter i mai 2010.⁴⁵ Generalmajor Robert Mood, tidligere generalinspektør for Hæren, har kalt det å ”ta ut” de ”fiendtlige nøkkelementene”. ”Man må luke ut lederne, uten å ta de store slagene mot fotsoldatene”.⁴⁶

Men det er ikke slike utenomrettslige henrettelser man først og fremst snakker om, verken til vestlig eller til afghansk opinion. Tvertimot. Etter åtte års krigføring i et av verdens aller fattigste land, er det den forsømte afghanske sivilbefolkningen som igjen er rykket opp til definitiv førsteplass på amerikanernes – og følgelig ISAFs – offisielle prioriteringsliste. Nå skal man vinne hjerter og sinn, eller i hvert fall sinn. Også i Vesten.

”Dette er en krig for folket. Både for å beskytte dem og for å vinne deres støtte til regjeringen”, forklarer McChrystal.⁴⁷

I krig og kjærlighet er alt tillatt. Her er det krig. I COIN-strategien som nå gjelder for alle de internasjonale styrkene i Afghanistan, inngår bistand, som i en militær tankegang også kalles ”ikke-dødelige våpen”. Amerikansk bistand har også tidligere vært definert som et utenrikspolitisk instrument som ”hjelper nasjoner å forberede seg til å delta i det globale handelssystemet og bli bedre markeder for amerikansk eksport”.⁴⁸ Siden 2001 er det også et ”våpen” i arsenalet til Forsvarsdepartementet i Pentagon.

Man trenger ikke være forsker for å forstå at massiv satsing på gjenoppbygging av et krigsherjet samfunn som er blitt invadert, vil gi befolkningen helt andre signaler enn hvis man lar det være. Men heller ikke dette ble gjort.

Ifølge en rapport fra tankesmia RAND, trengs det investeringer på minst 100 dollar per hode for å stabilisere et land som har vært i krig.⁴⁹ De to første årene etter invasjonen i 2001, brukte amerikanerne 57 dollar per person i Afghanistan. Til sammenlikning hadde Bosnia fått 679 dollar, Kosovo 526 og Øst-Timor 233.⁵⁰ I perioden 2002-2008 lovet USA 10,4 milliarder dollar til gjenoppbygging, men leverte fem.⁵¹ På krigen bruker USA 36 milliarder dollar – i året.

Det skal på den annen side ikke nødvendigvis så enorme investeringer til for å bedre livet til enkeltmennesker i et samfunn som lever fra hånd til munn, der mange går barbeint i snøen, der 35 prosent er underernært, ett av fem barn dør før de fyller fem år, to tredjedeler ikke har tilgang til reint drikkevann, 72 prosent av de voksne ikke kan lese eller skrive og arbeidsløsheten (blant menn, kvinner teller ikke) er på 40-50 prosent.

Hadde de investerte midlene bare nådd dem. Det er slett ikke noen selvfølge i Afghanistan. Mye forsvinner i korrupsjon, oljen som får et vaklevorent statsapparat til å svive. Men de virkelig store pengene fra amerikanske skattebetalere er det ikke afghanske byråkrater som lurar unna. Disse tjenestemennene kommer bare i begrenset grad i kontakt med bistandsmilliardene. De vestlige bistands-giverne holder pengene unna myndighetsstrukturene nettopp med henvisning til korrupsjonen, noe som igjen undergraver det offentlige apparatet.

Det statlige amerikanske bistandsorganet USAID kanaliserte 8,8 prosent av pengene sine gjennom afghanske departementer i 2009.⁵² Av all internasjonal bistand går under 20 prosent av gjennom afghanske kanaler, og ”øvrig støtte fordeles ut fra givernes prioriteringer mer enn afghanernes”, som utenriksminister Jonas Gahr Støre formulerte det i en redegjørelse for Stortinget.⁵³

Norge kjører 57 prosent av sin bistand gjennom ”kanaler som forholder seg til afghanske prioriteringer”.⁵⁴ Nå følger USA det norske eksempelet og har satt seg et 20 prosent-mål i 2010. Men den afghanske regjeringen ber om at afghanerne selv må få forvalte minst halvparten av hjelpen.⁵⁵

Den amerikanske bistanden blir langt på vei sluset gjennom private kontraktører som ikke har annet verdigrunnlag enn bunnlinjen; store, amerikanske selskap som DynCorp, Louis Berger Group, Bearing Point og andre. I stedet for å gi penger til utdanningsdepartementet, har USAID betalt private amerikanske kontraktører for å sette i gang alfabetiserings-program

for voksne.⁵⁶ Disse betaler lærere bedre enn myndighetene kan, dermed går en strøm av lærere til disse programmene fra det allerede utarmede offentlige skolevesenet.

Louis Berger Group fikk høsten 2002 kontrakt på å bygge eller reparere over 1000 skoler. Prislappen ble 274.000 dollar per skole, mens det viste seg at japanske kontraktører bygde tilsvarende bygninger for 90-100.000 dollar per stykk.⁵⁷ Alt i 2005 lå Louis Berger langt bak skjema.⁵⁸

For 274.000 dollar kunne afghanere ha bygd mange skoler. Men det er ikke afghanerne som bestemmer hvordan det skal gjøres. ”- Hvor er er hjelpen? Vi har ikke sett den, sa den afghanske lederen for en hjelpeorganisasjon til den amerikanske ambassadøren på et møte for internasjonale bistandsorganisasjoner i det afghanske utenriksdepartementet. Det ble pinlig stille i rommet”, skriver den amerikanske feministen og forfatteren Ann Jones i boka hun ga ut etter flere år som frivillig i en tysk kvinneorganisasjon i Kabul.⁵⁹

Alle de internasjonale som var der, visste hvordan bistand virker, skriver hun: At det meste – 70-80 prosent - går til å støtte eksperter og kontraktører og byråkrater fra “giver”-landet USA.⁶⁰

Jones skjemmes over det hun kaller den amerikanske ”bistands-svindelen”, som hun mener er den viktigste årsaken til at det går dårlig i Afghanistan. Stanley McChrystal bruker andre ord, men snakker om det samme: ”Verdenssamfunnet må se på sine egne korrupte eller skadelige praksiser, blant annet redusere summene av bistandsmidler som går til administrasjon og mellommenn heller enn til det afghanske folk. (...) ISAF må være spesielt opptatt av hvordan utviklingsprosjekter blir kontraktsfestet og med hvem. Altfor ofte beriker disse prosjektene makthavere, korrupte tjenestemenn eller internasjonale kontraktører og tjener bare små segmenter av befolkningen”.⁶¹

Alle norske regjeringer pusser på Norges omdømme som humanitær stormakt. Myndighetene står imot den kommersialiseringen av nød- og utviklingshjelp som USA er eksponent for – og sluser fremdeles sin bistand til statsapparater, gjennom FN og via norske bistandsorganisasjoner med lokal forankring.

Men før det amerikanske angrepet på Afghanistan i 2001, var landet ikke viktig i norsk bistandspolitik. Det Taliban-kontrollerte Afghanistan var knapt på radaren i 1999 og 2000. Støtten dit utgjorde i disse to årene henholdsvis 0,8 prosent og 1,4 prosent av norsk bistand.⁶² I 2009, derimot, mottok bare ett land – Tanzania – mer sivil norsk støtte enn Afghanistan.⁶³

Mellom 2002 og utgangen av 2010 vil Norge ha brukt rundt 3,95 milliarder kroner på sivil bistand og nødhjelp i Afghanistan.⁶⁴ Men de militære tiltakene har kostet mer – 5,4

milliarder kroner. Prislappen på hver norske soldat i Faryab-provinsen er over en million kroner i året.⁶⁵

Militære tiltak er i det hele tatt dyrere enn alle andre tiltak, og misforholdet mellom militær og sivil satsing var stort helt til 2008. Da brakte den rødgrønne regjeringen i et byks bistandsbudsjettet opp til 750 millioner kroner,⁶⁶ slik at det nærmet seg Forsvarets Afghanistan-satsing. Men i et nasjonalt afghansk perspektiv monner det ikke. Den internasjonale bistanden som kommer til Afghanistan, utgjør totalt sett bare ti prosent av summene som blir brukt på militære tiltak i landet.⁶⁷

Marja. Ikke engang Kristian Berg Harpviken, en av Norges største Afghanistan-kjennere, hadde hørt om stedet.⁶⁸ Men da Stanley McChrystals COIN-strategi skulle prøves ut i den største amerikanske offensiven siden 2001, var det Marja de valgte. Byen ble presentert som den største under Taliban-kontroll i den sørlige Helmand-provinsen og et sentrum for opiumhandel. Det skulle være en prøveklut før den virkelig store offensiven – mot Taliban i storbyen Kandahar.

”Clear”-fasen tok 12 dager. 25. februar 2010 heiste de det afghanske flagget på Marjas torg. De hadde også med seg en ny distriktsguvernør. Han var pasjtuner, men ikke kjent i Marja og hadde tilbrakt de siste 15 årene i Tyskland. Jobben hadde han fått først og fremst fordi han var en venn av provinsguvernøren.⁶⁹

Hearts and minds var ikke glemt i offensiven; soldater delte ut vannflasker og små bokser med frokostblanding til barna der det var mulig. Fire rådgivere i sivil stabilisering identifiserte raskt 33 potensielt raskt-virkende tiltak til beste for befolkningen – blant annet skole-reparasjoner og brønnboring. De hadde fått fullmakt til å bruke innpå en million dollar fra militære budsjetter på dette.⁷⁰

Tre måneder etterpå besøkte Aftenposten distriktet og var med da den nye guvernøren skulle møte eldsterådene i fire landsbyer. Tomme lokaler, bortsett fra de amerikanske og afghanske soldatene. Folk tør ikke komme, ble det sagt; Taliban er ”overalt” og vet hvem som snakker med amerikanerne og den afghanske hæren. Noen dager før var fem medlemmer av et eldsteråd bortført etter at de hadde bedt folk i landsbyen støtte det amerikanerne drev med. Dagen etter ble de funnet drept.⁷¹

Utenriksminister og tidligere Røde Kors-sjef Jonas Gahr Støre tviholder på å ”beskytte det humanitære rom” ved å trekke et prinsipielt skille mellom militær og humanitær innsats, noe norske myndigheter også forsøker å gjennomføre i Faryab-provinsen: De militære skal sørge for sikkerheten som gjør at de sivile bistandsorganisasjonene kan drive utviklingsprosjekter. Norske myndigheter er heller ikke fremmede for potensielle hearts-and-

minds-effekter. De har prøvd å få norske bistandsorganisasjoner til å konsentrere innsatsen sin i den ”norske” Faryab-provinsen,⁷² og 15 prosent av bistanden går også dit.⁷³ Men snott og bart skal holdes skilt: Innsatsen skal være samordnet, men ikke sammenblandet. ”All erfaring og forskning viser også at dette gir best resultater på sikt. I et land som Afghanistan vil ulike gruppers politiske lojaliteter ofte skifte. Blander vi sammen sivile og militære roller – det vil si at sivil hjelp øremerkes dem som står på ”vår” side av konflikten – kan denne tilknytningen til én side i konflikten lett sette både mottakere og hjelpearbeidere og deres organisasjoner i fare”, sier Gahr Støre.⁷⁴

Slikt fintføleri har ingen plass i den amerikanske militære virkeligheten, tydeligvis heller ikke etter at COIN-strategien er satt ut i livet. Rett før Marja-offensiven inngikk amerikanske offiserer en avtale med Shinwari-stammen ved Jalalabad i det østlige Afghanistan: Stammens eldste fikk løfte om en direkte overføring av én million dollar til utviklingsprosjekter – utenom myndighetsstrukturene. Gjenytelsen var at hele stammen stilte seg bak myndighetene, sloss mot opprørerne og lovet å brenne ned huset til folk som ga ly til Taliban-soldater.⁷⁵

Våren 2010 var den amerikanske hæren på full fart til Faryab i form av over 1000 soldater fra 10. Mountain Division.⁷⁶ Det er mange flere enn de norske soldatene i provinsen. En norsk offiser med flere kontingenter i Faryab bak seg, er betenkt. ”Norge må regne med å spille andrefiolin fra nå av. I verste fall blir vi marginalisert som samarbeidspartner vis à vis afghanerne i området. Amerikanerne har en helt annen filosofi om bistand enn oss. De bruker det som egenbeskyttelse: Hvis du hjelper meg, får du en brønn. Det gir resultater – på kort sikt”.⁷⁷

Ekte tillit tar lang tid å bygge opp. Den tiden har ikke vestlige politikere som vil stille til gjenvalg. Gode råd er dyre, men til denne typen innsats lar pengene seg skaffe. Man kjøper seg fred, og det virker en stund - men endrer ikke det grunnleggende: Sivilbefolkningen er fremdeles en brikke. Utvikling er fremdeles et middel. Målet er noe annet.

Stanley McChrystal er øverste sjef, også for det norske styrker gjør i nord-Afghanistan. De prøver å henge med i svingene. ”Strategien er exit. Vi skal jobbe langs tre akser: Trene afghanske sikkerhetsstyrker, sørge for sikkerhet og bidra til å utvikle godt styresett – alt slik at afghanerne skal kunne klare seg selv”, sier Kurt Arne Gimre, sjef for den norske kontingenten i Afghanistan vinteren 2010.⁷⁸

En offiser som ikke vil bli navngitt⁷⁹, har tilbrakt mye tid på landsbygda i Faryab. Han er ikke så optimistisk. ”Vi driver litt opprørsbekjempelse og litt statsbygging – men ikke nok av noen av delene til å få skikkelig effekt. Situasjonen dras i feil retning i et opprør som blir

stadig sterkere. Vi gjør en innsats, men det blir brannslukking. Og forventningene blant folk er sannsynligvis altfor høye i forhold til det vi kan tilby”.

Tyskland har kommandoen over ISAFs styrker i nord, og dermed over den norske kontingenten. Men det kommer COIN-føringer fra McChrystal i Kabul. ”Det viktigste er at vi skal oppføre oss skikkelig. Og at vi skal kjøre fint på veiene”, sier Gimre. Han viser til kjøredirektivet ”Theatre Driving Principles” som McChrystal utstedte høsten 2009. ”Vi skal kjøre etter trafikkreglene og i flyt. Bare i outrerte nødstilfeller kan vi ta oss fram mer aggressivt. I prinsippet skal vi kjøre i Maimana som i Stavanger”.

Dette er noe annet enn da Martin Dalen fra Larvik var der første gang, andre halvår 2004. Han var med en kavaleri-eskadron i den flernasjonale brigaden som skulle beskytte Kabul. Han var 20 år. ”Det var rett etter at den første norske soldaten var blitt drept – Tommy Rødningsby var blitt tatt av en raketts mens de var ute og kjørte. Etter dette var det den første tiden klampen i bann, tut og kjør. Vi hadde beskjed om å ikke bruke blinklys, bare brøyte oss aggressivt fram. I rundkjøringer kjørte første bil inn og sperra for å lage åpen bane for kolonnen. Afghanerne hadde veldig respekt for oss i trafikken. Som regel stoppa de og lot oss kjøre. Det kan jeg forstå; vi kjørte jo ofte rundt med maskingevær på biltaket”.⁸⁰

Nesten fire år etter var Thomas Grøhn fra Bergen mye ute og kjørte kolonne mellom byer i nord, som toppsikrer, feltvognsjåfør og vognkommandør. ”Vi hadde forkjørsrett, fartsgrenser og sånt gjaldt ikke. Ordren vår var å ikke stoppe, for da kunne vi bli mål. En gang skulle vi hente en havarert feltvogn. På turen tilbake til leiren, var min oppgave å holde all annen trafikk unna. Det var is og trangt på veien. Jeg lå på midtstripa og blinket. Det var masse møtende trafikk og mye blinking og hyling. I rundkjøringer i Mazar stoppet jeg all annen trafikk for å slippe våre fram”.⁸¹

Han er ikke forbauset over at reglene er endret - for nordmennene. ”Men jeg synes det er overraskende at det også gjelder amerikanerne. De brøyter seg fram uansett. Selv vi måtte kjøre inn til siden når det kom en amerikansk kolonne”.

Bilende afghanere i Kabul og Mazar-e-Sharif er vant til å måtte vente i trafikken fordi ISAF har sperret veier. Noen ganger blir folk stående i en time, eller i to. Enten de skal i sin mors begravelse, på jobb eller hjem til middag; de står der, og ingen beskjeder blir gitt. ”De som opplever dette igjen og igjen, vil komme til å hate de militære styrkene. Sakte begynner de å hate dem, sier en høyt utdannet Kabul-mann som ikke vil bli navngitt”.⁸²

Kommandørkaptein Ola Bøe-Hansen jobber for å vinne ”det kognitive domenet”. ”Vi må få fram at vi ikke er the bad guys”, sier han.⁸³ Problemet er at ISAF ”slåss med den ene hånden på ryggen”: ”Opprørerne er ikke begrenset av sannhet eller løfter. De utnytter våre

svakheter; gjemmer seg blant uskyldige, har ingen engasjementsregler - og krysser statsgrenser.

ISAF, derimot, er avhengig av å komme med kvalitetssikret informasjon, noe som tar tid. Når dette kommer, har Talibans meldinger fått herde i folks bevissthet”.⁸⁴ ”Betong-analogien”, kaller Bøe-Hansen dette.

Betong-analogien har forlenget slått til blant afghanere. For lenge har de sett at vestlige regjeringer ikke følger opp fete ord med handling. Befolkningens behov har vært prioritert ett sted: I kommunikasjonsstrategiene i Vesten. Nå er dimmelenken forlenget tatt i bruk i alle Nato-land. Fra 2011 er det nedtrapping. For afghanere som har slitt ut evnen til å stole på andre enn seg selv, fortøner COIN-strategien seg som en stor psyops-manøver. For enkelte andre også.

Enhver person med noe kritisk sans kan se at de internasjonale styrkene ikke bidrar til langsiktig stabilisering i Afghanistan, mener Helge Lurås ved Norsk utenrikspolitisk institutt.⁸⁵ ”COIN innebærer at man sikrer en midlertidig stabilisering. Og så håper man at det hele ikke bryter sammen i borgerkrig altfor tidlig etter uttrekningen, så man kan si: Ok, men det så jo bra ut da vi dro”.

Sverre Diesen hadde en melding til politikerne i det han slukket lyset på forsvarssjefens kontor og overlot en åtte år gammel krig til etterfølger Harald Sunde. ”Vi er jo knapt begynt. Åtte år, det er ingenting i en counter-insurgency-kampanje så kompleks som denne. 20 år, da kan vi begynne å snakke. 20 år er ikke lang tid på å bygge opp institusjoner i et samfunn som ikke har særlige tradisjoner for det. Men slikt er det jo liten forståelse for i et land som Norge. Enda det har tatt vesentlig lengre tid her. Politikerne i Vesten har ikke tatt inn over seg hva de har begitt seg inn på. Og hvis man ikke gjør det, så skal man ikke prøve i utgangspunktet. Da kaster man bare bort menneskeliv og ressurser”.⁸⁶

---

¹ Afghan, Rahmatullah (2010): “Elders seek end to house searches”. Pajhwok Afghan News, 15. januar. Linket 25.05.2010: <http://www.pajhwok.com/viewstory.asp?lng=eng&id=87983>

² Naval Postgraduate School, Program for Culture and Conflict Studies: “Zabul Province”. Linket 25.05.2010: <http://www.nps.edu/programs/ccs/Zabul.html>

³ Hechtman, Ken (2001): “The Pushtun want you!”, Montreal Mirror, 1. november. Linket 25.05.2010: <http://www.montrealmirror.com/ARCHIVES/2001/110101/news7.html>

⁴ Ibid

⁵ Strickland, Richard Tod (2007): “The way of the pashtun: Pashtunwali”. Canadian Army Journal, Vol. 10.3. Linket 25.05.2010: http://www.army.forces.gc.ca/caj/documents/vol_10/iss_3/CAJ_vol10.3_09_e.pdf

⁶ Barfield, Thomas (2009), amerikansk antropolog, i dokumentaren ”Rethink Afghanistan” av Robert Greenwald.

⁷ Intervjuet i Camp Nidaros, Mazar-e-Sharif, 17. januar 2010

⁸ Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 74. London: Penguin Books.

-
- ⁹ Schroen, Gary C. (2007): *First In. An insider's account of how the CIA spearheaded the war on terror in Afghanistan*, side 319. New York: Ballantine Books.
- ¹⁰ Nato (2010): International Security Assistance Force, key facts and figures pr. 7. juni. Linket 22.06.2010: <http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/Placemats/100607Placemat.pdf>
- ¹¹ Ibid
- ¹² McChrystal, Stanley (2009): "Commander's Initial Assessment", 30. august.
- ¹³ Tale på West Point 1. desember 2009. Linket 25.05.2010: <http://abcnews.go.com/Politics/full-transcript-president-obamas-speech-afghanistan-delivered-west/story?id=9220661>
- ¹⁴ Beaumont, Peter (2009): "Clear, hold, build? Not in Afghanistan". The Guardian 14. juli. Linket 25.05.2010: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2009/jul/14/military-afghanistan-clear-build-hold>
- ¹⁵ Intervjuet under løfte om anonymitet i januar 2010.
- ¹⁶ BBC News (2010): "UN Afghanistan survey points to huge scale of bribery". 19. januar. Linket 25.05.2010: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8466915.stm>
- ¹⁷ McChrystal, Stanley (2009): "Commander's Initial Assessment", 30. august.
- ¹⁸ Presentasjon for journalister på sikkerhetskurs, Sessvollmoen 22. oktober 2009.
- ¹⁹ Rennie, Ruth m.fl. (2009): "Afghanistan in 2009. A survey of the Afghan people". Asia Foundation, 27. oktober. Linket 25.05.2010: <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/Afghanistanin2009.pdf>
- ²⁰ Bøe-Hansen, Ola (2009): "Den nye slagmarken". Kronikk i Aftenposten 25. november.
- ²¹ ACSOR (2010): Meningsmåling. BBC News, 11. januar. Linket 25.05.2010: http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/11_01_10_afghanpoll.pdf
- ²² UPI (2010): "Poll: Most in UK against Afghan action". 22. februar. Linket 25.05.2010: http://www.upi.com/Top_News/International/2010/02/22/Poll-Most-in-UK-against-Afghan-action/UPI-76681266884936/
- ²³ Czuczka, Tony (2010): "Merkel's poll rating falls to 3-year low on German job concerns". Bloomberg.com, 8. januar. Linket 25.05.2010: <http://www.businessweek.com/news/2010-01-08/merkel-s-poll-rating-falls-to-3-year-low-on-german-job-concerns.html>
- ²⁴ BVA (2010): "Les français et la guerre en Afghanistan". 28. januar. Linket 25.05.2010: http://www.bva.fr/fr/sondages/questions_d_actualite_pour_la_matinale_de_canal/les_francais_et_la_guerre_en_afghanistan.html
- ²⁵ CBC News (2010): "Don't extend Afghan mission, Canadians say: poll". 8. april. Linket 25.05.2010: <http://www.cbc.ca/canada/story/2010/04/08/ekos-poll-april-8.html>
- ²⁶ Dutch News (2010): "Bos gets support for Afghanistan stand". 19. februar. Linket 25.05.2010: http://www.dutchnews.nl/news/archives/2010/02/bos_gets_support_for_afghanist.php
- ²⁷ MacDonald, Alistair (2010): "Denmark rallies public behind Afghan war". The Wall Street Journal, 24. februar. Linket 25.05.2010: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703503804575083430458306468.html#printMode>
- ²⁸ Ibid
- ²⁹ Ibid
- ³⁰ Jensen, Carsten (2010): "Velkommen til Armadillo". Dagbladet, 12. mai. Linket 25.05.2010: <http://www.dagbladet.no/2010/05/12/kultur/debatt/kronikk/krig/afghanistan/11681361/>
- ³¹ Ibid
- ³² MacDonald, Alistair (2010): "Denmark rallies public behind Afghan war". The Wall Street Journal, 24. februar. Linket 25.05.2010: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703503804575083430458306468.html#printMode>
- ³³ NRK (2008): "Ja til norske soldater i krig". 5. februar. Linket 25.05.2010: <http://www.nrk.no/nyheter/1.4729268>
- ³⁴ Rødt (2008): "Løgnaktig NRK-måling om Afghanistan-krigen". 5. februar. Linket 25.05.2010: <http://roedt.no/nyheter/2008/02/afghsnistanmaaling/>
- ³⁵ Holm, Anders m.fl. (2009): "Større støtte til ISAF-krig". Klassekampen, 19. august. Linket 25.05.2010: <http://www.klassekampen.no/56447/article/item/null>
- ³⁶ NTB (2009): "Nordmenn vil ha soldatene ut av Afghanistan". 2. desember. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3403244.ece>
- ³⁷ Intervjuet 28. september 2009.
- ³⁸ CIA (2010): "Afghanistan: Sustaining West European support for the Nato-led mission – why counting on apathy might not be enough". Memorandum, 11. mars. Tilgjengelig 25.05.2010 på: <http://wikileaks.org>.
- ³⁹ Ibid

-
- ⁴⁰ Status 25. mai 2010.
- ⁴¹ Intervjuet 23. mars 2010.
- ⁴² Hayden, Tom (2009): "Did McChrystal violate Geneva conventions?" The Nation, 19. mai. Linket 25.05.2010: <http://www.thenation.com/article/did-mcchrystal-violate-geneva-conventions>
- ⁴³ Schmitt, Eric (2009): "U.S. plans to expand secret Afghan operations". New York Times, 28. desember.
- ⁴⁴ Ibid
- ⁴⁵ E-post til journalisten fra presseoffiser ved Fellesoperativt hovedkvarter 18.05.2010
- ⁴⁶ Mood, Robert (2008): "Sverdet og skjoldet – hva skal til for å lykkes i Afghanistan". Samtiden nr. 3. Oslo: Aschehoug.
- ⁴⁷ Miles, Donna (2010): "McChrystal urges troops to serve as role models". American Forces Press Service, 2. mars.
- ⁴⁸ Jones, Ann (2009): "The Afghan scam: The untold story of why the U.S. is bound to fail in Afghanistan". Huffington Post 13. januar. Linket 25.05.2010: http://www.huffingtonpost.com/ann-jones/the-afghan-scam-the-untol_b_157634.html...
- ⁴⁹ Rashid, Ahmed (2008): *Descent into chaos*, side 182. London: Penguin Books.
- ⁵⁰ Ibid
- ⁵¹ Jones, Ann (2009): "The Afghan scam: The untold story of why the U.S. is bound to fail in Afghanistan". Huffington Post, 13. januar. Linket 25.05.2010: http://www.huffingtonpost.com/ann-jones/the-afghan-scam-the-untol_b_157634.html
- ⁵² Haugen, Per Kristian (2010): "Udugelige afghanere?" Aftenposten, 15. april.
- ⁵³ Utenriksminister Jonas Gahr Støre i redegjørelse til Stortinget 9. februar 2010. Linket 25.05.2010: http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_ artikler/utenriksministeren/2010/afghanistan_utvikling.html?id=592976
- ⁵⁴ Ibid
- ⁵⁵ Haugen, Per Kristian (2010): "Udugelige afghanere?" Aftenposten, 15. april.
- ⁵⁶ Ibid
- ⁵⁷ Morley, Hugh R. (2006): "Watchdog group accuses contractor of shoddy Afghan work". Corpwatch, 21. mai. Linket 25.05.2010: <http://www.corpwatch.org/article.php?id=13997>
- ⁵⁸ Jones, Ann (2009): "The Afghan scam: The untold story of why the U.S. is bound to fail in Afghanistan". Huffington Post, 13. januar. Linket 25.05.2010: http://www.huffingtonpost.com/ann-jones/the-afghan-scam-the-untol_b_157634.html
- ⁵⁹ Jones, Ann (2007): *Kabul in winter*, side 86. New York: Picador.
- ⁶⁰ Jones, Ann (2007): *Kabul in winter*, side 249-250. New York: Picador.
- ⁶¹ McChrystal, Stanley (2009): Commander's Initial Assessment, 30. august.
- ⁶² Lurås, Helge (2009): "Norge i Afghanistan – bakgrunn, retorikk, fortsettelse". Nupi-notat 768.
- ⁶³ Norad (2010): Norsk bistand i tall. Linket 25.05.2010: <http://www.norad.no/Resultater+og+kvalitetssikring/Norsk+bistand+i+tall/Norsk+bistand+i+tall.120138.cms>
- ⁶⁴ Akerhaug, Lars (2010): "Advarer mot flere veibombeangrep i Afghanistan". Aftenposten, 17. april. Linket 25.05.2010: <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3607598.ece>
- ⁶⁵ Hartz, Halvor, Stina Torjesen, Ståle Ulriksen (2009): "Visjon eller illusjon i Faryab?", Dagbladet, 26. juni. Linket 25.05.2010: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2009/06/26/579839.html>
- ⁶⁶ Norads årsrapport om norsk bilateral bistand 2008.
- ⁶⁷ Oxfam (2009): "Humanitarian agencies call for aid based on Afghans' needs, not the military's". 2. desember. Linket 25.05.2010: <http://www.oxfam.org/en/pressroom/pressrelease/2009-12-02/humanitarian-agencies-call-aid-based-afghans-needs-not-militarys>
- ⁶⁸ Kristian Berg Harpviken, direktør ved Institutt for fredsforskning, til NRK P2, 6. april 2010.
- ⁶⁹ Chandrasekaran, Rajiv (2010): "Biggest challenge in Marja may be after the battle". Washington Post, 21. februar.
- ⁷⁰ Ibid
- ⁷¹ Filseth, Gunnar (2010): "Psykologisk styrkeprøve for Taliban. Dragkamp om Marjah-folket etter de alliertes storoffensiv". Aftenposten, 7. juni.
- ⁷² Inger Guddal, sjef for Redd Barnas arbeid i Afghanistan 2008-2009, i intervju 30. oktober 2009.
- ⁷³ Utenriksminister Jonas Gahr Støres redegjørelse i Stortinget 9. februar 2010. Linket 25.05.2010: http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_ artikler/utenriksministeren/2010/afghanistan_utvikling.html?id=592976
- ⁷⁴ Ibid

---

⁷⁵ Filkins, Dexter (2010): "Afghan tribe to fight Taliban in return for aid from U.S.". New York Times, 28. januar. Linket 25.05.2010: <http://www.nytimes.com/2010/01/28/world/asia/28tribe.html?hp=&pagewanted=print>

⁷⁶ Ulriksen, Ståle (2010): "Fare, fare, Faryab!". Bergens Tidende, 24. februar. Linket 25.05.2010: <http://www.bt.no/meninger/kronikk/Fare,-fare,-Faryab-1034462.html>

⁷⁷ Intervjuet i mars 2010 under løfte om anonymitet.

⁷⁸ Intervjuet i Mazar-e-Sharif 17. januar 2010.

⁷⁹ Intervjuet i mars 2010 under løfte om anonymitet.

⁸⁰ Intervjuet 24. mars 2010.

⁸¹ Intervjuet 10. mars 2010.

⁸² Intervjuet i Kabul i januar 2010.

⁸³ Presentasjon for journalister på sikkerhetskurs, Sessvollmoen 22. oktober 2009

⁸⁴ Bøe-Hansen, Ola (2009): "Den nye slagmarken". Kronikk i Aftenposten, 25. november.

⁸⁵ Intervjuet 23. mars 2010.

⁸⁶ Forsvarssjef Sverre Diesen, intervjuet 28. september 2009.